

บทที่ 3

การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ

เรื่องสั้นเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากความคิด จินตนาการ อารมณ์ และความรู้สึกลึกที่ผู้แต่งมุ่งจะเสนอสาระความบันเทิง ความรู้ ตลอดจนแง่คิดต่าง ๆ เพื่อช่วยยกระดับสติปัญญาและจิตใจของผู้อ่าน การศึกษาพิจารณาเรื่องสั้นในแง่ของการนำเสนอแนวคิดเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้ทราบถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อถึงผู้อ่าน ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้เรื่องสั้นน่าสนใจและเป็นประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับ

ในการศึกษาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่าผู้แต่งได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “มนุษย์” เป็นสำคัญ สามารถแบ่งแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ 7 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 3.1 ด้านเสรีภาพ
- 3.2 ด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 3.3 ด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง
- 3.4 ด้านความต้องการทางเพศ
- 3.5 ด้านคุณธรรม
- 3.6 ด้านค่านิยมทางสังคม
- 3.7 ด้านบทบาทในสังคม

3.1 ด้านเสรีภาพ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1217) ให้ความหมายคำว่า “เสรีภาพ” ว่า หมายถึง ความสามารถที่จะทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือ ความมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ส่วนความหมายของ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญนั้น หมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด (บรรเจิด สิงคะเนติ, น.61)

จากการพิจารณาเนื้อหาในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่าสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของมนุษย์ในลักษณะที่เป็นความสามารถที่มนุษย์จะเลือกกระทำหรือละเว้นการกระทำบางสิ่งบางอย่างได้ตามเจตจำนงของตนเอง และมนุษย์สามารถสร้างสรรค์

ชีวิตของตนให้เป็นไปตามแบบที่ต้องการได้ โดยที่การกระทำนั้นต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ สามารถแบ่งเสรีภาพของมนุษย์ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ เสรีภาพในการมีชีวิต เสรีภาพในการดำเนินชีวิต และเสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด ดังต่อไปนี้

3.1.1 เสรีภาพในการมีชีวิต

เสรีภาพในการมีชีวิตในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์สามารถกำหนดความเป็นไปของตัวเองได้ว่าจะเลือกมีชีวิตอยู่หรือจะเลือกจบชีวิตลง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความมีกรรมสิทธิ์ในร่างกายรวมถึงชีวิตของมนุษย์เองอย่างแท้จริง ทั้งนี้การมีเสรีภาพในการเลือกที่จะมีชีวิตอยู่หรือจบชีวิตลงดังกล่าวนั้น มักจะเกิดจากความคับข้องใจเพราะมีเหตุการณ์บางประการเข้ามาส่งผลกระทบกับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรม การถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือการถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ลง

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้แสดงให้เห็นความมีเสรีภาพอันแท้จริงของมนุษย์โดยการเลือกที่จะจบชีวิตลง ซึ่งตัวละครคิดแล้วว่าเป็นการสละชีวิตเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่ยุติธรรม และการถูกเอารัดเอาเปรียบที่เกิดขึ้นในสังคม ดังตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ในกรงขัง ที่กล่าวถึงชายคนหนึ่ง que เลือกจบชีวิตลงเนื่องจากมีความคับข้องใจ และรู้สึกละอายใจต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมของเพื่อนร่วมงาน ดังข้อความที่กล่าวว่า

เขาตายโดยการคว่ำหน้าลงกับหมอน เหนียวไถป็นยั้งหัวตัวเองบนเตียงนอน ตอนรุ่งอรุณอันสดใส ขณะที่ภรรยาสาวกำลังทำกับข้าวอยู่ในครัวเพื่อจะไปวัด... พ่อบอกผมว่าเขายังตัวตายเพราะความเครียด และท้อแท้ต่อสภาพเหลวแหลกและทะเลภายในโรงเรียน มันมาปะทุเอากับการทำงานในช่วงปิดเทอม เมื่อถูกเพื่อนครูผลักภาระให้ ไม่มีสาเหตุอื่น ตอนนั้นผมคิดในใจว่า ถ้ามนุษย์มีความละอาย และความละอายนำมาซึ่งการตัดสินใจที่จะมีหรือไม่มีชีวิตอยู่ ตำแหน่งครูในโรงเรียนคงจะว่างลงอีกหลายอัตรา

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.21)

จากข้อความข้างต้นตัวละครในเรื่องได้ตัดสินใจเลือกที่จะฆ่าตัวตาย เนื่องจากมีความเครียดจากการถูกรัดเอาเปรียบจากเพื่อนครูอาจารย์หลายคน รวมถึงไม่อาจทนเห็นการมีประเพณีที่ไม่เหมาะสมปรากฏขึ้นในโรงเรียนที่ตนทำงานอยู่ได้ การที่ตัวละครเลือกที่จะจบชีวิตลงนั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์คนหนึ่งต้องตกอยู่ในสภาวะที่ไม่พึงประสงค์และไม่อาจหาทาง

ออกใดให้กับตนเองได้ มนุษย์คนนั้นก็ยังมีเสรีภาพอยู่กับตนเอง นั่นก็คือเสรีภาพในการกำหนดการมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตต่อไปของตนเอง นอกจากนี้แนวคิดในเรื่องการมีเสรีภาพในการมีชีวิตยังพิจารณาได้จากบทสนทนาของตัวละคร “ผม” และ “เขา” ที่ปรากฏในเรื่องเดียวกันที่กล่าวว่า

“มีบางคนเลือกที่จะตาย เพื่อหลีกเลี่ยงความพ่ายแพ้”

“แต่ก็มีคนยอมแพ้ เพื่อจะได้ไม่ต้องตาย” ผมแย้ง เขาพยักหน้าพูดอย่างครุ่นคิด

“แต่อย่างไรก็ตาม เราเลือกได้ว่าเมื่อไหร่เราควรจะตาย เมื่อไหร่ควรพ่ายแพ้ เพราะเรามีเสรีภาพ หัวใจและสมองเป็นของเราเอง”

“เลือกตาย...” ผมยกว่าเป็นความผิดบาปในความเชื่อทางศาสนา เขาบอกว่า

“ศาสนาไม่ได้ให้คำตอบกับทุกอย่าง... เราอาจตายเพื่อคงสัจจะบางประการในศาสนา ตายเพื่อผดุงจริยธรรมให้เข้มแข็ง...” ผมเชื่อว่าเขาคิดแล้ว ก่อนเหนียวไก ปีนว่าถึงวันแล้วที่ต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อความเป็นมนุษย์ของตัวเอง

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.33-34)

จากข้อความบทสนทนานี้ระหว่างตัวละครข้างต้น ตัวละคร “เขา” เลือกที่จะตายเพื่อแสดงให้เห็นว่าความมีเสรีภาพเป็นสิ่งที่อยู่ภายในตัวตนของมนุษย์ทุกคน ดังที่กล่าวว่า “หัวใจและสมองเป็นของเรา” ข้อความดังกล่าวตัวละครได้กล่าวถึงการสละชีวิตเนื่องจากไม่อาจยอมรับความพ่ายแพ้ได้ เขาจึงเลือกที่จะตายดีกว่าเลือกความพ่ายแพ้ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงความสามารถในการเลือกเวลาที่จะตาย และการตายเพื่อมุ่งรักษาความถูกต้องของตนเองไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวละครคิดไว้แล้วก่อนจะตัดสินใจฆ่าตัวตายว่าเป็นการทำเพื่อแสดงความเป็นมนุษย์ของตนเอง

นอกจากนี้ในการกล่าวถึงเสรีภาพในการมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ยังได้กล่าวถึงสาเหตุของความคับข้องใจในความมีเสรีภาพของมนุษย์ที่มนุษย์พึงจะมีพึงจะได้ แต่ไม่สามารถจะมีหรือเกิดขึ้นได้ในโลกแห่งความเป็นจริงอีกด้วย ทำให้มนุษย์ที่ต้องการเรียกร้องเสรีภาพหรือความเป็นอิสระในการเลือกของตนกลับคืนมาจึงใช้ “ความตาย” เป็นเครื่องยืนยันความมีเสรีภาพที่มีติดตัวมาด้วยความเป็นมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด ว่าถึงที่สุดแล้วเสรีภาพก็ยังคงอยู่กับความเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถเลือกที่จะตายได้นั่นเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง หญิงบากับนักบุญ ที่กล่าวว่า

ถ้าชีวิตเป็นของคุณ คุณควรมีสติที่จะเลือกรับหรือปฏิเสธอะไรหลายอย่างได้มิใช่หรือ นี่ย่ำว่าแต่คุณไม่ไปเลือกตั้งไม่ได้เลย แค่ว่าคุณจะติดฟิล์มกรองแสงรถยนต์ของคุณตามที่คุณต้องการ คุณยังทำไม่ได้ คุณจะเชื่อเรื่องเปรต คุณก็ทำไม่ได้ คุณจะไม่มีสติแม้แต่จะเชื่อตามความเชื่อของตัวเอง แล้วคุณจะไปทำอะไรได้...

ผมรับไม่ได้! ชีวิตผมไม่ใช่ละครที่จะให้ใครกำกับชีวิตตามที่มันเห็นว่าดีว่าควร โดยผมไม่มีส่วนร่วมรู้ร่วมเห็นด้วย แล้วผมทำอะไรได้ ผมเลือกอยู่หรือตายได้ไง ผมตายเพื่อปลดปล่อยวิญญาณผมให้เป็นอิสระ ให้มันบังคับกดขี่ผมไม่ได้อีกต่อไป (ถึงเวลาสารภาพ, 2547, น.90-91)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นวิธีการยืนยันความมีเสรีภาพที่มีติดตัวมากับมนุษย์ตั้งแต่กำเนิดโดยเลือกวิธีการตาย ซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่มนุษย์ยังคงทำได้เพื่อรักษาความมีเสรีภาพไว้ แม้จะไม่มีเสรีภาพในการกระทำอย่างอื่นเพราะเป็นข้อห้ามทางสังคมก็ตาม และทั้งนี้เพื่อการปลดปล่อยให้วิญญาณเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องฝืนใจตนเองด้วย

จากข้อความที่ปรากฏในเรื่องสั้นของ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ในเรื่องความมีเสรีภาพในการมีชีวิตดังกล่าวข้างต้น ได้นำเสนอแนวคิดเพื่อยืนยันความสามารถในการเลือกหรือกำหนดชะตาชีวิตด้วยตนเองของมนุษย์ว่าเมื่อถึงที่สุดแล้วมนุษย์ก็ยังคงมี “เสรีภาพ” อยู่ดี นั่นคือการเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง มนุษย์สามารถเลือกที่จะอยู่หรือตายได้ ทั้งนี้จากแนวคิดดังกล่าวหากมองในมุมกลับกัน ก็จะทำให้เห็นว่า อันที่จริงแล้วการเรียกร้องเสรีภาพของมนุษย์ หรือการยืนยันจะบางประการเพื่อความมีเสรีภาพของมนุษย์ไว้โดยการแลกกับชีวิตนั้น อาจเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำก็เป็นได้ เพราะมนุษย์ยังคงสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้อีกมากมายตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่จำเป็นที่จะต้องจบชีวิตลงเพียงเพื่อความพึงพอใจในความเป็นปัจเจกบุคคลของตนเองเท่านั้น

3.1.2 เสรีภาพในการดำเนินชีวิต

เสรีภาพในการดำเนินชีวิต คือความสามารถของมนุษย์ในการใช้ชีวิตอย่างมีอิสระตามความปรารถนา โดยไม่มีการจำกัดหรือขัดขวางจากสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเหตุการณ์ใด แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ปรากฏให้เห็นในลักษณะของการมีเสรีภาพในการกระทำและการพูด และเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ดังข้อความในเรื่อง ในกรงขัง ที่กล่าวถึงการถูกจำกัดเสรีภาพ โดยเฉพาะเสรีภาพในการกระทำและการพูด อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบภายในบ้านเมืองที่กล่าวว่า

คำวันนี้ บนถนนสายนี้ ไม่มีปัญหาการจราจร มันหมดไปนับตั้งแต่มีคำประกาศิตจากรัฐบาล คำประกาศิต คือคำที่สามารถควบคุมเสรีภาพของผู้คน กักขังผู้คนไว้ในเคหสถาน ห้ามไม่ให้มีการจับกลุ่มพูดคุย... จะมีก็แต่หมาเท่านั้นที่ได้รับการ

ยกเว้น... ไม่ทราบว่ามันโชคดียี่สิบเกิดเป็นหมา หรือว่าโชคดียี่สิบหมาไม่มีรัฐบาล แต่ผมก็ประจักษ์แล้วว่า บ้านนี้ เมืองนี้ ยามนี้ หมามีเสรีภาพมากกว่าคน
(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.19-20)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ได้ถูกควบคุมเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ทั้งโดยการจำกัดบริเวณ และการห้ามจับกลุ่มพูดคุยกัน โดย “คำประกาศิต” ของรัฐบาลอันเนื่องมาจากภาวะความไม่สงบในบ้านเมือง ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้จำกัดเสรีภาพของประชาชน ทำให้มนุษย์ผู้รักในเสรีภาพไม่อาจยอมรับการกระทำดังกล่าวของรัฐบาลได้ เพราะโดยพื้นฐานของมนุษย์แล้ว มนุษย์ต้องสามารถกระทำการใด ๆ หรือพูดจาในที่สาธารณะได้อย่างเปิดเผย การห้ามมิให้กระทำการดังกล่าว ถือเป็นการลดทอนเสรีภาพที่สำคัญของมนุษย์อย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ผู้ต้องการแสวงหาเสรีภาพจึงมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นมนุษย์กลับคืนมา ดังข้อความที่กล่าวว่า “เมื่อหัวใจไม่ยอมสยบค้อมหัวให้กับความไม่ชอบธรรม ความหวาดกลัวและคำประกาศิต ก็เป็นเพียงสายลม ผมเลือกแล้ว ที่จะไปสมทบกับเธอและเพื่อนพ้องจากราชดำเนิน แม้จะมีการกวาดล้าง!” (ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.42)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแม้จะมี “การกวาดล้าง” เกิดขึ้น แต่เพื่อการเรียกร้องความเป็นธรรมและควมมีเสรีภาพให้กลับคืนมาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตัวละครในเรื่องก็พร้อมที่จะเสียสละตนเอง นอกจากนี้เสรีภาพในการดำเนินชีวิตยังปรากฏให้เห็นในลักษณะของการมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คนบินเป็นเส้นคด ที่เป็นการบอกเล่าประสบการณ์ในการตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง โดยการเลือกเส้นทางดำเนินชีวิตที่ว่า

ก่อนหน้านั้น... ครั้งหนึ่ง พ่อเคยพาผมขึ้นมากรุงเทพฯ เพื่อฝากฝังอนาคตกับนายพลของกองทัพบกคนหนึ่งถึงบ้าน ผมและพ่อได้รับความเมตตาเป็นอย่างดี แต่ไม่กี่ปีก่อนหลังจากหันหลังให้ประตูบ้านท่าน บณรตสองแถวที่นั่นออกมาจากซอย ผมขอให้พ่อไขกุญแจ เพื่อโผบินออกจากความปรารถนาดีของพ่อตลอดกาล... ผมเข้าใจความรักและห่วงใยที่พ่อมีต่อผม และผมก็เข้าใจความรักที่ผมมีต่อพ่อ แต่ผมได้ยินเสียงกู่ร้องของเจ้าสิ่งทีซ่อนเร้นอยู่ภายใน”
(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.34)

จากข้อความข้างต้นการขอให้พ่อไขกุญแจ และโผบินไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตของตนเองโดยการปฏิเสธความปรารถนาดีของพ่อที่ต้องการให้ลูกับราชการทหาร ออกมาค้นหาหรือเลือกสิ่งที่ยากจะเป็นด้วยตนเอง หรือที่ตัวละครกล่าวว่า “ได้ยินเสียงกู่ร้องของเจ้าสิ่งที่ย่อนเร้นอยู่ภายใน” ซึ่งอาจหมายถึงความต้องการอิสระหรือเสรีภาพในการดำเนินชีวิต หรือประกอบอาชีพในสิ่งที่ตนเลือกเองนั่นเอง

นอกจากนี้จากข้อความที่ปรากฏในเรื่อง อุ ที่กล่าวถึงบุคคลที่ปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปตามยถากรรม โดยที่ไม่คิดจะประกอบอาชีพอะไรอย่างจริงจัง ยังแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ผู้นั้นไม่ได้ตระหนักถึงควมมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของตนเอง เพราะผู้ที่มีความเป็นมนุษย์ย่อมไม่ปล่อยให้ชีวิตตัวเองดำเนินไปตามชะตากรรมโดยไม่คิดจะรับรู้หรือแก้ไขในข้อบกพร่องอื่นใดของตนที่เกิดขึ้น เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ย่อมสามารถกำหนดชะตาชีวิตให้เป็นไปตามความต้องการของตนเองได้เสมอ ดังข้อความที่กล่าวว่า

ผมคิดว่าชะตากรรมที่ว่า เป็นเพียงผ้าผืนสุดท้ายที่ใช้ห่อซากศพ ไม่ว่าจะของความคับแค้นมีดบาด ตีรันเยื่อหยิ่ง ถือดี หรือพระนาง และอหังการของมนุษย์ ก่อนที่จะทอดร่างลงไปบนผืนผ้าที่ว่า มนุษย์ยังมีระยะเวลา มีโอกาสมีทางเลือก มีศักยภาพ ที่จะทำให้ตัวเองไม่จำเป็นต้องถูกห่อหุ้มด้วยผืนผ้าที่ชื่อว่าชะตากรรมเสมอไปเท่านั้น

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.158-159)

จากข้อความข้างต้น “ผ้าห่อศพ” เปรียบได้กับ “ชะตากรรม” ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ที่ตายแล้ว นั่นคือเมื่อมนุษย์ไม่มีชีวิตแล้วเท่านั้น มนุษย์จึงจะต้องยอมจำนนให้กับชะตากรรม โดยปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปเช่นไรก็ได้ จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าตราบดีที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ มนุษย์สามารถมีเสรีภาพที่จะกำหนดความเป็นไปของชีวิตได้ด้วยตัวเอง มนุษย์ยังมีเวลา มีโอกาส มีความสามารถในการเลือกดำเนินชีวิตได้เสมอ เช่นเดียวกับ ที่สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ (2549, น.136) เคยกล่าวไว้ถึงความหมายของ “พายุ” ซึ่งหมายถึงความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ว่า “บนเส้นทางอันแคบกว้างนั้น คนบางคนจึงไม่เพียงแต่ถูกทำให้คิด หากแต่ยังพยายามจะเป็นพยายามแข็งขึ้น และจัดการกับพายุโดยไม่คิดแคร์รับชะตากรรม” ลักษณะความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามต่อสู้เพื่อทำให้ชีวิตมีคุณค่า สมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์มิใช่ปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปโดยไร้จุดหมาย

3.1.3 เสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด

เสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด คือความสามารถในการคิดหรือรู้สึกได้อย่างอิสระ ไร้ข้อจำกัด ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งโดยปกติมนุษย์จะมีความคิดและความรู้สึกที่ไม่มีขอบเขตจำกัดได้อยู่แล้ว เป็นไปตามธรรมชาติความคิดคำนึงในจิตใจของมนุษย์ (สุพรรณิ โกศลวัฒน์, 2530, น.24-25) ทั้งนี้เนื่องจากความคิดหรือความรู้สึกเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในเป็นนามธรรม ไม่ได้แสดงออกมาให้เห็นเป็นการกระทำให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ดังนั้นจึงไม่มีใครสามารถมาจำกัดความคิด ความรู้สึก หรือลดทอนเสรีภาพทางความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ได้ เว้นเสียแต่ว่าจะได้มีการแสดงความรู้สึกนึกคิดออกมา หรือว่ามนุษย์ผู้นั้นจะจำกัดความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด ที่เกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพโดยไม่ให้อิสระกับความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แสดงให้เห็นมนุษย์ที่ติดอยู่กับความรู้สึกนึกคิดบางอย่างที่คอยทำร้ายตัวเอง ไม่ยอมปลดปล่อยความคิดให้เป็นอิสระ ดังตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ผมยังดื่มกาแฟอยู่ในกรุงเทพฯ ที่กล่าวถึงความรู้สึกนึกคิดของชายหนุ่มที่มีต่ออดีตหญิงคนรักว่า “ผมไม่อยากจะเธอจากไป... ผมจึงแอบขังเธอไว้ข้างในตัวเอง หลายปี ผมคิดว่าเธอยังอยู่... แต่วันหนึ่งเมื่อเปิดอกดู ผมพบว่าไม่มีเธอ มีแต่ความเชื่อของ ผมเอง ตั้งแต่นั้นมา ผมก็ปลดปล่อยความเชื่อหลาย ๆ อย่างออกไป” (โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.60-61)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความคิดของชายหนุ่มที่ไม่ยอมรับความจริงอันเนื่องมาจากการเลิกรากับหญิงคนรักไป เขาจึงยังคงคิดวนเวียนถึงหญิงคนนั้น เหมือนกับการขัง “เธอ” เอาไว้ในความรู้สึกตลอดเวลา แสดงให้เห็นการจำกัดเสรีภาพในความรู้สึกนึกคิดไว้กับความเชื่อเก่า ๆ ซึ่งเป็นการทำร้ายและหลอกลวงตัวเอง การให้เสรีภาพกับความรู้สึกนึกคิดของตนเองจะทำให้มนุษย์อยู่ในโลกของความเป็นจริงยิ่งขึ้น นอกจากนี้จากข้อความในเรื่อง เกมทาย ยังแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ควรมีเหตุผลในการมีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วย ดังข้อความที่กล่าวว่า

เรามักไม่อยากจะพูดคุยทักทายกับใคร แม้แต่เพียงผิวเผิน ด้วยเพราะเราไม่ไว้วางใจ รสนิยมและความคิดในหัวสมองของเขา เรามีสิทธิ์รักและไว้นิยมนิโทษใครเป็นบางคน ... ขอเพียงแต่เรามีเหตุผล เพราะเรามีสิทธิ์ให้เหตุผลในการรู้สึกต่อสิ่งใด ๆ เป็นของเราเอง

(รากเหง้า, 2535, น.64-65)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพในความรู้สึกนึกคิดเช่นกันว่ามนุษย์สามารถมีอิสระในการรู้สึกหรือคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งอาจจะเป็นด้านดีหรือไม่ดีก็ได้ เพียงแต่มนุษย์ควรมีเหตุผลมารองรับความรู้สึกหรือความคิดที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยตัวเอง

อย่างไรก็ดี เสรีภาพในที่นี้ที่ไม่ว่าจะเป็น “เสรีภาพในการมีชีวิต” “เสรีภาพในการดำเนินชีวิต” หรือ “เสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด” ใด ๆ ก็ตาม มิใช่จะเป็นเสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามที่ใจปรารถนาเพราะเหตุว่ามนุษย์สามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจอะไรก็ได้เท่านั้น แต่มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการเลือกและการตัดสินใจของตนเองด้วย กล่าวคือมนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพของตน ต้องเป็นการเลือกกระทำใด ๆ ที่ไม่กระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของคนอื่น และยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์ควรเลือกการกระทำที่ส่งเสริมเสรีภาพของตนเองและของผู้อื่นด้วย ดังเช่นข้อความที่กล่าวว่า “...ในการอยู่ร่วมกัน คนเราต้องนึกถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นด้วย ไม่ใช่จ้องแต่จะเรียกร้องเสรีภาพของตัวเองฝ่ายเดียว...” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ, 2539, น.23-24)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเสรีภาพที่แท้จริง ก็คือ ความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะสร้างชีวิตและรับผิดชอบต่ออนาคตและความก้าวหน้าของตนเอง โดยที่การตัดสินใจของแต่ละคนนั้นจะต้องเป็นการตัดสินใจตามเหตุผล โดยอาศัยสติปัญญาที่ตนเองเข้าใจและยอมรับ โดยไม่ตกเป็นทาสของสิ่งใด พร้อมกันนั้นก็สร้างเสริมความดีรอบอันส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของผู้อื่น เพื่อช่วยพัฒนาตัวเราให้รู้เป้าหมายของชีวิตและความเป็นมนุษย์ผู้มีเสรีภาพมากขึ้น สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้กล่าวถึงความมีเสรีภาพของมนุษย์ โดยได้ชี้ให้มนุษย์ตระหนักและย้อนกลับมาคิดเพื่อทำความเข้าใจกับตัวเองว่าแท้จริงแล้วนั้นมนุษย์มีเสรีภาพเป็นพื้นฐาน มนุษย์มีอิสระในการเลือกดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง และสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ โดยปราศจากข้อจำกัดใด ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า เสรีภาพ หมายถึงความสามารถที่แท้จริงที่มนุษย์จะสร้างชีวิตให้เป็นไปตามความต้องการ และรับผิดชอบต่ออนาคตรวมถึงความก้าวหน้าของตนเองได้ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้นำเสนอความคิดเห็นที่มีต่อเสรีภาพของมนุษย์ โดยได้ชี้ให้ตระหนักถึงความมีเสรีภาพของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ มนุษย์มีเสรีภาพในการมีชีวิต มนุษย์มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และมนุษย์มีเสรีภาพในความรู้สึกนึกคิด หากมนุษย์ไม่มีเสรีภาพเหล่านี้เป็นพื้นฐานแล้ว นั่นเท่ากับว่ามนุษย์ได้ถูกลดทอน “ความเป็นมนุษย์” ลง จึงควรที่จะเรียกร้องความมีเสรีภาพที่มีอยู่ในตัวตนของมนุษย์แต่ละคนให้ประจักษ์ขึ้น

3.2 ด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในความรู้สึกและความเข้าใจของบุคคลทั่วไปรับรู้และเข้าใจตรงกันว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ “คุณค่า” อันมีอยู่ภายในตัวตนของมนุษย์ทุกคน ซึ่งคุณค่านี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นคุณค่าที่ต้องได้รับการเคารพนับถือจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1094) ให้ความหมายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า หมายถึง เกียรติศักดิ์ โดยที่คำว่า “เกียรติ” (2542, น.147) หมายถึง ชื่อเสียง การยกย่องนับถือ ความมีหน้ามีตา และคำว่า “ศักดิ์” (2542, น.1094) หมายถึง อำนาจ ความสามารถ กำลัง ฐานะ นอกจากนี้จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนักนิติศาสตร์ได้กล่าวว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจล่วงละเมิดได้ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547, น.107)

ดังนั้นกล่าวได้ว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี หรือมีคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนย่อมต้องการจะได้รับการยอมรับนับถือ การยกย่องสรรเสริญ และไม่ปรารถนาการดูถูกเหยียดหยามไม่ว่าเขาจะเป็นใคร มีฐานะอย่างไรก็ตาม

จากการพิจารณาเนื้อหาในเรื่องสั้นของ สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่าสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของมนุษย์ไว้ โดยกล่าวถึงที่มาของควมมีคุณค่าหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มนุษย์รับรู้และทำให้ตนเกิดความภาคภูมิใจในการเกิดมาเป็นมนุษย์ได้ ซึ่งการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้แก่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากการมีชีวิตที่สมบูรณ์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากการประกอบอาชีพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากการสร้างภาพ ดังต่อไปนี้

3.2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการมีชีวิตที่สมบูรณ์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการมีชีวิตที่สมบูรณ์ในที่นี้ หมายถึง ควมมีคุณค่าในตัวเองของมนุษย์อันเกิดจากความสมบูรณ์ในชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ ในด้านร่างกายนั้นในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ แสดงให้เห็นว่าการมีอวัยวะอันเป็นส่วนประกอบของ

ร่างกายที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ ตรงกันข้าม ถ้าหากมนุษย์มีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ เพราะมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ขาดหายไป หรือถูกละเมิดความเป็นมนุษย์ในด้านร่างกาย มนุษย์ผู้นั้นก็จะรู้สึกว่าตนด้อยค่า และรู้สึกไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังข้อความในเรื่อง ตอน ที่ตัวละครได้แสดงทัศนะต่อการคุมกำเนิดโดยการตอนหรือการกำจัด อวัยวะสืบพันธุ์เพื่อไม่ให้เกิดการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ว่า

ในฐานะมนุษย์ผู้ชาย ผมย่อมต้องมีอวัยวะเป็นของตัวเองสองลูก และผมมีสิทธิใน ความเป็นเจ้าของอวัยวะของผมเต็มเปี่ยม ผมมีสิทธิที่จะครอบครองและรักษามันไว้กับตัว อวัยวะสองลูกมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่แค่นั้น สำหรับใครอื่นผม ไม่อาจทราบได้ แต่สำหรับผม การมุ่งร้ายต่อลูกอวัยวะเท่ากับการชกกันไขก ปล้นชิงความเป็นมนุษย์ การทำลายลูกอวัยวะเป็นการลดทอนคุณค่าของผมลงไปให้ เหลือเท่ากับสัตว์ตัวหนึ่ง ไม่ใช่เฉพาะแต่กับผมผู้ซึ่งมีอวัยวะปกติ กับชนิดหนอยก็ เช่นกัน แม้ชนิดหนอยจะไม่มีอวัยวะ ผมก็ยืนยันหลักการนี้ ใครจะว่าอย่างไรก็ตาม ผมไม่มีวันให้เธอถูกล่วงล้ำสิทธิและย่ำยีความเป็นมนุษย์ด้วยการตอน อันจะทำให้ คุณค่าของเธอลดทอนไปเป็นอันขาด

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น. 58)

จากข้อความข้างต้นเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของตัวละครผู้เป็นพ่อที่มักได้รับ คำแนะนำจากคนรอบข้างอยู่เสมอว่าให้นำลูกสาวที่ชื่อชนิดหนอยที่มีความพิการทางสมองไปทำหมัน เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์อันไม่พึงประสงค์ เพราะเชื่อว่าสักวันหนึ่งชนิดหนอยอาจถูกข่มขืนได้ จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดว่าการถูกทำร้ายหรือการทำลายส่วนหนึ่งส่วนใดของ ร่างกายนั้นย่อมไม่เป็นความประสงค์ของมนุษย์ผู้ใด ยิ่งเป็นอวัยวะที่บ่งบอกเพศและทำหน้าที่ สืบพันธุ์ อันเป็นอวัยวะที่แสดงถึงความสามารถของการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ด้วยแล้ว แม้แต่ คำพูดอันเกิดจากคำแนะนำจากผู้อื่นที่พยายามให้มีการทำลายอวัยวะดังกล่าวเสีย ซึ่งเป็นเพียงการ ใช้วาทะก็สามารถส่งผลกระทบต่อความรู้สึกทางจิตใจได้อย่างมากมาย ดังที่ตัวละครกล่าวว่า “เป็นการลดทอนคุณค่าของผมลงไปให้เหลือเท่ากับสัตว์ตัวหนึ่ง” แสดงให้เห็นว่าตัวละครรู้สึกว่าคุณค่า ถูกย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะยอมรับได้เป็นอย่างยิ่ง

นอกจากความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย ที่ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าคุณค่า หรือมีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์แล้ว การมีความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจโดยเฉพาะการได้รับการยอมรับจากคน ทั่วไปในสังคมก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นกัน ตรงกันข้ามหากบุคคลดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับจาก บุคคลอื่น ๆ ในสังคมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้เกิดความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจได้ ดังข้อความที่

ปรากฏในเรื่อง เนื้อสองขึ้น ที่ตัวละครที่เป็นหมาป่าตัวหนึ่ง ถูกมนุษย์หลายคนรังแกทำร้ายและถูกเหยียดหยาม ดังปรากฏในข้อความที่ว่า

ผมเคยถูกมนุษย์ทำร้ายอย่างไม่มีทางสู้ครั้งหนึ่ง เมื่อตอนแรกหุ่นหนุ่มใหม่ ๆ เพราะเข้าไปนั่งร้านที่จัดไว้สำหรับมนุษย์เท่านั้น... ผมถูกรุมอัด ตกเก้าอี้ไปกองอยู่บนพื้น ผมยังเห็นรอยยิ้มและได้ยินเสียงหัวเราะของพวกเขาเมื่อตอนที่ถูกเหยียบซ้ำ... แล้วเขาก็ช่วยกันห้ามผมออกมาโยนไว้ริมฟุตปาธ ขณะที่พวกกู หมีและเสือไฟ นั่งนิ่งมิกล้าเงยหน้าขึ้นมา... แม้มาถึงตอนหลังที่ผมเริ่มเข้าใจว่า โลกนี้ที่แท้เป็นของมนุษย์ทุกแห่งทุกหน ไม่ว่าบ้านเมือง ป่าและภูเขา ล้วนเป็นของมนุษย์ทั้งนั้น เขาให้เราเดินเป็นตัวประกอบอยู่ได้ก็ดีเท่าไรแล้ว

(รากเหง้า, 2535, น.154-155)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของ “หมาป่า” ตัวหนึ่ง ซึ่งในที่นี้เป็นการเปรียบเทียบสัตว์ป่าว่าเป็น “คนชั้นต่ำ” ในสังคม จากตัวอย่างข้างต้นตัวละครรับรู้ได้ถึงการถูกเหยียดหยามที่เกิดขึ้น และทำให้ตระหนักในเวลาต่อมาว่า “มนุษย์” หรือ “คนชั้นสูง” ในสังคมเท่านั้นที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทุกแห่งหนได้อย่างปลอดภัยและเป็นสุข แสดงให้เห็นว่าการมีความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจก็เป็นส่วนสำคัญต่อการตระหนักถึงการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถึงแม้ว่าร่างกายจะมีความสมบูรณ์พร้อม แต่หากจิตใจไม่สมบูรณ์หรือถูกดูถูกเหยียดหยามเหมือนไม่ใช่มนุษย์ด้วยกันแล้ว มนุษย์ผู้นั้นก็ไม่อาจรับรู้ถึงคุณค่าหรือความมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนได้ ดังเช่นเรื่อง มืออาชีพ ที่ตัวละครต้องกระทำตนให้มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสุนัขเนื่องจากได้ขายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนให้นายจ้างไปเสียแล้ว ดังข้อความบทสนทนาที่กล่าวว่า

“...ผมเป็นคนรักหมา ผมชอบเลี้ยงหมาพอ ๆ กับซื้อคน มันต่างกันตรงที่ว่าการซื้อคนเป็นอาชีพ แต่การเลี้ยงหมาเป็นศิลปะ... ผมซื้อคุณมาผมเป็นเจ้าของคุณ...”

“ทุกครั้งที่นาฬิกาตี ผมอยากให้คุณทำตัวเป็นหมา คลานไปรอบ ๆ ห้อง 1 รอบ... คุณยังฟังไม่จบ ทุกครั้งที่คุณคลาน ผมอยากให้คุณเห่าสามครั้ง ดัง ๆ”

ผมยังได้เงินเดือนตามปกติ แต่งานของผมไม่ปกติ อาทิตย์นี้ผมต้องนอน ทุก ๆ ครึ่งชั่วโมง ค่ำรามเวลากินข้าว คลานเข้าห้องน้ำและต้องยกขาข้างหนึ่งเพื่อปัสสาวะ ธนบัตรกองบนโต๊ะ มันถูกเปลี่ยนจากการเข้าบัญชีในธนาคารมาเป็นเงินสด แท้ทุกประการ ผมนั่งมองมันอย่างแข็งข้ม มันไม่ใช่เงินที่ได้มาจากการทำงานที่ผมภาคภูมิใจ แต่มันเป็นเงินค่าขายจิตวิญญาณ

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.207-208)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นตัวละครที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ถูกสั่งให้กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ เลียนแบบสุนัขเกือบทุกประการ เพราะตัวละครได้ขายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อแลกกับเงินจำนวนมากไปเสียแล้ว จึงต้องลดคุณค่าจากความมนุษย์ของตนลงให้เหลือเพียงสัตว์ตัวหนึ่งเท่านั้นจากการขายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทางจิตใจที่ชัดเจนดังกล่าว พิจารณาได้ว่าผู้เขียนตั้งใจที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นสภาพความไร้ศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าในความเป็นมนุษย์ของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และเป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในปัจจุบันที่นับวันผู้คนจะมองข้ามความสำคัญของการมี “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” มากขึ้นทุกทีคนส่วนมากยอมทำทุกอย่างให้ได้เงินและความสุขสบายทางกายมาโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของตนเอง สิ่งเหล่านี้อาจทำให้ผู้อ่านย้อนกลับมาทบทวนว่าหากเราต้องตกอยู่ในสถานการณ์บางอย่าง เช่น การยอมแลกศักดิ์ศรีเพื่อให้ได้เงินและความสุขสบายมา หรือการยอมรักษาศักดิ์ศรีไว้แต่ต้องมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก เราจะเลือกแบบไหน และเราจะยอมลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงหรือไม่

3.2.2 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการประกอบอาชีพ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากการประกอบอาชีพ หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มนุษย์ได้จากการประกอบหน้าที่การงานที่มีเกียรติหรือเป็นงานที่คนโดยทั่วไปยอมรับชื่นชม และนอกจากการทำงานที่ดีแล้ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังมีที่มาจากความสามารถในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับฐานะและกำลังของตนอีกด้วย ในทางตรงข้ามเมื่อมนุษย์ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานที่ได้รับการยอมรับ หรือไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามกำลังความสามารถของตนแล้ว มนุษย์ผู้นั้นจะไม่เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์ของตนเองและจะทำให้มนุษย์ผู้นั้นไร้ค่า ไร้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังเช่นข้อความที่แสดงให้เห็นการกระทำและพฤติกรรมของตัวละคร ในเรื่อง นักลงทุน ดังนี้

ตอนผมเข้ามา เธอกำลังเคลือบไหวร่างกายด้วยสียาเขียว อาบแสงไฟอยู่กลางฟลอร์ เสื้อผ้าน้อยชิ้นดูเบาและบางกว่าความเป็นจริง เมื่อห่อหุ้มโครงร่างอวบอ้วนสมบูรณ์ เธอกำลังร้องเพลง แต่น้ำเสียงของเธอก็ไม่ได้เป็นที่สนใจของทุกคนมากไปกว่าเนื้อโน้มน ผมพบเธอครั้งแรกโดยบังเอิญในหน้าสีของสิ่งพิมพ์ชั้นต่ำ ครั้งต่อมาในปฏิทินของบริษัทสุรา ครั้งนั้นผมจึงได้รู้ว่าเธอเป็นคนมีชื่อเสียงและครั้งนี้ครั้งล่าสุด เธอกำลังนั่งอยู่ตรงหน้าผมในชุดที่แม้จะมิดชิดขึ้น แต่ก็ยังโชว์สิ่งที่ทำให้เธอมีชื่อเสียงขึ้นมา ปทุมถัน

(รากเหง้า, 2535, น.44)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นพฤติกรรมการแสดงเนื้อตัวและเรือนร่างของตัวละครที่ประกอบอาชีพในสถานบันเทิง จากพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้นไม่ได้ทำให้ตัวละครเกิดความรู้สึกอับอายหรือเสียใจต่อการกระทำของตนเองแต่อย่างใด ลักษณะนี้เท่ากับเป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตัวเองลง ดังที่ตัวละครแสดงความคิดเห็นในบทสนทนาต่อมาที่กล่าวว่า

“ฉันตำราวมเกินกว่าภาพพจน์ของพวกเขา” เธอหันมามองผม น้ำเสียงและรอยยิ้มของเธอเหยียดหยัน

“ไม่ใช่คุณตำราวม ภาพมายาของคุณต่างหาก”

“ฉันไม่สนหรอก” เธอตะโกนใส่หน้าผม

“คุณภูมิใจเหวอที่มีชีวิตอยู่ด้วยการขายศักดิ์ศรีให้ความเสื่อม” ผมตะโกนใส่เธอบ้าง

“ฉันไม่ได้เกาะใครกิน มันไม่ได้ผิดกฎหมาย และไม่ได้หนักห่วยบาลใคร”

“คุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ไม่ได้วัดกันแค่ที่มีชีวิตอยู่โดยไม่มีคามผิดทางกฎหมาย” ผมจับเธอกระซอกเข้ามา เธอจ้องผมด้วยแววตาที่ผมไม่เคยเห็นมาก่อน (รากเหง้า, 2535, น.47-48)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าตัวละครไม่ได้ตระหนักถึงการกระทำที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเอง ซึ่งนอกจากการกระทำที่แสดงให้เห็นพฤติกรรมในการประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสม อันเป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยการเปิดเผยเนื้อตัวในที่สาธารณะแล้ว ยังปรากฏแนวคิดในการประกอบอาชีพของตัวละครที่ไม่เหมาะสมโดยการขายความสามารถในการทำงานเพื่อเงินอีกด้วย ดังปรากฏข้อความในเรื่อง มืออาชีพ ที่กล่าวว่า

ดัชนีบอกความเหนียวแน่นของมิตรภาพ ความรัก ความซื่อสัตย์ของเราต่อเขา ต่อความสัมพันธ์ในฐานะมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างเรากับองค์กร(ของเขา) คือความหนาของซองธนบัตร หลักเลขในเช็ค หรือไม่กี่จำนวนตัวเลขในบัญชีธนาคารเมื่อถึงวาระ หรือไม่กี่ของกำนัลอันสนองความพึงพอใจ แนนอน... ในนิยามของวัตถุนิยม และแนนอนว่าถ้ามีข้อเสนอที่ดีกว่าที่อื่น เราสามารถถอนเร หรือต่อรองอย่างอิสระเสรีปราศจากข้อจำกัด โดยเฉพาะเงื่อนไขที่มาจากจิตสำนึก ... การเปลี่ยนเก้าอี้ของมืออาชีพอย่างเรา ไม่มีคำว่ายากหรือง่าย มีแต่คำว่า “จ่าย” “เงิน” ไซ้ มันเป็นการซื้อขาย เชิญเถอะ คุณจะเรียกว่าขายตัวขายหัวใจ หรือขายอะไร มันก็เหมือนกันทั้งนั้น คือไม่มีผลอะไรกับความรู้สึก พฤติกรรม และวิถีในวงการของเรา

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.185-186)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น มนุษย์หลายคนในเรื่องยอมแลกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการใช้เรื่อร้าง หรือมันสมองอันเป็นสิ่งที่ติดตัวมากับมนุษย์ แลกกับเงินทอง ความมีชื่อเสียง โดยมีได้มีจิตสำนึก คำนึงถึงสิ่งที่ตนเองกระทำเลยว่าจะสร้างความอับอาย ทำให้คนดูถูก นินทา หรือ ถือว่าเป็นความไร้เกียรติแก่ตนเองแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นการลดคุณค่าและย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้การมีชีวิตอยู่โดยไม่ได้นำหน้าที่การงานอันใด หรือไม่ สามารถประกอบอาชีพได้ตามกำลังความสามารถของตน ก็ทำให้มนุษย์ผู้นั้น อยู่ในสภาพไร้ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ได้เช่นกัน ดังข้อความในเรื่อง ใต้หลังคา ที่ตัวละครไม่ได้กระทำหน้าที่ความเป็นมนุษย์โดยการประกอบอาชีพใด ๆ ตัวละครใช้ชีวิตเรื่อยเปื่อยอยู่ไปวัน ๆ เท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

ผมก็เช่นกัน วัน ๆ นอกจากตื่นขึ้นมาเพื่อทำให้ตัวเองอยู่รอดไปวัน ๆ แล้ว ผม ต้องดื่มให้หน้าชา เพื่อที่จะได้ลืมคิดถึงความภาคภูมิใจในการมีชีวิตอยู่ และเพื่อปลุกเร้าความกล้าหาญในการเดินเข้าไปในโรงหนังชั้นสองที่ฉายหนังควบบางประเภท โดยเฉพาะ

(รากเหง้า, 2535, น.139)

จากข้อความข้างต้นตัวละครต้องหาทางทำให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความภาคภูมิใจในชีวิต เพราะในแต่ละวันตัวละครไม่ได้ทำสิ่งที่สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแต่อย่างใด หรือจากข้อความในเรื่อง แดง ที่กล่าวถึงตัวละครที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานได้เนื่องจากการเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้น ดังข้อความที่กล่าวว่า

แต่สำหรับความหมาย และศักดิ์ศรีในการมีชีวิตที่ไม่ต้องให้นกสิทธิมนุษยชนคนไหนมานิยามหรือปกป้องดูแลให้ และฉีกพลาณชานซึมอยู่ในมนุษย์ที่ “คิดเป็น” คนหนึ่งอย่างแดง การมีชีวิตไม่ใช่แค่เรื่องยังมีชีวิต แแดงเป็นครู แแดงอยากเป็นครู และชัดเจนในความต้องการของตัวเองตั้งแต่สมัยเรียนหนังสือด้วยกัน และเมื่อเป็นครู แแดงก็เป็นครูที่มีความรัก ความภาคภูมิใจ และมีความสุขในสิ่งที่ตัวเองเป็น ครูต้องใช้เสียง ครูต้องใช้ความคิด ความจำ... การผ่าตัดลิ้นหัวใจโมยสิ่งเหล่านี้ไปจากเธอ โดยไม่บอกกล่าว

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.83)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นบุคคลที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานตามความต้องการของตนได้ แม้จะมีความพยายามและความมุ่งมั่นมากเพียงใดก็ตาม จากลักษณะดังกล่าว

แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในเรื่องการประกอบอาชีพกับความพร้อมทางร่างกายที่เป็นที่มาสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

3.2.3 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการสร้างภาพ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการสร้างภาพ คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เกิดจากการที่มนุษย์พยายามสร้างคุณค่าให้กับตัวเองโดยการอดอ้อหรือแสดงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและความสามารถที่แท้จริงของตนเอง ทั้งนี้เพียงเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเป็นคนใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย กล้าให้ และเป็นผู้ที่จะ “ให้” ผู้อื่นได้เสมอ เพราะมีชีวิตที่สมบูรณ์เพียงพอพร้อมทุกอย่างอยู่แล้ว ซึ่งในความเป็นจริงมนุษย์เหล่านั้นอาจไม่มีปัจจัยหรือคุณสมบัติเพียงพออย่างที่เราสร้างภาพให้ผู้อื่นเห็นเลยก็ได้ ทั้งยังเป็นการกระทำที่บางครั้งเกินความจำเป็นและทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อนอีกด้วย ดังตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่ตัวละครตัวหนึ่งมักจะคิดและรู้สึกที่ตนเองถูกดูหมิ่นเหยียดหยามอยู่เสมอ ถ้าไม่ได้แสดงความใจกว้างออกไปทุกครั้งที่มีโอกาสอันเป็นการแสดงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในความเข้าใจของเขา ดังต่อไปนี้

ปัญหาอยู่ที่ว่าผมปล่อยให้เวียนลวงเกินศักดิ์ศรีของผมในฐานะผู้จ่ายมากพอแล้ว ไหนจะค่าน้ำมันรถขากลับที่รอทำร้ายผมอยู่ข้างหน้าอีก ผมยอมจะทนไม่ได้ อย่างแน่นอน ฉายาทะเลพองของผมไม่ใช่ได้มากล้วย ๆ ... ผมไม่ใช่คนจมไม่ลง หรืออะไรเทือกนั้น แต่คุณต้องหัดเข้าใจอะไรที่ละเอียดอ่อนเกี่ยวกับมนุษย์บ้าง โดยเฉพาะมนุษย์ที่อยู่ท่ามกลางมนุษย์ที่ตัวเองคิดว่าน่าดูถูกดูหมิ่นเสียจริงอย่างผม ซึ่งให้ค่าและความหมายในการมีชีวิตตรงกันข้ามกับตัวเองเป็นอยู่จริงอย่างสิ้นเชิง... ผมยอมต้องมีวิธีการดำรงคุณค่าของตัวเองไว้บนความรู้สึกถึงเกียรติศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจที่ผมกล่าวอ้างเสมอมา

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.121)

หรือข้อความที่กล่าวว่า

ผมใช้จ่ายเงินที่ได้จากการขายวิญญาณอย่างไม่เสียดมเสียตาย เลี้ยง เพื่อแลกความเป็นมนุษย์ และความภูมิใจเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อประกาศกับตัวเองว่า เขี่ยอย่างน้อยจิตใจก็ยังสูงส่งอยู่(บ้าง)นะเว้ย ไม่มีไม่ว่า รักษาหน้าไว้ก่อน การเกื้อกูล

ให้สมพร ทำให้ผมรู้สึกว้า ผมอยู่ท่ามกลางภาวะไม่มีแก่นสารได้ โดยมีรู้สึกผิดแต่น้อย เมื่อไหร่มีอะไรมาทิ่มแทงหัวใจ อย่างน้อยผมก็มีเรื่องจะยกขึ้นเป็นเหตุผลเอ่ยอ้างปลอบประโลมหนึ่งกรณี

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น. 132)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตัวละครแสดงการให้หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นเพื่อแลกกับความภูมิใจเล็กน้อย ซึ่งความคิดเกี่ยวกับการอวดอ้างโดยการใช้จ่ายเงิน หรือสร้างประทับใจให้กับผู้อื่นด้วยการ “ให้” ที่เกินความจำเป็นดังกล่าวนี้ไม่อาจถือเป็น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” อย่างแท้จริงได้ เพราะผู้ที่สามารถให้คุณค่าและตัดสินความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้ดีที่สุดก็คือตัวของมนุษย์ผู้นั้นเอง แม้เราจะแสดงออกให้ผู้อื่นเห็นถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันจอมปลอมของเรามากมายเพียงใด แต่ท้ายที่สุดแล้วก็มีแต่ตัวเราเท่านั้นที่รับรู้อยู่แก่ใจ ดังนั้นในการแสดงความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ และการให้ ที่จะทำให้อีกฝ่ายเกิดความภาคภูมิใจ และรู้สึกถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริงได้ ก็น่าจะเป็นการให้ที่ไม่เกินกำลังความสามารถและเป็นการให้แก่ผู้ที่สมควรได้รับนั่นเอง

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ทุกคนมี “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยที่มนุษย์ทุกคนย่อมมีคุณค่าในตัวของตัวเอง มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุขและปลอดภัยภายใต้การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลอื่นพึงปฏิบัติต่อกันอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคนว่าจะเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ และรักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้อยู่กับตนได้มากน้อยเพียงใด

3.3 ด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง

โสกราตีส (469-399 B.C.) นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวว่า จงรู้จักตนเอง (Know thyself) เพราะชีวิตที่ไม่รู้จักตนเองนั้นเป็นชีวิตที่ปราศจากคุณค่า คุณค่าของชีวิตอยู่ที่การสำรวจตนเอง (จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, 2538, น.2) การทำความรู้จักและเข้าใจตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจากการที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความสามารถในการศึกษาและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทั้งยังมีความสามารถในการนำความรู้ความคิดต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้พัฒนาให้เกิดประโยชน์ขึ้นกับตนเองได้นั้น ทำให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ตนเองต้องการได้ และจากการทำความเข้าใจและเรียนรู้ความเป็นตัวตนของตนเอง ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น ๆ จึงอาจส่งผลให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดแก่ส่วนรวมได้อย่างสอดคล้องกับ

ความต้องการของตนเองได้ต่อไป การเรียนรู้เพื่อทำความรู้จักและเข้าใจตนเองนี้นับเป็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรจะพัฒนาตนโดยการเรียนรู้ตัวเองและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “ค่าของมนุษย์อยู่ที่ภาวะอันหนึ่งที่เรียกว่า การรู้จักตัวเอง สิ่งนี้คือศักยภาพที่จะพัฒนาไปในรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย ไม่มีขีดจำกัด มนุษย์จะมีค่าก็ต่อเมื่อเขาไม่หยุดนิ่ง หากแต่เพียรแสวงหาและลงมือทำในสิ่งที่เขาเชื่อมั่น แม้ว่าทำแล้วจะล้มเหลวก็ตามที” (สมภาร พรหมทา, 2538, น.124)

จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักและเข้าใจตนเองของมนุษย์ ซึ่งพิจารณาได้หลายลักษณะ กล่าวคือ การรู้จักและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง การรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเอง และการรู้จักควบคุมตัวเองดังต่อไปนี้

3.3.1 การรู้จักและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง

อารมณ์ คือ สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตโดยผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น รูปเป็นอารมณ์ของตา เสียงเป็นอารมณ์ของหู หรือ ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ อารมณ์ดี อารมณ์ร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.1367) นอกจากนี้ สุพิศวง ธรรมพันทา (2540, น.27) ยังได้กล่าวถึงอารมณ์และความรู้สึกไว้ในหนังสือมนุษย์กับสังคมสรุปได้ว่า “ความรู้สึก” เกิดจากการสัมผัสผัสจากสิ่งเร้า ภายใต้ปัจจัยประกอบต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางสรีระ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ และประสบการณ์เดิม การตอบสนองมักเป็นไปอย่างธรรมชาติหรือตามสัญชาตญาณ เช่น ความรู้สึก หิว หนาว หนาว หนาว หนาว หนาว หนาว เป็นต้น ส่วน “อารมณ์” นั้น ประกอบจากความรู้สึกและลักษณะจิตอื่น ๆ ที่มาประกอบในกระบวนการก่อตั้งอารมณ์ จึงเป็นความรู้สึกที่พัฒนาให้ละเอียด และลุ่มลึกมากขึ้นในตัวบุคคล อารมณ์แยกได้เป็นอารมณ์ฝ่ายดี เช่น รัก ชอบ ดีใจ สนุก ฯลฯ และอารมณ์ฝ่ายไม่ดี เช่น กลัว เกลียด โกรธ อิจฉา ริษยา ฯลฯ ดังนั้นเมื่อบุคคลนั้นฝังอารมณ์เช่นที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งไว้ในจิต ก็จะกลายเป็นอุปนิสัย และหรือบุคลิกภาพบางประการของบุคคลนั้นต่อไปได้

จากเนื้อหาในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้กล่าวถึงการรู้จักและเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองโดยผ่านเนื้อหาในเรื่อง อาจารย์ ว่ามนุษย์นั้นมีความรู้สึกและอารมณ์ที่หลากหลายซับซ้อน ดังข้อความที่กล่าวว่า

อาจารย์เป็นผู้ทำให้ผมเริ่มพบกับสิ่งที่ซุกซ่อนอยู่ในบรรทัดหนังสือ และเหลี่ยมมุมอันซับซ้อนของมนุษย์ อาจารย์สอนให้ผมรู้จักกับมนุษย์ที่กลม ได้มองเห็นความ

ฉลาด ความกลัว ความอ่อนแอ ความกล้าหาญ และการปะทะกันของด้านสว่างกับ
ด้านมืด และภาวะความขัดแย้งภายในจิตใจของคน
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.13)

หรือข้อความที่กล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกในด้านไม่ดีของมนุษย์ในเรื่อง นักพนัน ที่กล่าวว่า “สีหน้า
บางคนเปลี่ยนไป ในใจของผมนั้นก็เปลี่ยนแปลง นี่พวกเรากำลังทำอะไรกันอยู่ ความอยากได้ ความ
เสียตาย... ความละโมภ... ความไม่ไว้วางใจ ความกลัว การพนันกำลังค่อย ๆ เปลี่ยนเปลี่ย
ลอกเปลือย ลอกคราบของทุกคนออกทีละชั้น” (ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.27)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการทำความรู้สึกและเข้าใจตัวตนของมนุษย์ว่ามีอารมณ์
ความรู้สึกที่หลากหลายซึ่งอาจแบ่งได้เป็นด้านดีและไม่ดี และอาจจะเป็นอารมณ์ความรู้สึกที่
สัมพันธ์หรือขัดแย้งกันก็ได้ นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่าในการทำความรู้สึกตัวเองนั้นอาจเกิดจาก
สิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การได้อ่านหนังสืออย่างไตร่ตรอง การแนะนำสั่งสอนของผู้อื่น หรือการเล่น
การพนัน นอกเหนือจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ยังกล่าวถึงการทำรู้สึกและเข้าใจความ
ปรารถนาของตนเองโดยเฉพาะเรื่องที่ต้องการการยอมรับจากผู้อื่น ดังข้อความในเรื่อง แก้ว ที่ว่า
ตอนเรียนมหาวิทยาลัยมีรุ่นน้องคนหนึ่งชื่อหน้อย-ดวงดาว ขอดูลายมือผม เธอไปที่
ที่เส้นหนึ่งแถว ๆ กลางฝ่ามือแล้วบอกว่า ถ้าเส้นนั้นทะลุผ่านเส้นที่ขวางอยู่ไปถึง
โคนนิ้วผมจะมีชื่อเสียงโด่งดัง... คำทำนายของเธอนั้นเวียนอยู่ในจิตใจผมตลอดมา
หรือว่าลึก ๆ แล้วผมปรารถนาที่จะหาการยอมรับจากผู้อื่นมาโดยตลอด
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.76)

หรือข้อความในเรื่อง มืออาชีพ ที่กล่าวว่า

ใช่แล้ว... เพราะผมมีสิ่งหนึ่ง ความเชื่อมั่นอย่างเต็มภาคภูมิที่อัดแน่นอยู่ในหัวใจ
ว่าใคร ๆ ก็ชูชกผม ...เงินมีความหมายสำหรับผม แต่ผมจะมีความหมายด้วย
สามารถภาคภูมิใจในตัวเอง ด้วยเงินที่ได้มาอย่างรู้สึกภาคภูมิใจ ไม่ใช่สิ้นเดือนก็ได้
สิ้นเดือนก็ได้ โดยที่ผมไม่ได้ทำอะไรให้เป็นทีประจักษ์เลยเหมือนที่เป็นอยู่
ผมต้องการเห็นผู้อื่นอย่างยินยอมพร้อมใจ ด้วยการยอมรับ ไม่ใช่ด้วยเพราะมยา
ภาพ การสรรเสริญเยินยอป้อนนั้นจอมปลอม
(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น. 202)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นการรู้จักและเข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงของตัวเองว่าแท้ที่จริงแล้วตนก็ต้องการการยกย่องและยอมรับจากผู้อื่น ทั้งนี้ต้องเป็นการยอมรับด้วยความจริงใจที่เกิดจากการเชื่อถือในความรู้ความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง เพราะหากการยอมรับนั้นเกิดจากการสรรเสริญเยินยอจอมปลอมจากบุคคลอื่นแล้ว มนุษย์ผู้ได้รับคำสรรเสริญเยินยอ ดังกล่าวก็ไม่อาจภาคภูมิใจในตัวเอง

3.3.2 การรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเอง

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.1095) การที่มนุษย์รู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเองจึงหมายถึง การรู้จักและเข้าใจอำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวตนของมนุษย์ ในการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของมนุษย์ในที่นี้จะหมายถึงการที่มนุษย์รู้จักความสามารถทั้งที่เป็นจุดเด่นหรือข้อดี และจุดด้อยหรือข้อบกพร่องในตัวตนของมนุษย์เอง ซึ่งจากการรู้จักและเข้าใจตนเองของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีส่วนทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเชื่อมั่นและมีความมั่นใจในตนเองได้ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวเพื่อให้อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงและยอมรับในความเป็นอยู่ของตนเองด้วย ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเองทั้งที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อยไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง กล่าวคือ

จากการศึกษาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีการกล่าวถึงจุดเด่น หรือข้อดีของตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง พ่อ ที่กล่าวถึงศักยภาพในเรื่องการใช้ชีวิตของตนเองไว้ว่า

มีผมคนเดียวที่สอบเอ็นทรานซ์ได้คะแนนสุดท้ายที่เลือก... แต่ทั้งพ่อและผมลืมนึกไปว่า ถึงแม้จะอ่อนวิชาการแต่กับวิชาชีวิต ผมน่าจะติดอันดับท็อปไฟว์ในบรรดาพี่น้องทั้ง 5 คน ครูคนสำคัญไม่ใช่ใครที่ไหน พ่อนั่นแหละ ถ้าจะพูดว่าครึ่งหนึ่งของตัวผมก็คือพ่อ ก็เห็นจะไม่ผิด ชีวิตผมที่เป็นผู้เป็นคนมาทุกวันนี้ได้ ก็เพราะมีพ่อที่เป็นอย่างพ่อที่ผ่านมา

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.16-17)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการรู้จักและเข้าใจว่าตนมีข้อดีหรือมีความสามารถใน "วิชาชีวิต" ซึ่งหมายถึงสามารถเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ด้วยตนเองและไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ถึงแม้ว่าในด้านวิชาการนั้นตนอาจจะด้อยกว่าคนอื่น ๆ ก็ตาม หรือข้อความที่

ปรากฏในเรื่อง พ่อพระ ที่กล่าวถึงศักยภาพของตนเองในเรื่องความสามารถในการพึ่งพาตนเองโดยไม่ต้องอิงกับความเชื่อของศาสนาดังข้อความที่กล่าวว่า “ผมได้ฆ่าพ่อพระของคุณท่านเสียแล้ว... คุณท่านคงต้องสร้างพ่อพระขึ้นมาใหม่ ท่านคงสร้างได้ไม่ยาก... ทำไมผมไม่สร้างพ่อพระของตนเองขึ้นมาบ้าง หรือไม่ต้อง เพราะที่แท้ตัวผมเองก็สามารถเป็นพ่อพระ” (รากเหง้า, 2535, น.99)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “พ่อพระ” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ป็นนักบวชที่สามารถล้างบาปให้กับผู้กระทำผิดตามความเชื่อทางศาสนาได้ จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นการรู้ศักยภาพของตนเองว่าแท้จริงแล้วเราสามารถพึ่งพาตัวเราเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ไว้ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งการจะกระทำการสิ่งใดนั้นไม่จำเป็นต้องให้ผู้อื่นมาเป็นผู้ตัดสินเพราะเราสามารถตัดสินใจการกระทำได้ด้วยตัวของเราเอง

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงศักยภาพของมนุษย์ที่ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ด้วย ดังข้อความในเรื่อง สหายน้อยแห่งวัดคูบัว ที่กล่าวว่า

ในที่หนึ่ง ณ ห้วงเวลาหนึ่ง ผมเป็นแค่ไอ้ตัวฝุ่นธุลีที่แทบไม่มีตัวตน แต่ ณ อีกที่หนึ่ง อีกเวลาหนึ่ง ในสิ่งเดียวกันนั้น คน ๆ เดียวกันนั้น สามารถกลายเป็นฮีโร่ของใครบางคนไปได้... จากมุมของพวกเขາ ผมอาจจะไม่ใช่เศษเดนของมหานครอย่างที่ผมรู้สึก ผมอาจจะป็นอะไรซักอย่างที่ไม่โคตรเลิศจะเลอเพอร์เฟกต์ก็ได้ สิ่งที่ผมเรียกว่าไม่มีอะไร สำหรับพวกเขาอาจเรียกมันว่าความครบเครื่อง ผมอาจจะด้อยสำหรับมาตรฐานอื่น แต่ก็เด่นพอสำหรับความรู้สึกนึกคิดของพวกเขา จริง ๆ แล้วไม่ใช่ผมไม่มีอะไร เพียงแต่ผมอาจอยู่ผิดที่และอาจมุ่งหมายมากไป

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.34-35)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าศักยภาพของมนุษย์นั้นหากอยู่ต่างที่ต่างเวลา ถึงแม้จะเป็นความสามารถอย่างเดียวกันของคนคนเดียวกันก็มีคุณค่าที่แตกต่างกันได้ ซึ่งหากเราสามารถเข้าใจและรู้จักศักยภาพของเราดีพอแล้วเราก็จะพอใจในความสามารถที่มีอยู่ของตนเอง และสามารถเลือกที่จะอยู่ในเวลาและสถานที่ที่พึงพอใจ และพร้อมที่จะยอมรับในความสามารถที่มีอยู่ของตนเองโดยไม่รู้สึกรังเกียจใจได้

นอกจากศักยภาพอันเป็นข้อดีในตนเองแล้วยังปรากฏการรู้จักและเข้าใจศักยภาพของตนเองที่เป็นข้อด้อยหรือข้อบกพร่องของตนอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คือเสียตลอดกาล ที่กล่าวว่า

ความลับของชีวิตประการหนึ่งคือผมไม่ใช่คนเก่ง 'ได้อ่านได้ฟังที่ใครเขียน ใครพูด ใครชมว่าเก่งอย่างนั้น เก่งอย่างนี้' ด้านหนึ่งก็แอบดีใจ แต่ลึก ๆ แล้ว กระดากจนอยากมุดพระแม่ธรณี บางคนกระทำบางเรื่องอันเป็นการงานง่ายดูลึกฝ่ามือ หรือปานปอกกล้วยเข้าปาก จริง ๆ แล้วผมก็อยากเป็นอย่างนั้นบ้าง แต่คิดว่ามีเพียงหนทางเดียว คือต้องไปเกิดใหม่

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.88)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการรู้จักและเข้าใจตนเองว่า ตนมีข้อด้อยในเรื่องความสามารถในการสร้างผลงาน คือ ต้องอาศัยความพยายามมากกว่าคนอื่นหลายเท่าจึงจะประสบความสำเร็จอย่างคนอื่นที่ทำงานประสบความสำเร็จอย่างง่ายดายได้ แม้จะมีผู้อื่นชมเชยว่าเป็นคนที่มีความเก่งความสามารถเพียงใดก็ตาม แต่ทุกครั้งที่ได้ลองพิจารณาถึงความสามารถของตนเองแล้วกลับทำให้คิดว่าตนมีความด้อยกว่าผู้อื่นเสมอ ดังนั้นตนจึงไม่ได้หลงระเห็จไปกับคำชื่นชมนั้น หรือในข้อความที่ปรากฏในเรื่อง นักแพ้ ที่กล่าวถึงความซื่อสัตย์อันเป็นข้อบกพร่องของตนเอง ดังข้อความที่กล่าวว่า “ถ้าวิเคราะห์กันแบบฟรอยด์ ก็ต้องลงความเห็นว่าคุณมาจากปมด้อยที่ผมหิวเล็ก ไม่กล้าสู้ใคร เลยหาปมเชิงให้ตัวเองด้วยการเบนไปให้คนอื่นสู้กันแทน เพราะผมไม่กล้าชกกับใครด้วยตัวเอง ผมจึงเป็นไอ้บ่างซ่างยูให้เพื่อนชกกัน” (ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.148)

หรือจากข้อความที่ปรากฏในเรื่อง หวังว่าเราจะค้นพบความกล้าบนเส้นทางแห่งความกลัว ที่กล่าวถึงการเข้าใจข้อบกพร่องของตนเองว่า

เป็นความลับของชีวิต ที่ผมเพิ่งเปิดเผยกับตัวเองเมื่อไม่นานมานี้ว่า ที่แท้เคยเป็นพวกซี้แพ่และซี้ฉลาดมาโดยตลอด เปลือกนอกนายดูเหี้ยมหาญ เด็ดขาด โผงผาง นั่นแหละเส้นใยที่นายถักขึ้นมาเป็นเปลือก ห่อหุ้ม อำพรางดักแด่แห่งความขลาดและความอ่อนแอละ

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น. 37)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นกล่าวถึงการรู้จักและการเข้าใจศักยภาพอันเป็นข้อด้อยของตนเองในเรื่องความอ่อนแอ และซื่อฉลาด ซึ่งจากข้อความข้างต้นตัวละครได้เปิดเผยและยอมรับว่าตนได้ใช้วิธีการหาทางออกให้กับความขลาดกลัวของตัวเองโดยการเบนความสนใจหรือทำให้ผู้อื่นคิดว่าตนมีความเข้มแข็งและกล้าหาญโดยใช้วิธีการต่าง ๆ เป็นการกลบเกลื่อนความด้อยของตน

เช่น การยู่ให้เพื่อนชกต่อยกันแทนที่จะลงมือชกต่อยเอง หรือใช้รูปลักษณ์ หน้าตา ท่าทางภายนอก แสดงความเหี้ยมโหดเป็นเกราะหุ้มความอ่อนแอของตนเองที่อยู่ภายใน

นอกจากนี้เนื้อหาในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ยังปรากฏให้เห็นการรู้จักและเข้าใจ ศักยภาพในข้อด้อยในเรื่องจิตใจของตนเองอีกด้วย ดังข้อความในเรื่อง เพื่อนร่วมทาง ที่กล่าวว่า

บางครั้ง การปฏิเสธที่จะแบกรับและผลักดันผู้อื่นเพื่อเอาตัวรอดเพียงลำพัง นับเป็น ความปวดร้าวเศร้าโศกอย่างยิ่งประการหนึ่ง แต่นั่นแหละ ความเป็นจริงของ ความสามารถและความทนทานต่อการแบกรับของคนเรา มักจะเล็กกว่าความ ใหญ่ของใจเสมอ ซึ่งนี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผมรู้สึกเหนื่อยและแข่งกับชีวิตในเข วงกตของตัวเอง

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.52)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าศักยภาพของมนุษย์เรามีขีดจำกัด การที่มนุษย์ สามารถอยู่รอดตามลำพังคนเดียวนั้นสามารถกระทำได้ แต่ก็ทำให้ใจเป็นทุกข์จากการไม่ได้ ช่วยเหลือผู้อื่น แต่ทั้งนี้ในขณะเดียวกันหากเราช่วยเหลือคนอื่นโดยไม่คำนึงถึงกำลังความสามารถที่ แท้จริงของตนเองก็จะทำให้เราเป็นทุกข์ได้เช่นกัน

3.3.3 การรู้จักควบคุมตัวเอง

การรู้จักควบคุมตนเอง คือ การมีสติ หมายถึง ความรู้สึกผิดชอบ การรู้ตัวว่าตัวเองกำลัง ทำอะไรอยู่ และสามารถควบคุมตัวเองให้กระทำในสิ่งที่ควร และงดกระทำในสิ่งที่ไม่ควรได้ จากเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการมีสติ และรู้จักควบคุมตัวเองใน เรื่องการกล่าวหาผู้อื่น ดังปรากฏข้อความในเรื่อง ตอน ที่กล่าวว่า

ตราบเท่าที่เราตัดสินมาตรฐานคุณสมบัติของผู้อื่นว่าบกพร่อง และกล่าวหาว่า ศีลธรรมจรรยาของทุกคนหละหลวม อ่อนแอ เราแน่ใจได้อย่างไรว่าเราแข็งแรงพอ และไม่ได้ถูกพิพากษาด้วย ตราบเท่าที่เราต่างไม่เลิกกระทำ เลิกประพฤตินั้น กับผู้อื่นแล้วหันมาตรวจสอบตัวเองแทน โลกนี้ก็เต็มไปด้วยการกล่าวหาไม่มีวัน สิ้นสุดอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.61)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการกล่าวหาผู้อื่นนั้นเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมทั้งนี้ผู้ที่ตัดสินผู้อื่นและว่ากล่าวผู้อื่นนั้นควรหันมาตรวจสอบตนเองเสียก่อน และเลิกกระทำพฤติกรรมเช่นนั้นเสีย เพื่อที่การกล่าวหาในสังคมจะได้หมดสิ้นไป และสังคมจะได้เจริญก้าวหน้าขึ้นจากการที่คนในสังคมต่างหันมาพัฒนาตนเองแทนที่จะคอยตำหนิแต่ผู้อื่น

นอกจากนี้ยังปรากฏให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจและควรปฏิบัติเพื่อความสงบสุขทางใจของตนเอง ซึ่งจะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขด้วยความเข้าใจโลกเข้าใจชีวิตมากขึ้น ดังตัวอย่างข้อความจากเรื่อง พ่อพระ ที่กล่าวว่า “ผมไม่สามารถหลบหนีความผิด ไม่ว่าจะโดยการหลบซ่อนหรือการสารภาพ ลบล้างบาป... ผมไม่ควรทำผิด... ผมควรหลีกเลี่ยงความผิดโดยการไม่กระทำผิดต่างหาก” (รากเหง้า, 2535, น.97)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการสร้างความเข้าใจกับตนเองว่า เมื่อได้กระทำความผิดไปแล้ว ผู้ที่ทำความผิดนั้นจะไม่สามารถหลบหนีความผิดไปได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ควรกระทำคือการไม่กระทำความผิดนั่นเอง หรือจากข้อความในเรื่อง นักแพ้ ที่กล่าวว่า

สิ่งสำคัญที่ผมอยากบอกก็คือเหตุการณ์เหล่านั้น สอนให้ผมได้รู้จักความหมายของการ ‘ปอกเปลือก’ ตัวเอง ผมบอกตัวเองตั้งแต่เริ่มเป็นคนหนุ่มที่รู้ว่าผมต้องเป็นคนสามารถผิด และสามารถแพ้ ผิดเพื่อผิด และแพ้เพื่อแพ้ ไม่ใช่ผิดเพื่อหวังถูก หรือแพ้เพื่อหวังชนะแอบแฝง
(ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.154)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการยอมรับความเป็นจริงในสิ่งที่เราเป็น ไม่ว่าจะมีความผิด หรือความพ่ายแพ้ เพราะนั่นคือการทำความเข้าใจและการรู้จักตนเอง การไม่ยอมรับความเป็นจริงไม่สามารถทำให้มนุษย์เข้าใจและรู้จักตนเองได้ ทั้งนี้เมื่อเรายอมรับตัวเองว่าเป็นคนเช่นไรแล้วไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นเราก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยเชื่อมั่นและไม่เกิดความทุกข์ใจกับเหตุการณ์ที่เข้ามา เช่นเดียวกับข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คนบินเป็นเส้นคด ที่กล่าวว่า

ผู้คนมักต้องการ ได้เป็น และภาคภูมิใจกับการ ได้เป็น อะไรบางอย่าง แต่ผมกลับไม่เคยคิดว่าการ ได้เป็น อะไรสักอย่างคือ ที่หมายของชีวิต คน...ได้เป็นอะไร กับ...เป็นคนอย่างไร ที่หมายของผมเป็นอย่างหลัง เป็นที่หมายที่ไม่ต้องเบียดแย่งกับใครเพื่อไปถึงหรือต้องทำเพื่อใครเพื่อไปหา เพราะมันสถิตอยู่หนแห่งเดียวกับเราตลอดเส้นทางคดเคี้ยวของชีวิต

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.36)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์รู้จักและเข้าใจตนเองแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องแข่งขัน แย่งชิง หรือมีความต้องการอยากได้อยากเป็นอย่างคนอื่น เพราะความเป็นตัวตนของตนเองไม่ต้องไฝหาหรือแข่งขันให้ได้มา แต่มันเป็นสิ่งที่คงอยู่กับมนุษย์แต่ละคนอยู่ตลอดเวลา

นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักและเข้าใจตนเองดังกล่าว สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ยังได้ตั้งข้อสงสัยในการรู้จักและเข้าใจชีวิตของมนุษย์อีกด้วยว่า มนุษย์นั้นไม่สามารถรู้จักและเข้าใจตนเองได้ในทุกสิ่งทุกอย่าง และคำตอบของการรู้จักและเข้าใจตนเองนั้นบางครั้งก็ไม่อาจหามาตรฐานมาวัดหรือกำหนดอย่างชัดเจนได้ ดังข้อความในเรื่อง เงินสีหมื่น ที่กล่าวว่า

ใครโมโหม... รู้จัก แต่เพิ่งรู้ว่ามีคนมีใครโมโหมเกินความจำเป็น ในโลกนี้หลายสิ่งที่ผมไม่รู้... และมีหลายสิ่งที่ผมเพิ่งรู้ ผมเคยเห็นเด็กปัญญาอ่อนมากมาย แต่ไม่มีใครเคยทำให้ผมได้คิดในบางสิ่งที่กำลังรู้สึกกับเด็กชายผู้กำลังหลับไหล ชีวิต... ไม่ว่าขาดหรือเกินแม้เพียงนิดก็ส่งผลไม่น้อย ชีวิตที่ปกติสุข คือชีวิตที่พอดีกระนั้น หรือ พอดีอาจลงตัว ลงตัวอาจไม่พอดี แล้วความพอดีของชีวิตอยู่ตรงไหน กับเรื่องใด ใครกำหนด

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.128)

หรือข้อความที่ปรากฏในเรื่อง โคตรชนที่ ที่กล่าวว่า

ไม่ว่าเราจะเป็นอย่างไรที่เราเป็น หรือจะเป็นอย่างไรที่คนอื่นคิดว่าเราเป็น วันหนึ่งก็มีโอกาสพบว่าเราไม่รู้จักตัวเองได้เสมอ แล้วตอนนั้น เราก็อยากรู้จักตัวเองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่เราคิดว่าเราอยู่ในวินาทีหนึ่ง ถึงอีกวินาทีหนึ่งเราอาจพบว่าเราไม่รู้สิ่งที่เราเชื่อ ผู้อื่นอาจไม่เชื่อว่าเราเชื่อ สิ่งที่เราใช้ อาจไม่มีใครเชื่อว่าเราใช้ ถึงเราจะเชื่อ ถึงเราจะใช้

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.90)

จากการกล่าวถึงการรู้จักและเข้าใจตนเองดังกล่าวข้างต้น สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แท้ที่จริงแล้วมนุษย์นั้นก็ไม่ว่าจะทำ ความเข้าใจหรือรู้จักความเป็นตัวตนของตนเองได้อย่างถูกต้องแท้จริงทั้งหมด เพราะเมื่อมีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเปลี่ยนแปลงหรือเข้ามามีกระทบกับชีวิตจิตใจของมนุษย์แล้ว ความรู้สึก อารมณ์ ความคิด สติปัญญาของมนุษย์ก็มักจะมีการเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้นอยู่เสมอ อาจเป็นไปได้ว่าความเป็นมนุษย์นั้นซับซ้อน จึงยากที่จะทำความเข้าใจความเป็นมนุษย์อย่างกระจ่างชัดเจนได้ สอดคล้องกับคำประพันธ์ที่กล่าวถึง

จิตใจของมนุษย์ไว้ว่า “จิตมนุษย์นี้ไซ้ร้ ยากแท้หยั่งถึง” นั่นคือจิตของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ยากจะทำ ความเข้าใจได้นั่นเอง

3.4 ด้านความต้องการทางเพศ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคำว่า “เพศ” ไว้ว่า รูปที่แสดงให้รู้ว่า หญิงหรือชาย (2542, น.801) ซึ่งเป็นความหมายในลักษณะที่เป็นรูปธรรม ทั้งนี้สำหรับความหมายของเพศในลักษณะที่เป็นนามธรรมนั้น สุชาติ โสมประยูร และวรรณิ โสมประยูร (2540, น.3) ได้กล่าวไว้ว่า เพศ หมายถึง ความรู้สึกและความต้องการทางเพศ หรือกามารมณ์ เป็นคำที่ใช้บอกลักษณะทางจิตใจและอารมณ์อย่างหนึ่งของคนเรา นอกจากนี้ก็กล่าวได้ว่าเรื่องเพศ หรือ ความต้องการทางเพศนั้นเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งตามธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง เพราะมนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยเพศ เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความเจริญเติบโตทางเพศก็เป็นความเจริญเติบโตส่วนหนึ่งของมนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ไปด้วย ดังนั้นเรื่องเพศจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องผ่านหรือประสบด้วยตนเองซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศหรือความต้องการทางเพศที่เกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ กล่าวคือ ความต้องการทางเพศที่เกิดจากการได้รับแรงกระตุ้น และความต้องการทางเพศที่เกิดจากความรู้สึกกดดัน ดังต่อไปนี้

3.4.1 ความต้องการทางเพศที่เกิดจากการได้รับแรงกระตุ้น

ความต้องการทางเพศที่เกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นในที่นี้ เป็นความต้องการที่เกิดจากภาวะเงื่อนไขสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ให้มีความต้องการทางเพศเกิดขึ้น

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ ได้แก่สื่อทางโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่ส่งผลต่อความต้องการทางเพศของมนุษย์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ทำดวลมัจจุราช ที่กล่าวว่า

ใคร ๆ ก็ชื่นชมและบอกว่าลีลาการเปลื้องผ้าที่ละชั้นช้า ๆ และท่าทางกระเด้า โยกโยน ชม้อยชม้ายที่เธอแสดงออกตอนโคลแม็กซ์ของคอนเสิร์ต ช่างเต็มไปด้วยความเซ็กซี่รัญจวนชวนให้วาบหวิว มันกลมกลืนลงตัวและเต็มเปี่ยมไปด้วยความกล้าหาญ... มันมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่พลังอำนาจในการแสดงออกอันหมายถึงคอนเสิร์ตของนักคิดสร้างสรรค์ชั้นแนวหน้าสัมฤทธิ์ผล จนทำให้ชายปลายคนคน

หนึ่งซึ่งห่างเหินจากเพศตรงข้ามมาตลอดชีวิต เกิดความกำหนัดจนสุดจะอดกลั้น
ความปรารถนาที่พุ่งพวย
(รากเหง้า, 2535, น.84)

จากข้อความข้างต้นเป็นความคิดของตัวละครตัวหนึ่งที่ได้สันนิษฐานถึงสาเหตุการ
เสียชีวิตของชายคนหนึ่งว่า เกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นทางเพศจากการชมรายการโทรทัศน์ที่มี
การถ่ายทอดสดการแสดงของศิลปินหญิงคนหนึ่ง จนไม่สามารถควบคุมความต้องการทางเพศของ
ตัวเองได้จนทำให้เสียชีวิตในที่สุด จากเนื้อหาดังกล่าวเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าการได้รับแรง
กระตุ้นทางเพศจากสื่อ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์จะด้วยเกิดจากความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจของผู้ผลิต
ก็ตาม เช่น การแสดงลีลาท่าทางยั่วยวนของศิลปินนักร้องต่าง ๆ นั้นสามารถกระตุ้นให้มนุษย์เกิด
ความต้องการทางเพศอย่างรุนแรงได้

นอกจากการได้รับแรงกระตุ้นทางเพศจากสื่อโทรทัศน์แล้ว ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์
ธรรมวุฒิ ยังแสดงให้เห็นความต้องการทางเพศที่ได้รับแรงกระตุ้นจากสื่อประเภทหนังสือหรือ
สิ่งพิมพ์อื่น ๆ อีกด้วย ดังปรากฏข้อความในเรื่อง ใต้หลังคา ที่กล่าวว่า

ตอนแรกบนเพดานใต้หลังคาช่างดูน่ากลัว แต่หลังจากที่ผมพบหนังสือหลายเล่ม
บนนั้น มันก็กลายเป็นทางคลานที่เคยชินสำหรับผ่านไปสู่หลังคา หนังสือพวก
นั้นมีภาพของผู้หญิงกับผู้ชายไม่ใส่เสื้อผ้า ทำท่าทางแปลก ๆ พร้อมกับเรื่องราวที่
เปิดโลกลิ้นบอกรับให้ได้สัมผัสโดยไม่รู้ว่ามันจะเกาะติดแน่นและลึกได้ถึงเพียงนี้
แล้วหลังจากนั้น ผมก็ชอบและอยากขึ้นไปแต่บนหลังคา
(รากเหง้า, 2535, น.137)

หรือจากข้อความในเรื่องเดียวกันที่กล่าวว่า

มีภาพที่ดึงดูดผมเข้าไปสู่ความรู้สึกบนหลังคาอยู่ทุกหนทุกแห่ง มันหอมลุ่มม
เหมือนกำแพง พอผมก้มหน้ามันก็ป้อนอยู่เต็มพื้น เเงยขึ้นไปมันก็กลายเป็นท้องฟ้า
หลับตาลงมันกลายเป็นทั้งโลกและชีวิต ผมไม่มีวันที่จะหนีพ้นไปได้ ตราบเท่าที่
ผมยังมีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะในเมืองนี้
(รากเหง้า, 2535, น.139)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงตัวละครที่ได้รับแรงกระตุ้นทางเพศจากหนังสือที่มีรูปภาพ
และเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องเพศ จนทำให้ตัวละครชื่นชอบและสนใจเรื่องดังกล่าวและรู้สึกว่ายากที่

จะสัมผัสอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องเพศได้เข้าไปอยู่ในความรู้สึกและจิตใจของตัวละครอย่างลึกซึ้งไปแล้วโดยไม่รู้ตัว ดังที่ตัวละครกล่าวว่า “ไม่รู้ว่ามันจะเกาะติดแน่นและลึกได้ถึงเพียงนี้” ดังนั้นไม่ว่าตัวละครจะไปไหนหรือทำอะไรก็จะรู้สึกและนึกถึงเรื่องทางเพศอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่มีสื่อต่าง ๆ ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวเพศอย่างมากมายเช่นกัน ทำให้ไม่ว่าจะมองไปทางไหนก็พบเห็นการนำเสนอเรื่องเพศอยู่เสมอ ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมต่างก็สามารถหาสื่อที่แสดงเรื่องราวทางเพศเหล่านั้นได้โดยง่าย

3.4.2 ความต้องการทางเพศที่เกิดจากความรู้สึกกดดัน

ความต้องการทางเพศที่เกิดจากความรู้สึกกดดันนี้ เป็นความต้องการทางเพศที่มีสาเหตุจากการถูกบีบคั้นในลักษณะต่าง ๆ ทั้งภายในจิตใจของบุคคลนั้นเองรวมถึงคนอื่น ๆ และสังคม ซึ่งเป็นความกดดันอันเกิดจากการที่บุคคลกระทำบางสิ่งบางอย่างแตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม และเมื่อบุคคลนั้นมีความกดดันมากเข้าจึงระบายความรู้สึกกดดันออกมาด้วยการมีความสัมพันธ์ทางเพศ

จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการทางเพศที่เกิดจากความรู้สึกกดดัน ดังตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ขั้นที่เจ็ด ที่กล่าวถึงตัวละครชายที่มีความกดดันจากการที่ตนเองไม่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยาได้ เนื่องจากภรรยาของเขาป่วยหนัก ดังข้อความที่กล่าวว่า

ปกติผมไม่อยากจะไปที่นี่หรอก แต่เป็นเพราะผมห่วงภรรยา... มีบ่อยครั้งที่ต้องนั่งแกว่อยู่ที่นี่ ซึ่งผมอึดอัดมาก ผมไม่ชอบกลิ่น ไม่ชอบสีผิว ไม่ชอบดวงตาของผู้หญิงพวกนั้น มันให้ผมต้องต่อสู้กับตัวเอง และรื้อฟื้นสิ่งที่ห่างหายไปจากชีวิตคู่ ยิ่งมาระยะหลังที่ภรรยาผมยิ่งเหนื่อยล้าและต้องกินยามากขึ้น ผมยิ่งชิงชัง... ผมพยายามหลีกเลี่ยงที่จะไปที่นี่ ไปพบ ไปเห็น ไปรู้สึก โดยการทำงานหนักขึ้น เพื่อจะได้กลับบ้านให้ดีขึ้นพร้อมกับความเหนื่อยล้า แล้วจะได้ลงนอนหลับตาลงข้างภรรยาผู้รู้ซึ่งถึงความปรารถนาของผมเต็มทั้งดวงตาหัวใจ แต่ทำได้เพียงถอนหายใจ

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.52-53)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงตัวละครที่เป็นสามีที่มีความกดดันเพราะต้องควบคุมอารมณ์ความต้องการทางเพศของตนเองอย่างสูงเมื่อต้องพบกับกลุ่มผู้หญิงบริการในสมาคมแห่งหนึ่ง ทั้งนี้

เนื่องจากเขาไม่สามารถมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยาของเขาได้ เขาพยายามหลีกเลี่ยงการพบกับสิ่งที่กระตุ้นความต้องการทางเพศ และพยายามทำงานให้ตัวเขาเกิดความเหน็ดเหนื่อยที่สุด เพื่อที่จะได้ไม่ต้องคิดถึงเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศอีก แสดงให้เห็นถึงความรักที่สามีมีต่อภรรยาของตนโดยไม่คิดที่จะนอกใจภรรยาโดยการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงอื่น จากข้อความดังกล่าวเป็นความกดดันภายในจิตใจของตัวละครเองที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องเก็บกั้นอารมณ์ความรู้สึกทางเพศของตนไว้ แต่สุดท้ายก็ไม่อาจฝืนธรรมชาติความเป็นมนุษย์ที่ต้องมีความต้องการทางเพศอันเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ไปได้ ดังข้อความต่อมาในเรื่อง ขั้นที่เจ็ด ที่กล่าวว่า

วิทยุวางอยู่บนหัวเตียง เจ้าของนั่งพิศโฉมอยู่หน้าโต๊ะเครื่องแป้งของภรรยาผม ร่างนั้นมีอารมณ์เพียงโบสซึมพู่ที่ผูกอยู่กับลำคอ... ผมอ่านข้อความบนสายสะพายได้ว่า HAPPY BIRTHDAY... หล่อนเป็นผู้หญิงไม่ดี แต่หล่อนก็ดีพอสำหรับอารมณ์ของผมที่พลุ่งพล่านขึ้นตอนนั้น ผมลืมทุกอย่าง ลืมภรรยาผู้จัดหาของขวัญวันเกิดมาให้ ลืมแม้กรอบจริยธรรม และมโนธรรมที่สวมใส่ หูผมได้ยินแต่เสียงหอบหายใจของตัวเองและเสียงขาด ๆ หาย ๆ ของวิทยุทรานซิสเตอร์
(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.54)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงตัวละครสามีที่กลับบ้านมาพบกับของขวัญวันเกิดเป็นหญิงบริการซึ่งภรรยาของเขาได้จัดมาให้ ทำให้เขาเกิดอารมณ์ความต้องการทางเพศจนไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ดังที่ตัวละครกล่าวว่า “ผมลืมทุกอย่าง ลืมภรรยาผู้จัดหาของขวัญวันเกิดมาให้ ลืมแม้กรอบจริยธรรม และมโนธรรมที่สวมใส่” แสดงให้เห็นว่าความต้องการทางเพศเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามสัญชาตญาณของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เพราะแม้จะพยายามฝืนร่างกายและจิตใจอย่างไรเมื่อถึงภาวะหนึ่งมนุษย์ก็ไม่อาจฝืนความต้องการทางเพศอันเป็นความต้องการพื้นฐานที่อยู่คู่กับความเป็นมนุษย์ไปได้ทั้งนี้แม้จะมีกรอบศีลธรรมของสังคมกำหนดไว้ก็ตาม สอดคล้องกับความเชื่อในเรื่อง Id ทางจิตวิทยา ซึ่งหมายถึงพลังแห่งความพึงพอใจ โดยเฉพาะความพึงพอใจทางเพศ โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือความชอบธรรมใด ๆ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2544, น.322)

นอกจากนี้ยังมีความต้องการทางเพศที่เกิดจากความกดดันซึ่งเกิดขึ้นจากคนรอบข้าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง วันกลับบ้าน ที่กล่าวถึงความต้องการทางเพศที่เกิดจากความกดดันอันมีสาเหตุมาจากการที่ตัวละครชายต้องทำหน้าที่เป็นพ่อบ้านทำงานบ้านและเลี้ยงดูลูก ๆ ส่วนฝ่ายหญิงเป็นผู้ที่ออกไปทำงานนอกบ้านและทำหน้าที่หารายได้มาสู่ครอบครัว การทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกในครอบครัวดังกล่าวทำให้ฝ่ายชายเกิดความคับข้องใจจนต้องหาทางระบายความรู้สึกกดดันและความอัดอั้นตันใจด้วยการไปมีความสัมพันธ์กับหญิงบริการ ดังข้อความที่ตัวละครกล่าว

ว่า “อันที่จริงแล้วผมไม่ได้ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับเธอ ผมเพียงต้องการแสดงตัวตน สลัดให้หลุดพ้นจากการกดขี่ของผู้หญิงคนหนึ่ง ผมต้องการผู้หญิงอีกคนที่ผมสามารถเหนือกว่า เพื่อให้ผมได้หลีกหนีออกจากโลกที่เป็นจริงสักพัก” (ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.140)

จากข้อความข้างต้นเป็นการระบายความกดดันของตัวละครชายที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นความคิดของตัวละครชายที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการมีอำนาจเหนือกว่าหรืออยู่เหนือผู้หญิงคนหนึ่ง จึงได้ตัดสินใจไปมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงอีกคนหนึ่งเพื่อเป็นการหลีกหนีความเป็นจริงในชีวิตที่ตนรู้สึกต่ำต้อยด้อยค่า อันมีสาเหตุมาจากการที่ฝ่ายชายไม่ได้เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ดังเช่นครอบครัวอื่น ๆ ในสังคมโดยทั่วไป และในการแสดงตนเหนือกว่าของฝ่ายชายนั้นยังแสดงให้เห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในเรื่อง นักฆ่า ที่กล่าวว่า “ฉันรู้ ถ้าคุณไม่ฆ่าฉัน คุณก็ต้องร่วมเพศกับฉัน” จบคำ เธอกระซากร่างผมแล้วพลิกกายขึ้นคร่อม “เพราะนี่เป็นสิ่งเดียวที่ผู้ชายทำได้ในการแสดงตนเป็นผู้ที่เหนือกว่าผู้หญิง” (รากเหง้า, 2535, น.122-123)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความคิดของตัวละครหญิงตัวหนึ่งที่มีต่อพฤติกรรมความต้องการทางเพศของผู้ชายว่า เป็นการกระทำที่ผู้ชายต้องการแสดงตนเหนือผู้หญิงเพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่มีเหนือกว่า

นอกจากนี้ยังมีความต้องการทางเพศอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคมมากมาย นั่นคือการข่มขืน ซึ่งเป็นความต้องการทางเพศที่ทำให้เกิดการบังคับ ข่มเหง ทำร้ายร่างกายผู้อื่น อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีการควบคุมทางจิตใจให้เป็นไปตามความเหมาะสม การกระทำดังกล่าวนอกจากจะผิดครองครองธรรมและผิดกฎหมายแล้ว ยังสร้างบาดแผลภายในใจให้เกิดแก่ผู้ถูกระทำอย่างไม่อาจจะลืมเลือนได้อีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ในกรงขัง ที่กล่าวว่า

ผมบอกว่าไปให้โดนข่มขืนอีกที ไปสิ ไป!! บัดซบ! ผมไม่น่าพลั้งปากออกไปเลย... คุณจะเชื่อผมมั๊ย... ถ้าผมบอกว่า ความจริงผมรู้ดีตั้งแต่แรกว่าถึงจุดหนึ่งผมไม่มีวันเห็นยวรั้งเธอไว้ได้ มันกระทำกับเธอไว้นรุนแรงเกินไป เวลาสิบหกปีไม่ได้ทำให้ผู้หญิงคนหนึ่งลืมนบาดแผลในใจที่เกิดจากการเหยียบย่ำยามย้ายไปได้ อย่าว่าสิบหกปีเลย... ทั้งชีวิต!

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.32)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงบุคคลที่ได้รับผลโดยเฉพาะทางจิตใจจากการข่มขืน ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากความต้องการทางเพศที่รุนแรง และไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของฝ่าย

ตรงข้าม เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสภาวะจิตใจของผู้ที่ถูกข่มขืนอย่างรุนแรงจนทำให้เกิดความรู้สึกฝังใจกับเหตุการณ์เลวร้ายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และอาจจะจดจำไปตลอดชีวิต หรือจากข้อความในเรื่อง ตอน ที่กล่าวถึง การป้องกันภัยข่มขืนที่ว่า

พวกผู้ใหญ่เน้นแหละตัวดี โดยเฉพาะพวกครูในโรงเรียน ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงพยายามเกลี้ยกล่อมให้ผมตอนเธอเสียให้ได้... “เชื่อผมสิพี่ อย่าไปคิดอะไรมาก กันไว้ก่อนดีกว่าเสียใจซ้ำสอง นิดหน่อยนี่หนังกลางแปลงทุกเรื่องมันพลาดได้ซะเมื่อไหร่ พี่ก็ไม่ได้ตามเฝ้ามันได้ทุกคืนทุกวัน เดินกลับดึก ๆ ดื่น ๆ โดนลากข้อมือลงข้างทางไปจะว่าไง...”

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.59)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความคิดของตัวละครตัวหนึ่งที่ได้รับคำแนะนำจากคนรอบข้างอยู่เสมอให้ทำหมันลูกสาวที่เป็นเด็กพิการทางสมองเสีย เพื่อจะได้ป้องกันการตั้งครรภ์จากการข่มขืนได้ ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมที่มนุษย์สามารถมีการตอบสนองต่อความต้องการทางเพศของตนได้ตามความพอใจ โดยเมื่อเกิดความพึงพอใจใครก็ใช้กำลังบังคับซึ่งเป็นความต้องการทางเพศซึ่งสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคมเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ยังแสดงให้เห็นถึงความต้องการทางเพศที่ไม่ได้มีความรักเข้ามาเกี่ยวข้องเพราะเป็นความต้องการทางด้านร่างกายเท่านั้น พิจารณาได้จากการมีความสัมพันธ์ทางเพศของชายผู้หนึ่งกับสาวประเภทสอง ทั้ง ๆ ที่ชายผู้นั้นไม่ได้มีความรักใคร่และคิดจะใช้ชีวิตร่วมกันกับสาวประเภทสองแต่อย่างใด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง โคตรขี้ขี้ ที่ว่า

ใครบ้างจะนึก ว่าใจเดียวจะมากกว่าผมเสียอีก แต่นั่นก็ยังไม่สำคัญเท่าความคลุ้มคลั่ง เสียใจ และมีดคมกริบในมือของเธอ “เขาทิ้งแกไปแล้วใช้มัย” หล่อนพยักหน้า น้ำตาไหลร่วงลงมารวมกับเลือดจากร่องรอยถูกทำร้ายที่มุมปาก “ฉันไม่ใช่ผู้หญิง... เขาบอกว่าฉันไม่มีวันเป็นผู้หญิงไปได้”

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.89)

จากข้อความข้างต้นเป็นเนื้อหาในเรื่องที่กล่าวถึงตัวละครสาวประเภทสอง “ใจเดียว” ที่กำลังคลุ้มคลั่งทำร้ายตัวเอง หลังจากที่ถูกชายคนที่เธอรักได้ทิ้งเธอไปโดยให้เหตุผลว่าเธอไม่ใช่ผู้หญิงที่แท้จริง ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ชายคนดังกล่าวทราบดีว่าเธอเป็นผู้ชายแปลงเพศและพึงจะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเธอ และไม่เพียงทำร้ายจิตใจเท่านั้นชายคนดังกล่าวยังทำร้ายร่างกายเธอ

อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าชายคนนั้นมีเพียงความต้องการทางเพศเพื่อตอบสนองความต้องการทางกายเท่านั้นไม่ได้เป็นความต้องการทางเพศที่เกิดจากความรักใคร่แต่อย่างใด

3.5 ด้านคุณธรรม

คำว่า “คุณธรรม” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง สภาพของคุณงามความดี (2542, น.253) ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะต้องปลูกฝังให้มนุษย์ทุกคนได้ตระหนักและปฏิบัติตน เพราะคุณธรรมเป็นความดีงามที่จะช่วยทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสิ่งที่ช่วยคำจุนให้สังคมมั่นคงและเจริญก้าวหน้าต่อไป

จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีการสอดแทรกแนวคิดในด้านคุณธรรมอยู่มากมาย โดยเฉพาะคุณธรรมในเรื่องความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ และความวิริยะอุตสาหะ ดังต่อไปนี้

3.5.1 ความเมตตา กรุณา

เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.872) ส่วน กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.70-71) ซึ่งทั้งความเมตตาและกรุณานั้นเป็นข้อหนึ่งในพรหมวิหาร 4 หรือธรรมของผู้เป็นใหญ่ 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีการแสดงแนวคิดเกี่ยวกับความเมตตา กรุณา ในลักษณะที่เป็นการเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อหวังให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ผู้อุปถัมภ์ ที่กล่าวว่า

เกิดมาชาติหนึ่ง ไม่เหลือบ่ากว่าแรง พอหยิบยื่นช่วยเหลือผู้อื่นได้ ก็ต้องช่วย ๆ กันไป มันไม่ใช่การทำบุญทำกุศล หวังให้พาชีวิตภพหน้าภพไหนขึ้นลิฟต์ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่มันเป็นหน้าที่ของชีวิต เมื่อตัวเองทุกข์น้อยกว่า ถ้าได้ช่วยให้ทุกข์ของผู้อื่นบรรเทาเบาบางลงได้บ้าง ก็ไม่ต้องลังเล
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.43)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความเมตตา กรุณา ซึ่งเป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หรือทำให้ทุกข์บรรเทาเบาบางลง เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าการช่วยเหลือผู้อื่นนั้นเป็นหน้าที่หนึ่งของความเป็นมนุษย์ ไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความเมตตาเพื่อหวังผลบุญกุศลภายภาคหน้า

เท่านั้น ความเมตตากรุณาที่แสดงให้เห็นด้วยการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความซาบซึ้งในผลของการได้รับการช่วยเหลือเพื่อจากผู้อื่นมาก่อน ดังนั้นเมื่อมีโอกาสที่จะได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นบ้างจึงไม่คิดที่จะนิ่งดูดาบ ดังข้อความต่อมาที่กล่าวว่า

บางครั้ง อธิบายให้ใครฟังเท่าไรก็ไม่มีทางที่เขาจะเห็นด้วยและเข้าใจ... ว่าทำไม... ทั้ง ๆ ที่เงินทองก็ไม่มีใครจะมีอยู่แล้ว เวลาใครบางคนปากหน้ามา จะมากจะน้อย ผมแทบไม่เคยปฏิเสธ บอกว่าขอยืมสักเดือน บางคน 2 ปี บางคน 10 ปี แล้วความจำยังไม่กลับมา ก็หาทางดับทุกข์โดยไม่รู้ลึกอะไร ที่ไม่ถาม ไม่ทวง ก็เพราะนึกถึงวันที่ทั้งกายและใจของตัวเองตระเวนกินนอน ผ่อนพักอยู่ในบ้านมากกว่า 3 หลัง แล้วไม่ตอบแทนกันบ้าง ก็เห็นจะ ‘เอ๊ย’ เกินไป ชีวิตก็อย่างนี้ ผลัดกันอุปถัมภ์ค้ำชู ผลัดกันช่วยเหลือ ดูแล อย่างนี้กว่าจะแน่น มั่นแน่ ยืนยงคงกระพัน และที่สำคัญ อย่าลืมเงาหัวตัวเอง
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.43-44)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์การให้ความเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ไม่ได้เป็นคนมั่งมีหรือร่ำรวยเงินทองมากนัก โดยที่ทุกครั้งที่มีคนมาขอความช่วยเหลือโดยเฉพาะเรื่องเงินทองนั้นมักจะไม่ปฏิเสธ เนื่องจากระลึกอยู่เสมอว่าการที่มีชีวิตอยู่ได้ทุกวันนี้ก็ล้วนแล้วแต่เกิดจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นในอดีตทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อตนมีโอกาสให้ความช่วยเหลือผู้อื่นบ้างไม่ว่าจะมีมากหรือน้อยจึงเต็มใจช่วยเหลือเสมอ นอกจากนี้จากข้อความข้างต้นยังแสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ได้อย่างชัดเจนอีกด้วยว่า มนุษย์ต้องมีการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่มีใครสามารถดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังได้โดยไม่พึ่งพาผู้อื่นเลย

ความเมตตากรุณาที่ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยการให้นั้น ในเรื่อง สหายน้อยแห่งวัดคูบัว ได้กล่าวถึงการให้ด้วยความจริงใจโดยไม่คิดถึงเรื่องของจำนวนหรือความมั่งมีที่ผู้ให้มียู่ ดังข้อความที่กล่าวว่า

หากคิดจะให้ ไม่ต้องรอให้พอเสียก่อน ไม่ว่าจะกี่แค่นั้น ก็เป็นผู้ให้ได้ทั้งนั้น เด็กตัวกะเปี้ยกพวกนั้นมีแคไข่ใบเดียว ยังเสียสละให้คนตัวโตเป็นควายอย่างผมได้ ความรู้สึกในการรับไข่นั้นเดียวกับไข่สิบโหลจากพวกเขาไม่ได้แตกต่างกัน หากเรารู้สึกต่อการให้ ไม่ได้รู้สึกต่อจำนวนที่ได้รับ
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.36-37)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “การให้” ว่าเมื่อคิดจะให้แล้วก็ไม่ต้องรอให้ตนเองมีเพียงพอเสียก่อน เราสามารถให้เท่าที่มีได้ ดังเช่นข้อความข้างต้นที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เด็กวัดจำนวนหนึ่งต่างพร้อมใจกันสละไข่มดที่มีอยู่เพียงใบเดียวของพวกเขาให้แก่แขกผู้มาเยือน เด็กวัดเหล่านั้นได้ทำให้ผู้รับเกิดความตื่นตัวในความเสี่ยงสิ่งของที่มีเพียงน้อยนิดนั้นเป็นอย่างยิ่ง และทำให้คิดได้ว่าการให้นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการอยู่ร่วมกัน และผลของการได้รับนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนสิ่งของที่ได้รับแต่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกปลื้มใจจากการเป็นผู้ได้รับมากกว่า

นอกจากความเมตตากรุณาที่เป็นความต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์แล้ว ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิยังปรากฏความเมตตากรุณาที่เป็นความต้องการให้ผู้อื่นมีสุขอีกด้วย ดังเช่นข้อความในเรื่อง เดี่ยว ตีนโหด ที่กล่าวว่า

ในวันที่คนจ้องที่จะเอาป่าสร้างเขื่อน สร้างรีสอร์ท คนเล็ก ๆ กลุ่มนี้ยังบ้าทุ่มชีวิตรักษาป่าของใครก็ไม่รู้ไว้ ไม่คิดเอาวันเวลาไปสร้างความเจริญก้าวหน้า ความมั่งคั่งในชีวิตแม้แต่บ่อย... หลายคนในที่มกเงินเดือนลูกจ้างชั่วคราวแค่เดือนละสี่พันกว่าบาท... เข้าหมู่บ้านแต่ครั้งต้องมีข้าวปลา อาหาร ขนมนมเนยไปแจกชาวบ้าน สานความสัมพันธ์กับเด็ก ๆ ก็ต้องลงขันกันออกสะสมตั้งคั๊กกันเอง (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.133)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของ “ทีมสื่อความหมายธรรมชาติ” ซึ่งเป็นทีมงานของกรมป่าไม้ที่ทำหน้าที่สานความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจกับผู้คนในหมู่บ้านในเรื่องการดูแลรักษาป่าไม้ การทำงานของคนกลุ่มนี้มีความยากลำบากและต้องอาศัยความอดทนเป็นอย่างยิ่งพิจารณาได้จากความยากลำบากในการเดินทาง และการได้รับค่าตอบแทนในการดำรงชีวิตจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับคุณค่าของงานที่ได้รับ คนกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเมตตาและเสียสละทั้งทางกายที่แม้จะต้องทำงานด้วยความยากลำบากแต่ก็ทำอย่างเต็มที่เพื่อต้องการรักษาป่าไม้เอาไว้ และยังเสียสละทรัพย์ที่มีอยู่จำนวนน้อยของตนในการปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสได้รับประโยชน์จากการมีทรัพยากรป่าไม้ รวมถึงชาวบ้านที่พวกเขาเข้าไปพบปะจะได้รับประโยชน์จากการได้รับทั้งคำแนะนำและสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ บางส่วนจากการลงเงินร่วมกันซื้อของจากพวกเขา นับเป็นความปรารถนาที่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับความสุขจากการทำงานของตนนั่นเอง

3.5.2 ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์ คือ การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.382) และต้องเป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้ความซื่อสัตย์สุจริตจะเกิดขึ้นได้โดยผู้ปฏิบัติจะต้องมีสัจจะทั้งกาย วาจา ใจ ยึดมั่นทำแต่สิ่งที่ชอบ ไม่ประสงคในสิ่งที่จะนำไปสู่ความทุจริต ในการกระทำทุกอย่าง จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความซื่อสัตย์ โดยการตั้งข้อสังเกตต่อการมีความซื่อสัตย์ของคนไทยว่า นับวันคนไทยจะให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์น้อยลงทุกที จนคำว่าซื่อสัตย์อาจเป็นเพียงคำพูดคำหนึ่งที่ไม่ได้มีความสำคัญและมีอยู่ในตำราเท่านั้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง อนุสาวรีย์ ที่กล่าวถึงการตั้งคำถามของตัวละครตัวหนึ่งที่มีต่อแนวคิดในเรื่องความซื่อสัตย์ว่า

หรือว่าสิ่งที่ผมพูดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของลูกเสือเป็นเรื่องแสดใจ แล้วคนมีความรู้แค่ปอสี่ ดิกริลูกเสือสำรองอย่างผม จะยกอะไรอื่นมาเอ่ยอ้างได้ ผมถูกบังคับให้เรียน บังคับให้รู้โดยรัฐบาลนะเว้ยเฮ้ย ว่าความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมาเป็นสิ่งดี ถ้าไม่ชอบให้ผมพูดตรง ทำทำไมสอนผมแล้วว่า เป็นคนไทยแท้ ต่อแหล่เข้าไว้ หรือว่าหลักสูตรที่ผมเรียนมันล้าสมัยไปแล้ว และผมเข้าใจผิดไป... ในเรื่องจริยธรรมของผม เพราะว่าประเทศนี้ได้ถูกกำหนดจริยธรรมใหม่แล้ว ซึ่งตรงกันข้ามกับที่ผมถูกปลูกฝังมา เช่นว่า... เสียสัตย์ไม่เอา

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.225)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงตัวละครที่พูดความจริงแต่ถูกกล่าวหาว่าพูดโกหก ตัวละครจึงยกเอาความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนของเขาเมื่อครั้งเคยเป็นลูกเสือขึ้นมาเอ่ยอ้างว่าเป็นสิ่งที่ดีและเป็นจริยธรรมที่ตนยึดถือปฏิบัติ และได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักในการปฏิบัติตนของคนในสังคมปัจจุบันว่ายังให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์อยู่หรือไม่ เพราะเหตุใดเมื่อเขาได้พูดความจริงซึ่งเป็นการแสดงความซื่อสัตย์ออกไปแล้วจึงไม่มีใครอื่นเชื่อ เมื่อผู้คนไม่ให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์จึงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติอีกต่อไป โดยเฉพาะการพูดโกหกนั้นแทบจะเป็นเรื่องปกติของคนในสังคมไปแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เนื้อสองชิ้น ที่กล่าวว่า

“คุณอย่าโกรธฉันนะ ถ้าฉันบอกความจริงกับคุณ”

“เรื่องอะไร...”

“ก็เรื่องที่ขึ้นโกหกคุณ”

“โกหก...” เธอหัวเราะชอบใจ “คุณเชื่อกันจริง ๆ หรือ”

“เรื่องอะไร”

“ก็เรื่องที่ขึ้นเล่าให้คุณฟัง ที่ถูกทำร้าย”

“เชื่อสิ...” เธอหัวเราะเสียงใส...

“เป็นมนุษย์นะเค้าต้องไม่เชื่อใครง่าย ๆ รั้ม้ย...”

เหมือนใครจับผมหมุนร้อยรอบแล้วปล่อยให้นัยน์คว้างกลางลานอย่างโดดเดี่ยว...

รู้ที่เกาะพยุงตัว ผมหันหลังหนี ชูมือลงในชอกขา ตัวขดงอ

“โกรธหรือ...” เธอตามลงมาเกาะไหล่

“แหม คิดอะไรมากมาย ใคร ๆ เค้าก็โกหกกันทั้งนั้นแหละ... น้า... อย่าโกรธนะ...”

ผมสั่นหัวไหล่ห่อคู้ ผมไม่ได้โกรธเธอเลย ในหัวผมมีแต่ความว่างเปล่า

(รากเหง้า, 2535, น.159)

จากบทสนทนาข้างต้นกล่าวถึง เหตุการณ์ที่ตัวละครตัวหนึ่งได้สร้างเรื่องโกหกขึ้นมาว่าตนเองถูกทำร้าย ทำให้ตัวละครอีกตัวเกิดความสงสัยและรู้สึกเศร้าสลดกับความโชคร้ายดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง สุดท้ายเมื่อเรื่องราวถูกเปิดเผยว่าการถูกทำร้ายนั้นเป็นเรื่องเท็จ ตัวละครที่ถูกหลอกลวงจึงเกิดความรู้สึกสับสนและไม่เข้าใจกับการพูดจาหลอกลวงของตัวละครอีกตัวเป็นอย่างยิ่ง จากเนื้อเรื่องข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับความซื่อสัตย์โดยเฉพาะการพูดความจริงว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยากยิ่งในสังคมปัจจุบัน เพราะการพูดโกหกถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาเสียแล้ว ดังเช่นที่ตัวละครกล่าวว่า “...คิดอะไรมากมาย ใคร ๆ เค้าก็โกหกกันทั้งนั้นแหละ...” เป็นต้น เมื่อคนในสังคมมองว่าการโกหกเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ใคร ๆ ก็ทำกัน สังคมจึงเต็มไปด้วยคนที่ไม่มีความซื่อสัตย์และคนที่ชอบโกหกหลอกลวง จนบางครั้งเป็นการสร้างนิสัยการกระทำที่ไม่จริงจังขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การพูดอย่างหนึ่งแต่ทำอีกอย่างหนึ่ง หรือการพูดอย่างหนึ่งแต่คิดอีกอย่างหนึ่ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แฟน ที่กล่าวว่า

มีหลายคน... ที่ไม่ว่าทั้งชื่นชมและว่ากล่าว เราต่างน้อมรับ และสัมผัสได้ถึงความงอกงามและความจริงใจที่อยู่ข้างใต้หรือแอบแฝงอยู่ภายใน แต่ก็มีคนไม่น้อยที่เข้ามาสรรเสริญเยินยอ... และพยายามแฉมโลกที่แตกต่าง แต่ไม่ว่าอย่างไรเราก็มารู้สึกได้ถึงความปลอดภัย

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.122)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวในชีวิตของตัวละครที่มักจะมีผู้เข้ามาแสดงความรู้สึกทั้งชื่นชมและว่ากล่าวอยู่เสมอ เขาพบว่าในจำนวนคนเหล่านั้นมีทั้งผู้ที่แสดงความชื่นชมด้วยความจริงใจ และผู้ที่เข้ามาสรรเสริญเยินยอเพื่อหวังผลประโยชน์ แสดงให้เห็นว่าในบางครั้งการได้รับความจริงใจหรือความซื่อสัตย์จากผู้อื่นนั้นอาจเป็นเรื่องที่สัมผัสได้ด้วยใจหรือจากความรู้สึก เพราะแม้ปากจะกล่าววาทะชื่นชมหรือสรรเสริญยอเพียงใด แต่ถ้าไม่ได้เป็นการแสดงความชื่นชมด้วยความจริงใจแล้ว ผู้รับก็ไม่อาจรู้สึกยินดีไปด้วยแม้แต่น้อย

การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องเป็นสิ่งทีทุกคนปรารถนา ซึ่งหากพบว่าตนเองไม่ได้รับรู้ความจริงหรือพบว่าตนเองถูกหลอกลวงแล้วย่อมสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้นได้เสมอ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง หญิงบาปกับนักบุญ ที่กล่าวว่า

เขาบอกว่า แคนเส้นเลือดฝอยริมกกหูขวามีปัญหา แคนหมอกริดเบา ๆ ก็หายแล้ว...
ไอ้ห่าเอ๊ย ผมไม่ใช่เด็กอมมือ เส้นเลือดฝอยริมกกหูไม่มีทางทำให้นักเลงชีวิตที่แกร่ง
อย่างผมแยะได้ขนาดนี้หรอก ถ้าจะมีอะไรที่ล้มผมลงได้ อย่างน้อย ๆ มันจะต้อง
ขนาดเท่าหัวแม่เท้า หรือไม่ก็ไข่ไก่ ผมเชื่อว่าเป็นอย่างนั้น ผมอยากจะเรียกไอ้หมอก
คนนี้มาแล้วถามมันว่า ไอ้โรงเรียนสอนพวกหมอนี่ เขาสอนให้ต่อแหลกกับผู้อื่น
อย่างนั้นรึ ถ้าเช่นนั้นน่าจะมีคอร์สตีวเข็มศิลาปะการโกหกให้มันแนบเนียนกว่านี้สัก
หน่อย... ทำไมผมไม่มีสิทธิ์จะรู้โดยตรงไปตรงมาว่าผมเป็นอะไร ร้ายแรงแค่ไหน
และผมจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกนานเท่าไร ตามการวินิจฉัย
(ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.88-89)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความรู้สึกคับแค้นใจของตัวละครตัวหนึ่ง ที่รับรู้อาการเจ็บป่วยของตนเองตามคำชี้แจงของแพทย์ ตัวละครกล่าวว่าตนทราบดีว่าแพทย์พูดโกหกในเรื่องอาการป่วยของตน เพราะความจริงนั้นอาการป่วยของตนมีความรุนแรงกว่าที่แพทย์บอกกล่าวหลายเท่าตัว เขาไม่เข้าใจว่าเหตุใดแพทย์จึงไม่พูดความจริงซึ่งน่าจะเป็นสิทธิ์ที่ตัวของเขาเองควรรับรู้ ในกรณีนี้การโกหกกระทำอย่างมีเหตุผล เพราะเป็นการกระทำไปเพื่อให้กำลังใจผู้ป่วย โดยเฉพาะกรณีการพูดของแพทย์เพื่อสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยที่มีอาการป่วยรุนแรง ซึ่งอาจส่งผลทำให้การรักษาเป็นไปอย่างราบรื่นและปลอดภัยมากขึ้นเนื่องจากผู้ป่วยไม่มีความวิตกกังวลต่ออาการป่วยของตนมากนัก

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่มนุษย์ควรยึดถือปฏิบัติ เพราะเป็นคุณธรรมสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข มนุษย์ในปัจจุบันไม่ยึดถือคุณธรรมในข้อนี้เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและไม่มีความสำคัญมากนัก ทั้งที่พฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์นั้นเป็นเรื่องที่

สามารถส่งผลกระทบในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านจิตใจทั้งต่อผู้ปฏิบัติและผู้ถูกปฏิบัติอย่างรุนแรงได้ ดังนั้นแม้ว่าสภาพแวดล้อมหรือสังคมจะโน้มนำให้ต้องประพฤติตนอย่างไม่ซื่อสัตย์ก็ตามแต่มนุษย์เราก็คควรระลึกอยู่เสมอว่าความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ถูกต้องและควรปฏิบัติตนทั้งทางกาย วาจา และใจด้วยความซื่อสัตย์อยู่เสมอ เว้นเสียแต่ว่าความไม่ซื่อสัตย์นั้นจะเป็นไปด้วยเจตนาบริสุทธิ์เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นเท่านั้น

3.5.3 ความวิริยะอุตสาหะ

คำว่า วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น มักใช้เข้าคู่กับคำ อุตสาหะ(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 1079) ส่วนคำว่า อุตสาหะ หมายถึง ความบากบั่น ความพยายาม ความขยัน ความอดทน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 1383) ซึ่งทั้งสองคำเป็นการกระทำที่มีส่วนทำให้การงานรวมถึงสิ่งที่คาดหวังต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้ จึงเป็นคุณธรรมสำคัญที่มนุษย์ควรยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะในการปฏิบัติหน้าที่การงาน จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่ามีการกล่าวถึงความวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คือเสียตลอดกาล ที่กล่าวว่า

มันไม่ใช่แค่งานอดิเรก หรือ HOBBY อินเทอร์เน็ต แต่นี่มันไม่ธรรมดา... บ้าซัด ๆ เกินความคาดหมายของคำว่าเขาจริงเขาจังด้วยซ้ำ... ภาพเป็นพัน ๆ ภาพใช้หมึกสีดำอย่างเดียว ภาพนับร้อย ๆ ภาพใช้สีฟั่น และอีกนับร้อย ๆ ภาพใช้ตั้งแต่สีน้ำ ไม่กวาดผ้าชีวรี่ ย่นแปลงทาสีบ้านเป็นฟุ้งกัน ผอมด้นึกถึงเวลาที่พี่สุชาติเดินทางออกนอกบ้านที่ดอนเมืองมาหาซื้อกระดาษ สี เฟรมต่าง ๆ นานา ในกรุงเทพฯ ไม่ได้เที่ยวแล้วเที่ยวเล่า... เที่ยวหนึ่งจะซื้อได้สักกี่แผ่นก็ขึ้น... "...ชีวิตของพี่สุชาติต้องเหมือนผิงหาน้ำหวาน เหมือนมดงานขนอาหารลงรู เป็นอยู่แบบนี้ก็ร้อยก็พันเที่ยว รวมระยะทางเท่าไรมากกว่าจะได้รูป นื่อง ๆ หมื่นรูปที่กองเต็มอยู่ทั้งห้อง...

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.92)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงชีวิตของคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี นักเขียนและศิลปินผู้ได้รับการยกย่องคนหนึ่งในแวดวงวรรณกรรม ที่หันมาสนใจการวาดรูปและตั้งใจสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะอย่างเขาจริงเขาจัง จากข้อความข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงความวิริยะอุตสาหะหรือความเพียรพยายามที่จะทำงานโดยการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะให้ประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากความพยายามใช้เครื่องมือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสีน้ำ ไม่กวาด ผ้าชีวรี่ แปลงทาสีบ้าน มาใช้ในการวาด

รูป ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นผลงานรูปภาพนับหมื่นรูป แสดงให้เห็นถึงความเพียรพยายามและความตั้งใจอย่างสูงที่จะทำให้งานสำเร็จตามที่ตนคาดหวังไว้ และนอกจากความวิริยะอุตสาหะที่พิจารณาได้จากความเพียรพยายามในการทำงานและจำนวนผลงานแล้ว ยังทำให้คิดไปถึงความยากลำบากในการเดินทางเพื่อซื้อสิ่งของที่จะนำมาใช้ในการสร้างผลงานศิลปะที่มากมายเช่นนี้อีกด้วยว่าจะต้องใช้ความเพียรพยายามและความอดทนอย่างสูงเช่นกัน ดังที่ผู้เขียนเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเพียรของคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรีไว้ในข้อความที่ว่า “ชีวิตของพี่สุชาติต้องเหมือนผิงหาน้ำหวาน เหมือนมดงานขนอาหารลงรู เป็นอยู่แบบนี้ก็ร้อยก็พันเที่ยว” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบการทำงานของ คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรีว่าเหมือนกับการทำงานของสัตว์ที่ได้ชื่อว่ามี ความขยันหรือความเพียรอย่าง ผิงและมดที่ทำงานที่มีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยนั่นเอง

ทั้งนี้ผลจากความวิริยะอุตสาหะในการทำงานของคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี ดังกล่าว จึงสมควรได้รับการยกย่องและให้เกียรติ เพราะถือว่าเป็นผู้ที่สร้างคุณค่าอันยิ่งใหญ่ในความเป็นมนุษย์ที่นอกจากจะเกิดคุณค่ากับผู้กระทำผลงานแล้วยังเป็นการสร้างคุณค่าอันเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติตามด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คือเสียตลอดกาล ต่อมาที่กล่าวว่า

มันเป็นความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่บีบให้ผู้อื่นต้องตัวเล็กลง และดอกลผลอันผลิบานของกรรณแห่งความรักและศรัทธาจากชีวิตของบุคคลประเภทนี้ ไม่ใช่แค่เพียงจำนวนชิ้นงานที่ค่อย ๆ ลดพื้นที่ว่างในห้องให้น้อยลง ๆ แต่ยังมีอำนาจและพลังของมันที่กำลังเบ่งบานและเต็มเต็มในจิตวิญญาณของผู้ที่ได้ผ่านทางมาเสพสัมผัสคนหนึ่ง เป็นทั้งแรงบันดาลใจและแสงที่โอบอ้อมกระตุ้นเตือนให้ต้องทบทวน กับการงานและชีวิตของตัวเองให้มากกว่านี้

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.92-93)

จากข้อความข้างต้นเป็นผลอันเกิดจากความวิริยะอุตสาหะของบุคคล ซึ่งสามารถทำให้บุคคลคนนั้นมีความยิ่งใหญ่แตกต่างจากคนอื่น เพราะนอกจากความวิริยะอุตสาหะจะสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับผลงานและผู้ปฏิบัติแล้ว ในบางครั้งความวิริยะอุตสาหะที่ยิ่งใหญ่ของบางคนยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแรงกระตุ้นเตือนให้ผู้อื่นนำไปใช้เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อีกด้วย ความวิริยะอุตสาหะจึงอาจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกมนุษย์ที่มีอยู่มากมายในสังคมนี้ได้ว่าเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าหรือไม่ นอกจากนี้แม้มนุษย์จะมีแนวคิดหรือแรงบันดาลใจในการทำงานหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากไม่ได้พยายามหรือมีความวิริยะอุตสาหะในการเรียนรู้และลงมือทำงานนั้นอย่างตั้งใจจริงแล้ว ก็ยาก

ที่จะประสบความสำเร็จในงานที่ต้องการนั้นได้ ตัวอย่างเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง 'ดอน' เวียง ที่แสดงให้เห็นผลของการเรียนรู้การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการทำงาน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ผมรู้จักกับเวียง ทั้งผมทั้งเวียงยังใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เป็น แต่ทุกวันนี้ ขณะที่ผมยังคงใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เป็นอย่างไร ก็ยังคงไม่เป็นอยู่อย่างนั้น เวียงไม่เพียงสามารถใช้คอมพิวเตอร์จัดหน้า ทำกราฟฟิค ออกแบบปก ฯลฯ ได้เอง เท่านั้น บางวันเวียงยังแทบจะใช้คอมพิวเตอร์ล้างหน้า รีดผ้า และชงกาแฟ...
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.149-150)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ของบุคคลหนึ่งซึ่งเริ่มจากการใช้งานไม่เป็น แต่หลังจากเวลาผ่านไปเขาสามารถใช้งานคอมพิวเตอร์ได้อย่างชำนาญและสามารถสร้างงานได้อย่างหลากหลาย ดังแสดงให้เห็นจากข้อความข้างต้นรวมถึงเป็นข้อความที่กล่าวเกินจริงบางส่วนว่า “เวียงไม่เพียงสามารถใช้คอมพิวเตอร์จัดหน้า ทำกราฟฟิค ออกแบบปก ฯลฯ ได้เอง เท่านั้น บางวันเวียงยังแทบจะใช้คอมพิวเตอร์ล้างหน้า รีดผ้า และชงกาแฟ” จากข้อความนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าจากความวิริยะอุตสาหะในการเรียนรู้ที่จะใช้งานคอมพิวเตอร์อย่างจริงจังนั้นทำให้เขาสามารถทำงานด้วยคอมพิวเตอร์ได้อย่างหลากหลายและมีความชำนาญมากจนสามารถทำทุกอย่างได้ด้วยคอมพิวเตอร์เนื่องจากความวิริยะอุตสาหะในการเรียนรู้อย่างจริงจังนั่นเอง ลักษณะดังกล่าวนี้สามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้อย่างชัดเจนกับอีกบุคคลหนึ่งที่เริ่มต้นการเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์พร้อมกันแต่ยังไม่สามารถใช้งานใด ๆ ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำงานหรือกระทำบางสิ่งบางอย่างให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จึงต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะเป็นสำคัญ

ความวิริยะอุตสาหะเป็นคุณธรรมที่ทำให้ชีวิตของมนุษย์มีคุณค่า ทั้งคุณค่าอันเกิดจากผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นและคุณค่าในตัวบุคคลผู้มีความวิริยะอุตสาหะเอง นอกจากนี้การมีความวิริยะอุตสาหะยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจหรือแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนอื่น ๆ อีกด้วย

3.6 ด้านค่านิยมทางสังคม

โดยทั่วไปค่านิยมทางสังคม หมายถึง สิ่งที่ตนต้องการ สนใจ มีความปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความปรารถนา ความต้องการ หรือเจตคติเหล่านี้ส่งผลสะท้อนให้คนจำต้องกระทำสิ่งนั้น และเมื่อได้กระทำสิ่งนั้นแล้วตนเองอาจมีความสุข และสังคมนิยมยกย่องบูชาถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าคนไม่ทำในสิ่งนั้น สังคมอาจมองในแง่ผิดทำนองคลองธรรม (ไพบุลย์ ช่างเรียน, 2516, น.13) ส่วนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม

แห่งชาติ (2530, น.3-4) ได้อธิบายว่า ค่านิยม คือ สิ่งที่ปรารถนาของบุคคลที่ต้องการอยากจะเป็นไปตามนั้น ค่านิยมเป็นมาตรฐานในการรับรู้ การประเมิน การเลือกการตัดสินใจของบุคคลว่าจะอะไรดี-ไม่ดี มีค่า-ไม่มีค่า สำคัญ-ไม่สำคัญ ถูก-ผิด ควรทำ-ไม่ควรทำ นอกจากนี้ค่านิยมยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดเป้าหมาย และสร้างแรงจูงใจ ผลักดันให้บุคคลมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยมทางสังคมหรือคุณค่าทางสังคม จึงเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาโดยสังคมถือว่ามีคุณค่า ซึ่งแบบอย่างพฤติกรรมนี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือมิใช่วัตถุก็ได้ และในสังคมแต่ละสังคมก็อาจมีค่านิยมที่เหมือนหรือผิดแผกกันไปได้ จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมที่น่าสนใจ 3 ประการ คือ การนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่ง การนิยมยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ และการนิยมดื่มสุรา ดังต่อไปนี้

3.6.1 การนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่ง

ค่านิยมในเรื่องการนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่งของสังคม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเป็นอย่างมากนับตั้งแต่การแต่งตัว การกินอยู่ การคบหาสมาคม การเลือกคู่ครอง การประกอบอาชีพ เป็นต้น ค่านิยมในการยกย่องเงินและความมั่งคั่งที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ มีทั้งส่วนที่แสดงให้เห็นพฤติกรรมของคนในสังคม และส่วนที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อค่านิยมดังกล่าว ค่านิยมในการยกย่องเงินและความมั่งคั่ง พิจารณาได้จากการที่คนในสังคมเห็นว่า “เงิน” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างสูงในชีวิต ถึงกับสามารถทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เสื่อมเสียได้ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่าในบางครั้งแม้ตัวละครจะต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเป็นความผิดบาปทางศีลธรรม แต่เพื่อเงินแล้วตัวละครสามารถกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้โดยไม่รู้สึกผิดแต่อย่างใด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง พ่อพระ ที่กล่าวว่า

“เพื่อทำนุบำรุงอาณาจักรของท่าน เพื่อให้มนุษย์ผู้อุดมไปด้วยบาปอย่างกระผมได้มีส่วนช่วยในการปฏิบัติภารกิจอันหนักหน่วงของท่าน ในการที่จะไถ่บาปและนำมนุษย์ไปสู่การหลุดพ้น” คุณท่านวางธนบัตรที่บนนั้นลงตรงหน้าพ่อพระ ท่านมองดูมันด้วยสายตาไม่ยินดียินร้าย “เพื่อปลดเปลื้องความผิดให้ลูก เพื่อให้ลูกได้ชำระบาปในดวงใจ” น้ำเสียงของท่านช่างเต็มเปี่ยมไปด้วยความกรุณา และเมื่อท่านสบตา สาวกที่ยืนนอบน้อมอยู่ข้าง ๆ ก็ขยับมาที่หีบ

(รากเหง้า, 2535, น.97-98)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “คุณท่าน” ตัวละครตัวหนึ่งที่ต้องการประกอบพิธีชำระบาปจาก “พ่อพระ” ผู้เป็นนักบวชทางศาสนาที่ทำหน้าที่ปลดเปลื้องความผิดหรือไถ่บาปให้แก่ผู้ที่กระทำความผิดได้ คุณท่านได้นำเงินจำนวนมากมาให้พ่อพระเพื่อให้ท่านชำระบาปให้จากการกระทำความผิดฐานสังฆาคนจำนวนหลายคน พ่อพระได้กระทำพิธีไถ่บาปให้กับคุณท่านพร้อมกับรับเงินจำนวนนั้นนั้นไว้ด้วยความเต็มใจ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้พ่อพระเพิ่งจะปฏิเสธการชำระบาปให้ชายคนหนึ่งไป เนื่องจากชายคนนั้นไม่ได้นำเงินมาให้ในการประกอบพิธีกรรม จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเงินมีอำนาจสามารถทำให้คนกระทำความผิดได้ และยังทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีเงินและไม่ปฏิบัติต่อผู้ที่ไม่มีเงินด้วย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้ที่คือนักบวชในศาสนานั้นเป็นผู้ที่ต้องยึดมั่นในศีลธรรมอย่างเคร่งครัดและไม่ควรกระทำความผิดแต่อย่างใด ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในสังคมได้อย่างแท้จริง การกระทำดังกล่าวที่ปรากฏในเรื่องจึงถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและทำให้ศาสนาได้รับความเสื่อมเสียเป็นอย่างยิ่ง

จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิปรากฏว่านอกจากเงินจะมีอำนาจต่อผู้ที่อยู่ในแวดวงศาสนาแล้ว ในแวดวงสื่อมวลชนเรื่องของเงินก็เข้ามามีอำนาจทำให้คนคิดกระทำในสิ่งที่ผิดได้เช่นกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ไฉน ที่กล่าวว่า “ไม่รู้ละ... ยังไงก็ต้องเอาเด็กมาให้ได้ก่อนรายการอื่นกว่าไป... ไป... ลองไปติดต่อมาดูก่อนก็แล้วกัน มีปัญหาอะไรค่อยมาว่ากัน คุยให้พ่อแม่เขาเข้าใจ... รายการเรายังออก เขาต้องเคยดูอยู่แล้ว ถ้าเขาเกียจเรื่องเงิน ฟาดมันเข้าไป” (ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.140)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงบทสนทนาของตัวละครที่เป็นผู้จัดรายการโทรทัศน์ประเภททอล์กโชว์รายการหนึ่งที่ต้องการนำเด็กผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมาพูดคุยสนทนาในรายการ แต่กังวลว่าผู้ปกครองของเด็กอาจจะปฏิเสธจึงคิดที่จะใช้เงินเป็นสิ่งที่ต้องรองเพื่อให้นำเด็กมาร่วมในรายการให้ได้ จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในการจัดรายการโทรทัศน์นั้นผู้จัดบางรายการมีความคิดแต่จะใช้ “เงิน” เพื่อซื้อหาความต้องการหรือผลประโยชน์ของรายการตนเท่านั้น ด้วยคาดหวังว่าคนส่วนใหญ่ของสังคมมีความต้องการเงินมากกว่าสิ่งอื่น ซึ่งการจัดรายการดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคลที่จะมาออกในรายการโดยเฉพาะผู้ที่เป็นเด็กแต่อย่างใด ว่าเด็กจะได้รับผลกระทบทางจิตใจและทางสังคมต่อไปหรือไม่ เพราะผู้จัดหวังเพียงความแตกต่างจากรายการอื่นเพื่อทำให้รายการของตนมีความน่าสนใจเท่านั้น แม้ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าเงินเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต แต่เงินก็ไม่ใช่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างและไม่สามารถทดแทนบางสิ่งบางอย่างได้ โดยเฉพาะความรักความเข้าใจภายในครอบครัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่กล่าวว่า

“มันเรื่องของฉัน... ถึงฉันจะกินเบียร์ แต่ฉันก็ยังให้เธอตรงเวลาทุกเดือน ไม่เคยขาดสักบาทเดียว” ผมหมายถึงความรับผิดชอบทุก ๆ เดือนซึ่งผมไม่เคยบกพร่อง เหตุผลอันยิ่งใหญ่ที่ผมใช้กับเธออยู่เสมอ ๆ แต่ดูเหมือนเธอจะทั้งไม่ยอมเข้าใจ และไม่ยอมรับฟังในมาตรฐานความรับผิดชอบต่อในฐานะสามีที่ดีพอสมควรของผม ในข้อนี้ ครั้งนี้ก็เช่นเคย พอผมพูดจบเท่านั้นแหละคุณเอ๋ย อย่างกะโยนระเบิดเลย “พูดเรื่องนี้อีกแล้ว...” เธอตอบอย่างเหลืออดแล้วอดอีก “...บอกที่นั่นแล้วว่าไม่ใช่เงินมาฟาดหัวแล้วจบกัน มันไม่ใช่แค่นั้น มันไม่ใช่แค่นั้น เข้าใจมั๊ย...”

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.109)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของสามีและภรรยาที่เกิดขึ้นจากการมีความคิดที่ไม่ตรงกันในเรื่องการใช้จ่ายเงิน ในขณะที่สามีพยายามบอกภรรยาว่าตนได้ให้เงินใช้ไม่เคยขาดแล้วไม่ควรจะเรียกร้องอะไรอีก แต่ภรรยาก็ยังไม่พอใจและโกรธเคืองเป็นอย่างยิ่งเพราะในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน ภรรยาไม่ได้ต้องการเพียงแค่เงินจากสามีเท่านั้น จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเงินเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาบางประการได้โดยเฉพาะปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวซึ่งเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องอาศัยความรักและความเข้าใจที่มีต่อกันเป็นสำคัญจึงจะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ผ่านพ้นไปได้ เงินจึงเป็นเพียงปัจจัยประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เท่านั้น

การนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่ง ยังแสดงให้เห็นได้ชัดเจนในเรื่องการให้ความสำคัญกับวัตถุหรือที่เรียกว่า “วัตถุนิยม” ซึ่งเป็นการยกย่องคุณค่าของคนด้วยการพิจารณาการครอบครองวัตถุเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะเป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมถึงเครื่องแต่งกายมากกว่าการยกย่องคุณค่าของคนด้วยสิ่งอื่น ดังเช่นข้อความที่กล่าวถึงพฤติกรรมของคนในสังคมที่ให้ความสำคัญกับการแต่งกายซึ่งแสดงรูปลักษณ์ภายนอกของคน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง มืออาชีพ ที่กล่าวว่า

ครึ่งชั่วโมงหลังจากนั้น ผมก็มาอยู่ในที่ที่คนระดับเดียวกันกับผมมักจะมานั่งอวดรัศมีกัน คุณคงเคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง ที่ที่ถึงคุณไม่มีแขน คุณก็สามารถบริโภคนทุกอย่างได้ ขอให้คุณมีเงิน และถ้าคุณมีเงิน มือของคุณจะมีไว้สำหรับล้างและคลำซึ่งที่นั่น... คือนั่น ผมก็ได้พบกับชายหนุ่มที่โดดเด่นที่สุด และน่ามหัศจรรย์ที่สุดคนนั้น เขาสวมเสื้อเชิ้ตนำเขียวยี่ห้อสัตว์เลื้อยคลาน ปลดกระดุมสองเม็ดบน รูดปมเนคไทลงมา เพียงแต่เขายกมือ ทุกคนที่นั่งอยู่รอบ ๆ ก็เงยเสียงเพื่อให้เขาพูดโทรศัพท์มือถือ ภาพของเขาที่ผมเห็นคือนั่นเหมือนภาพของคนรุ่นใหม่ที่คุณเห็น

ได้จากหนังสือจรรยาบรรณ เลิศสนิยม ดูดี เท่ สวยงาม ลงตัวไปหมด แต่ทว่าเบน
ราบ กลวง เบา ล่องลอย ไม่มีราก ค้นลงไปไม่เห็นคุณค่า
(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.200)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตัวละครตัวหนึ่งได้เดินทางไปสถานบันเทิงแห่ง
หนึ่ง ซึ่งหากมีเงินก็จะได้รับการบริการอย่างดีที่สุด เขาได้พบกับชายหนุ่มที่มีรูปลักษณะภายนอกดูดี
ใส่เสื้อผ้าราคาแพง ดูมีรสนิยมดีเช่นเดียวกับที่เห็นในหนังสือโฆษณาโทรทัศน์ ซึ่งรูปลักษณะดังกล่าวเป็น
เพียงเปลือกเท่านั้นไม่ได้ทำให้เห็นคุณค่าที่มีอยู่ภายในแต่อย่างใด แต่ทั้งนี้คนที่อยู่รายรอบตัวเขาก็
ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เห็นเป็นเปลือกภายนอกเท่านั้นจึงพากันให้ความสำคัญและให้ความสนใจ
ชายหนุ่มคนนั้นเป็นพิเศษ จากเนื้อหาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมมักให้ความสำคัญกับสิ่ง
ที่ดูดีภายนอกอันแสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยและความมั่งคั่งมากกว่าความมีคุณค่าซึ่งอยู่ภายในตัว
บุคคลนั้น การให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมซึ่งแสดงความร่ำรวยและมั่งคั่งของคนในสังคม ยังแสดง
ให้เห็นได้จากการนิยมซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่ออำนวยความสะดวกมาในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้
เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความทันสมัยและมีความมั่งคั่งร่ำรวย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง
เงินสี่หมื่น ที่กล่าวว่า

ผมหันดูรอบ ๆ ในบ้านผมมีทุกอย่าง ทีวี 30 นิ้วเครื่องใหญ่ สเตอริโอ และวีดีโอ
ไฮไฟหกหัว เทปเคลือบไตดาเนียม เล่นร้องคาราโอเกะได้...ติดไอซีเคเบิลทีวีไว้
เป็นตัวเลือกให้มากขึ้นกว่าช่องปกติ... ตู้เย็น โทรศัพทสองหมายเลข มือถืออีกหนึ่ง
เครื่อง เต่าแก๊สระบบสัมผัสเซฟตี้วาล์ว ไมโครเวฟ เครื่องซักผ้า กล้องถ่ายรูป พัดลม
ห้องนอนติดแอร์ ห้องน้ำติดเครื่องทำน้ำอุ่น ทั้ง ๆ ที่เมืองนี้ร้อนจะตายท่า ตู้หนังสือ
โต๊ะ เก้าอี้ โซฟา ถ้วยชามรามไห และสมบัติในตู้โชว์ สำหรับคนหนุ่มตอนปลายที่
เริ่มวัดอายุกระดิกเข้าใกล้เลขสี่สิบแต่เพิ่งเริ่มต้นตั้งหลักชีวิตไม่นานนัก จะเอา
อะไรกันนักกันหนาถึงไม่รวยเงินล้าน แต่ผมก็มีทุกอย่างที่คนส่วนใหญ่ของประเทศ
แสวงหา แต่บางทีหากันชั่วชีวิตก็ยังไม่ได้มา
(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.107)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความภาคภูมิใจของตัวละครตัวหนึ่งที่สามารแสวงหา
เครื่องมือเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ของสังคมต้องการมาใช้ใน
ชีวิตประจำวันของตนได้ ตัวละครคิดว่าเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านี้สามารถแสดงฐานะร่ำรวยของตนให้
เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนที่พบเห็น แม้ว่าสิ่งของบางอย่างนั้นจะไม่มีค่าจำเป็นและเป็นสิ่งที่

ฟุ่มเฟือยก็ตาม ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมนิยมการมีข้าวของเครื่องใช้ที่ทันสมัย และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้มีชีวิตที่สะดวกสบายยิ่งขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ถึงแม้เครื่องอุปโภคบริโภคทั้งหลายเหล่านั้นจะสามารถสร้างความสะดวกสบายและแสดงความเป็นคนทันสมัยได้ในระดับหนึ่งก็ตาม แต่จุดประสงค์ที่แท้จริงของการมีไว้ครอบครองกลับเป็นเพียงเพื่อการแสดงฐานะความร่ำรวยของตนให้ผู้อื่นเห็นเท่านั้น

นอกจากเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิจะแสดงให้เห็นพฤติกรรมของคนในสังคมที่แสดงออกถึงความนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่งแล้ว ยังพบว่าการแสดงข้อคิดในการปฏิบัติตนที่มีต่อค่านิยมในเรื่องการยกย่องเงินและความมั่งคั่งด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง พ่อ ที่กล่าวว่า “ผมจำได้ว่า พ่อไม่เคยสอนให้ลูกต้องร่ำรวยและทะเยอทะยาน พ่อไม่เคยยกตัวอย่างคนรวย แต่มักจะยกตัวอย่างคนขยัน” (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.20)

จากข้อความข้างต้นเป็นการยกคำสั่งสอนของพ่อมากล่าวถึง ซึ่งเป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นว่าผู้เป็นพ่ออยากให้ลูกเป็นคนขยันมากกว่าอยากให้ลูกเป็นคนร่ำรวย เพราะในบางครั้งความร่ำรวยหรือการมีเงินมากมายก็ไม่สามารถทำให้คนประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง อ. ที่กล่าวว่า

ก่อนหน้านี้เขาเคยทำงานอยู่ในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชั้นนำของประเทศไทยหนึ่ง ก่อนจะเลือกเข้าไปอยู่ในกลุ่มที่รับเงินก้อนจำนวนหลายเท่าของเงินเดือน เพื่อพาตัวเองออกมาแล้วกลับไปทำสวนทำไร่ที่หลังสวนบ้านเกิด หลายปีที่ผ่านมา เงินทองก้อนใหญ่ที่ได้ส่วนใหญ่น้อยสลายไปอย่างสูญเปล่าหากจะมีที่มันถูกใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพก็คือในการทำให้เขากลายเป็นคนเมาหย่าเป

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.155)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของบุคคลคนหนึ่ง que เลือกการรับเงินก้อนใหญ่เพื่อแลกกับการลาออกจากบริษัทซึ่งเป็นนโยบายในการลดจำนวนคนขององค์กรต่าง ๆ ในขณะนั้น ต่อมาพบว่าเขาล้มเหลวในการใช้ชีวิตเพราะเงินที่ได้มานั้นถูกใช้ไปกับการดื่มสุราจนหมดสิ้น จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีเงินมากมายเพียงใด แต่หากไม่มีความขยันและไม่มีความสามารถในการจัดการกับเงินที่มีให้เกิดประสิทธิภาพแล้ว การมีเงินจำนวนมากก็ไม่สามารถทำให้คนคนนั้นประสบความสำเร็จในชีวิตและได้รับการยกย่องจากสังคมได้ การมีเงินเพียงอย่างเดียวจึงไม่ได้ทำให้คนมีคุณค่าขึ้นมาได้

นอกจากนี้ในการอยู่ร่วมกับคนอื่นนั้น ก็ยังมีสิ่งอื่นที่ต้องคิดเพื่อสร้างประโยชน์และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข นอกเหนือจากการแสดงความร่ำรวยและมั่งคั่งด้วย ดังข้อความในเรื่อง การกลับมาของเพื่อนเก่า ที่กล่าวว่า

กับความสำเ็จ ทุกคนมักจะกระหายและกระตือรือร้นที่จะเล่าสู่กันฟัง เพื่อนบางคนช่วงเวลาสั้น ๆ ที่นั่งร่วมโต๊ะพูดคุยถึงเรื่องชีวิตปัจจุบันที่ไม่ต้องทำอะไร นอกจากการตระเวนออกรอบตีกลอล์ฟอย่างเดียวนับสิบครั้ง แม้กระทั่งก่อนขอจากกันก่อนที่งานเลี้ยงจะเลิกรา เขายังบอกว่าต้องกลับบ้านก่อนเพราะวันนี้เามาทั้งวันแล้ว และพุงนี้ต้องออกรอบตอนสิบโมงเช้า ผมชื่นชมกับความสุขความสำเ็จในชีวิตของเพื่อนฝูง แต่ผมก็ยังชื่นชอบและอยากจะเห็นเพื่อนฝูงคุยกันถึงความทุกข์และปัญหาของผู้อื่นนอกเหนือจากเรื่องความสำเ็จและความรวยด้วย (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.86)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงบุคคลหนึ่งที่แสดงความสำเ็จและความมั่งมีในชีวิตโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ผู้เขียนจึงได้แสดงความคิดเห็นว่านอกเหนือจากการกล่าวถึงความสำเ็จของตัวเองแล้วหากมีการกล่าวถึงความทุกข์ของผู้อื่นด้วย จะเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าให้เกิดแก่คนคนนั้นและส่วนรวมได้ดียิ่งขึ้น การอวดอ้างความร่ำรวยความมั่งมีของตนเองเพียงอย่างเดียววันนั้นไม่ได้สร้างคุณูปการให้เกิดขึ้นแก่ทั้งตนเองและผู้อื่นแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดีแม้ค่านิยมทางสังคมในเรื่องการนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่งจะส่งผลเสียหลายประการก็ตาม แต่ค่านิยมด้านนี้ก็ยังมีส่วนที่ดีอยู่มากหากจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ นั่นคือการที่เราใช้ค่านิยมการยกย่องเงินและความมั่งคั่งของคนในสังคมมาเป็นแนวทางในการสร้างแรงกระตุ้นในการทำงานเพื่อแสวงหาเงินและทรัพย์สินมาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการได้มาอย่างถูกต้องตามหลักศีลธรรม จากความวิริยะอุตสาหะ หากสามารถสร้างตัวเองด้วยน้ำพรรคน้ำแรงอย่างแท้จริงแล้ว นอกจากจะทำให้คนในสังคมให้ความยกย่องนับถือจากการมีเงินและความมั่งคั่ง ยังจะทำให้ตัวเราเกิดความนับถือตนเองจากการกระทำที่ถูกต้องอีกด้วย

3.6.2 การนิยมยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ

ความรู้ความสามารถ พิจารณาได้จากผลของการทำงานที่ประสบความสำเร็จ ยิ่งถ้าเป็นความรู้ความสามารถที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่บุคคลผู้กระทำนั้นและคนหมู่มากด้วยแล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะได้รับการยกย่องในสังคมยิ่งขึ้น

จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่าค่านิยมในสังคมไทยเกี่ยวกับการนิยมยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถถูกประเมินจากการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา กล่าวคือผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างน้อยในระดับปริญญาตรี มักจะเป็นผู้ที่มักได้รับโอกาสทางสังคมดีกว่าผู้ที่จบการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า อีกทั้งยังได้รับการยกย่องจากคนในสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอีกด้วย ผู้คนในสังคมไทยโดยทั่วไปจึงนิยมส่งเสริมให้บุตรหลานหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แวว ที่กล่าวว่า

ตั้งแต่มาอยู่ที่บ้านมีสิ่งที่แววทำไม่สำเร็จอยู่เรื่องเดียวคือ เรื่องอยากเรียนต่อปริญญาตรี ผมไม่เพียงอนุญาต ยังออกค่าใช้จ่าย ส่งเสียให้เรียน รวมทั้งให้คำแนะนำบางอย่าง แววไปเรียนอยู่ได้ไม่นาน ก็ต้องเลิก เพราะเครียด เครียดเรื่องเรียนไม่เท่าไร เครียดกลัวว่าผมกับภรรยาจะผิดหวัง และเสียเงินฟรี เพราะเขาเรียนไม่สำเร็จนี้มากกว่า

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.56-57)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “แวว” พี่เลี้ยงเด็กผู้เป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวของตัวละครที่ไม่สามารถศึกษาในระดับปริญญาตรีให้สำเร็จได้ แม้ว่าจะได้รับการส่งเสริมอย่างดีในทุกด้านก็ตาม จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและควรส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงเด็กในบ้านก็ยังได้รับการส่งเสริม เพราะความสำเร็จจากการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอาจสร้างโอกาสที่ดีและเป็นเครื่องรับประกันความสำเร็จในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคตได้

สิ่งที่แสดงความสำเร็จในการศึกษาระดับอุดมศึกษาประการหนึ่งนั้นคือใบปริญญาบัตร จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันมีคนจำนวนมากต้องการศึกษาเพื่อหวังให้ได้ใบปริญญาบัตรมาใช้เป็นเครื่องแสดงความเป็นคนมีความรู้ความสามารถ และบางคนอาจให้ความสำคัญกับใบปริญญาบัตรมากกว่าการให้ความสำคัญกับความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเล่าเรียนอันจะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตด้วย จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ พบว่ามีข้อความที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการรับปริญญาบัตรปรากฏในเรื่อง พ่อ ดังข้อความต่อไปนี้

ตั้งแต่เรียนจบมหาวิทยาลัย พ่ออยากได้รูปผมรับปริญญาไปติดฝาผนังให้ฝุ่นจับเหมือนรูปพี่ ๆ น้อง ๆ ทุกรูป 2 รูป แต่จนกระทั่งปัจจุบัน พ่อยังไม่สมหวังสักที ไม่ไปรับไม่ว่า ขอแค่ใส่ครุย ถือปริญญาถ่ายไว้ก็ยังมี แต่ก็นั่นแหละ จนแล้วจนเล่า ผมก็เสียบเฉยเรื่อยมา ไม่ใช่ผมไม่เข้าใจความรู้สึกของพ่อ แต่เป็นพ่อที่น่าจะไม่

เข้าใจความรู้สึกของผม เรื่องของเรื่องมันไม่ใช่แค่ผมไม่ได้ให้ความสลักสำคัญของใบปริญญาและค่านิยมบางอย่างเท่านั้น แต่จริง ๆ แล้ว ไม่มีใครรู้ว่าผมอายุ คือผมเองก็ยังงงว่าเรียนจบมาได้อย่างไร ผมรู้สึกที่ผมไม่มีราคาพอที่จะขึ้นไปรับใบปริญญา

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.23)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความนิยมให้บุตรหลานได้รับปริญญา เนื่องจากเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนและบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ สำหรับเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้แสดงให้เห็นตัวละครไม่ได้ให้ความสำคัญกับใบปริญญาบัตรมากนัก และมีความรู้สึกอายที่ได้รับปริญญาบัตรโดยไม่มีความรู้ติดตัวจากการศึกษาเล่าเรียน อาจกล่าวได้ว่าการพิจารณาผู้ที่มีความรู้ความสามารถนั้นไม่อาจวัดกันได้จากใบปริญญาบัตรเท่านั้น แต่น่าจะเป็นการวัดจากผลงานหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการนำความรู้จากการศึกษาเล่าเรียนไปใช้มากกว่า ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เคท ที่กล่าวถึงการทำงานด้วยความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากผลงานที่มีคุณภาพ ที่กล่าวว่า

เคทไม่ได้เป็นนักเขียนหนังสือขายดี แต่เคทเขียนหนังสือดีกว่าคนเขียนหนังสือขายดีและถูกยกย่องให้เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่หนังสือเด็กหลายคน ผมเชื่อว่า คนที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ เก็บงำตัวเองอยู่เงียบ ๆ อีกมาก... บางคนอาจเป็นเพชรที่รอการเจียระไน บางคนก็ไม่ต้องการให้ใครเจียระไน และบ้างถึงกับไม่ต้องการให้ใครค้นพบ

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.127)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงผู้มีความรู้ความสามารถบางคน ที่ไม่ได้แสดงความสามารถให้ผู้อื่นเห็นจึงทำให้คนในสังคมไม่รู้และเห็นความสามารถของเขาได้

นอกจากการนิยามยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถจะถูกประเมินจากการศึกษาเล่าเรียนและการรับปริญญาบัตรแล้ว การประกอบอาชีพก็เป็นเครื่องมือที่แสดงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลได้อีกประการหนึ่ง โดยสังเกตได้ว่าคนในสังคมไทยมักจะให้การยกย่องผู้ที่ประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้สูง หรือเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มั่นคง และเป็นที่เชิดหน้าชูตา ดังเช่นข้อความที่กล่าวว่า

ความฝันและหวังของครูบ้านนอกเล็ก ๆ คนหนึ่งอย่างพ่อ ก็คืออยากเห็นลูกเป็นหมอ เป็นวิศวกร หรือไม่ อย่างเลวก็คือเป็นครูอย่างพ่อ ซึ่งลำดับสุดท้ายนั้นจะเป็น

ใครไปไม่ได้นอกจากผม... ในเวลาต่อมา ลูกของพ่อทุกคนไม่มีใครทำให้พ่อ
ผิดหวัง พี่ชายคนโตของผมเรียนวิศวกรรม น้องชายคนถัดจากผมเป็นหมอ
น้องสาวคนถัดไปก็สอบเข้าวิศวกรรมได้...

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.15-16)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความหวังของพ่อผู้เป็นข้าราชการครูคนหนึ่งที่ต้องการให้ลูก
ประกอบอาชีพ แพทย์ วิศวกร หรือครูอาจารย์ แสดงให้เห็นถึงการนิยมส่งเสริมให้บุตรหลานประกอบ
อาชีพที่สังคมให้เกียรติ ให้ความยกย่องนับถือ การที่ผู้เป็นลูกสามารถประกอบอาชีพดังกล่าวตาม
ความต้องการของผู้เป็นพ่อแม่ได้นั้น นอกจากจะทำให้พ่อแม่ภาคภูมิใจแล้ว ยังอาจทำให้เป็นที่นับ
หน้าถือตาของคนในสังคมต่อไปได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามการมีความรู้ความสามารถแต่ไม่อาจสร้าง
ประโยชน์และช่วยเหลือผู้อื่นหรือส่วนรวมได้ ก็นับว่าเป็นความรู้ความสามารถที่ไร้ค่า นอกจากจะ
ไม่ได้สร้างประโยชน์อันใดให้แก่ผู้อื่นแล้ว ยังอาจทำให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถนั้นไม่มีความสุขใน
ชีวิตอีกด้วย ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เพื่อนร่วมทาง ที่กล่าวว่า

นับเป็นโชคดีของคนชั่วลาดอย่างผม ที่มีโอกาสได้เรียนรู้รสชาติของการปล่อยและ
ทิ้งขว้างผู้อื่นตามยถากรรมเพื่อความเอาตัวรอดปลอดภัยของตัวเองในห้วงเวลานั้น
เป็นอย่างไรวีชีวิตคนเราจะมีความหมายอะไร ถ้าเดินเชิดหน้า อวดอ้าง โชว์
ความสุข ความสำเร็จ ความเก่งกาจสามารถของตัวเองอย่างแสบแสบเห็นแก่ตัว อยู่
ภายใต้เงาของความขลาดกลัวที่ตามหลอกหลอน

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.55-56)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความรู้สึกของผู้ที่มีความรู้ความสามารถแต่ไม่สามารถให้
ความช่วยเหลือผู้อื่นได้ อันเนื่องมาจากความขลาดกลัวของตัวเอง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่เอาตัว
รอดโดยไม่ให้การช่วยเหลือผู้อื่นนั้นไม่อาจได้รับความยกย่องนับถือและยอมรับจากสังคมได้ และไม่
อาจเป็นผู้มีความสุขในชีวิตได้อย่างแท้จริง

3.6.3 การนิยมตีมูลค่า

การตีมูลค่าในปัจจุบันไม่ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนมากนัก เนื่องจากการตีมูลค่าทำ
ให้เกิดผลเสียต่าง ๆ มากมาย ทั้งความเสื่อมโทรมของสุขภาพร่างกายของผู้ตีมูลค่าและผลกระทบจาก

การดื่มที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา แต่ทั้งนี้ก็ยังเห็นได้โดยทั่วไปว่าคนในสังคมยังคงนิยมดื่มสุราอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่าการกล่าวถึงค่านิยมในเรื่องการดื่มสุรารวมถึงของมีนเมาบางชนิดไว้ในมุมมองที่น่าสนใจ ซึ่งแตกต่างจากการรับรู้ของคนโดยทั่วไปที่มักมีมุมมองเกี่ยวกับการดื่มสุราว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีและมีแต่จะสร้างความเสื่อมให้กับตนเองและส่งผลเสียต่อผู้อื่นเท่านั้น ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้นำเสนอให้เห็นค่านิยมในเรื่องการดื่มสุราในมุมมองที่แตกต่างออกไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เกมทาย ที่กล่าวว่า “เออะ... เราอาจกินเหล้า เข้าบาร์ ชื้อหาเพื่อการกามารมณ์บ้าง แต่นั่นปลื้มย่อย... แก่นแท้เราไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่ก่อนเป็นเช่นไร เดียวนี้ในส่วนลึกของจิตใจเราก็คงเป็นเช่นนั้น” (รากเหง้า, 2535, น.59)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการดื่มสุรา รวมถึงการประพฤติดนไม่ดีในบางเรื่องนั้นเป็นเพียงแค่สิ่งปลื้มย่อยของชีวิตเท่านั้น ไม่ได้ทำให้จิตใจอันเป็นแก่นแท้ของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด เช่นเดียวกับพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การสูบบุหรี่และการดื่มกาแฟ ที่ผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่นำมาใช้ตัดสินการเป็นมนุษย์ที่ดีหรือไม่ดีได้ ดังข้อความที่กล่าวว่า “บุหรี่ยี่ห้อและกาแฟก็เช่นกัน หัวสมองเรายังทึบเหมือนเดิม ไม่คุ้มกับความเสื่อมที่เกิดขึ้นเพราะผลกระทบจากการกระทำของมัน แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าเราต้องกลายเป็นคนเลวร้ายหรือเป็นมนุษยชาติที่ไม่น่าพึงประสงค์แต่อย่างใด” (รากเหง้า, 2535, น. 56-57)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้พฤติกรรมการสูบบุหรี่ และการดื่มกาแฟจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีและทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกาย แต่ก็เชื่อว่าจะทำให้คนที่สูบบุหรี่ หรือดื่มกาแฟได้ชื่อว่าเป็นคนไม่ดีที่ไม่น่าพึงประสงค์ของสังคมไปด้วย

นอกจากนี้ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิยังแสดงให้เห็นจุดประสงค์บางประการในการดื่มสุรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เพื่อนร่วมทาง ที่กล่าวว่า “ห้วงเวลาที่มีปัญหาในใจบ่อยครั้งที่ผมต้องการใครสักคน แต่คนแรกๆ ที่ไปหามักจะเป็นเพื่อน ในหมู่พวกเราไม่เคยดับทุกข์ด้วยเหล้าและไม่เคยใช้เหล้าปลุกปลอบโยมใจ เพียงแต่ในวงเหล้าเหมาะแก่การรำพึงบางเรื่องราวหลาย ๆ คำ” (โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น. 56)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงจุดประสงค์ของการดื่มสุราที่ไม่ได้เป็นเพียงการคลายทุกข์จากเรื่องร้อนใจดังที่คนทั่วไปเข้าใจเท่านั้น แต่เป็นความต้องการดื่มเพื่อจะได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูงและระบายเรื่องราวบางเรื่องให้แก้กันและกันฟังด้วย

จากตัวอย่างในข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแง่มุมบางประการที่ได้รับจากการดื่มสุรา แต่จะสังเกตได้ว่าในข้อความบางส่วนก็ได้แสดงให้เห็นโทษหรือผลเสียที่ได้รับจากการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มบางชนิดเช่นกัน เช่น “หัวสมองเรายังก็บวมเหมือนเดิม” เป็นต้น ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าตัวละครทราบและเข้าใจถึงพิษภัยของการดื่มสุราเป็นอย่างดี เพียงแต่ไม่ได้ถือว่าการดื่มสุราเป็นเรื่องหลักอันเป็นสาระสำคัญของชีวิตเท่านั้น ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นโทษของการดื่มสุราด้วยเช่นกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง พิด่อง ที่กล่าวว่า

งานชุมนุมศิษย์เก่าเป็นงานที่ทั้งเปลืองเปล่า และไม่ปลอดภัย คนวัยยี่สิบต้น ๆ กับยี่สิบกลาง ๆ หลายคนที่ไม่ได้รักใคร่ดูดีดื่มกันไปเสียทั้งสิ้น เมื่อมาชุมนุมกันรำน้ำจันท์ แนนอนว่าย่อมมีวาจาผิดหูกันบ้าง อยู่ ๆ วิวาทะของใครบางคนก็ฟักตัวตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่รู้ ก็ระเบิดขึ้นข้าง ๆ หู

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.99)

จากข้อความข้างต้นเป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในงานชุมนุมศิษย์เก่าที่มักจะมีการดื่มสุราอยู่เสมอ ผลของการดื่มสุรานี้ได้กลายเป็นชนวนในการทะเลาะวิวาทของเหล่าศิษย์เก่าหลายคนด้วยกัน เนื่องจากการดื่มสุรามักทำให้ผู้ดื่มขาดสติจนพลั้งเผลอพูดจาด้วยความไม่ระมัดระวังทำจนให้ผู้อื่นไม่พอใจได้เสมอ การขาดสติเนื่องจากการดื่มสุรานอกจากจะทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทแล้วยังทำให้ผู้ที่ดื่มไม่สามารถควบคุมตนเองได้อีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ไฉ่เหิน ที่กล่าวว่า “โชคดีหรือโชคร้ายก็ไม่รู้ ที่ผมเมาเกินไป การเมามากเกินไป ช่วยควบคุมวิญญาณไฉ่เหินไว้ให้ผม ขณะที่แอลกอฮอล์นั้นแหละที่ปลุกมันขึ้นมาก่อนหน้านั้น” (ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.142)

จากข้อความข้างต้นเป็นเหตุการณ์ในเรื่องหลังจากที่ตัวละครได้ดื่มสุราอย่างหนักแล้วเมามายจนหมดสติไป เขากลับมาคิดได้ว่าเพราะการดื่มสุราทำให้เขาเกือบจะเป็น “ไฉ่เหิน” ซึ่งเป็นชื่อเรียกฆาตรกรฆ่าคนเด็กผู้หญิงในเรื่องไปเสียแล้ว แต่ก็ด้วยแอลกอฮอล์เช่นกันที่ทำให้เขาเมามายจนไม่ก่อพฤติกรรมฆาตรกรฆ่าคนขึ้น

นอกจากนี้ยังปรากฏให้เห็นแนวคิดในเรื่องการดื่มสุราว่าเป็นการกระทำที่เสียประโยชน์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ดอนเวียง ที่กล่าวว่า “ผมกับเวียงทำโน่นทำนี่ด้วยกันไม่มาก แต่

ค่อนข้างแน่ใจได้ว่าเราไม่ได้คบกันด้วยผลประโยชน์ ที่ทำด้วยกันมากคือกินเหล้า พุดคุย ซึ่งเป็นเรื่องเสียประโยชน์เสียเป็นส่วนใหญ่” (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.151)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่า การดื่มสุรานั้นเป็นเรื่องที่ทำให้เสียประโยชน์มากกว่าได้ประโยชน์ร่วมกัน และยังทำให้เกิดความสับสนเปลือง ดังข้อความในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่ว่า

ผมลดตัวแล้ว แต่เธอยังไม่ลดราวาศอก เธอวิ่งโครม ๆ ลงบันไดมา ผมได้ยินเสียงกระจกตู้น้ำเปิด เสียงกระป๋องเบียร์ที่ผมซื้อมาแช่ไว้ครึ่งโหลเมื่อคืนร่วงกราว... “ไม่มีเงินนะ...” เธอตะโกนขึ้นมา “แต่เบียร์ในตู้เย็นไม่เคยขาด... นู๋หรีมารลโบโร่ซื้อทีนี่เป็นคาร์ตัน”

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.113)

จากข้อความดังกล่าว กล่าวถึงเรื่องราวของตัวละครสามีภรรยาที่ทะเลาะวิวาทกัน เนื่องจากครอบครัวไม่มีเงินเพียงพอในการใช้จ่าย จากข้อความข้างต้นภรรยาได้พบว่าผู้เป็นสามีได้นำเงินที่มีอยู่จำนวนน้อยนั้นไปซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่อีกเป็นจำนวนมาก จึงเป็นผลทำให้ภรรยาเกิดความไม่พอใจและเกิดการทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรงยิ่งขึ้น

จากเนื้อหาในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิที่กล่าวถึงการดื่มสุร่าข้างต้น แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องการดื่มสุร่าหรือเครื่องดื่มบางประเภทอย่างกาแฟในสองประเด็นด้วยกัน คือ ความเชื่อที่ว่า การดื่มสุร่าไม่ได้เป็นสิ่งผิด และความเห็นว่าการดื่มสุร่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดผลเสียต่าง ๆ ตามมา ซึ่งแนวคิดทั้งสองเป็นแนวคิดที่มีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง เนื่องจากถ้ามองว่าการดื่มสุร่าไม่ได้เป็นสิ่งผิดแล้ว เมื่อดื่มสุร่าก็ไม่น่าจะมีผลเสียใดเกิดขึ้น เช่นเดียวกับข้อความที่ปรากฏในเรื่อง คนบินเป็นเส้นคด ที่กล่าวว่า

บางคนไม่แน่ใจว่าปรารถนาจะได้พบหรือไม่ แต่บางคนอยากพบเพียงไร ก็ไม่อาจให้ชีวิตเขาแปดเปื้อนด้วยชีวิตเรา อยากพบ... แต่ไม่พบก็ได้ ไม่เห็นเป็นไร อยากเขียน... แต่ไม่เขียนก็ได้ ไม่เห็นเป็นไร (แต่อยากเหล้า... ไม่กินเหล้า... ไม่ได้... โหดร้ายเกินไป)

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.32-33)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความรู้สึก “ขาด” บางสิ่งบางอย่างในชีวิต โดยกล่าวว่าถ้าขาดสิ่งอื่นนั้นขาดได้ แต่ถ้าให้ขาดเหล้าหรือสุร่าเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นความชื่นชอบในการดื่มสุร่าอย่างมากนั่นเอง หรือจากตัวอย่างข้อความในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่ผู้เขียนสามารถ

กล่าวถึงอาการของคนที่ขาดสุราได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรู้สึกและอาการของคนที่ขาดสุราได้เป็นอย่างดีว่า

ทุกวัน... ถึงเวลานี้ ผมจะรับรู้ถึงการเรียกร้องของร่างกาย มันจะกระตุ้นเตือนผม ด้วยการหลังฮอริโมนแห่งความเซื่องซึม บีบบังคับให้ผมต้องหาจนเมื่อยขากรรไกร น้ำลายในปากเหนียวหนึบเหมือนแป้งเปียก แล้วในเวลาต่อมาผมจะง่วง มันเป็นความง่วงที่ไม่อาจบรรเทาได้ด้วยการหลับ... ผมรู้ว่าผมต้องคลายกล้ามเนื้อทุกมัด หล่อลื่นข้อกระดูกทุกข้อด้วยอะไร... ฟองอากาศผุดพวยภายในแก้วน้ำสีทอง ไอเย็นจับเป็นฝ้าข้างขวดที่ผมเพิ่งวางลง ผมยกเบียร์ขึ้นจิบ ไม่ใช่อุปาทาน เพียงจิบแรกผมก็รับรู้ได้ถึงการวิ่งพล่านของสารเคมีในเส้นเลือดพร้อม ๆ กับการดีขึ้นของร่างกาย และหัวสมอง

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.91-92)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงคนที่อยากดื่มสุรา และทราบว่าการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เช่น ความเซื่องซึม การหาว หรือการง่วงนั้น สามารถแก้ไขได้ด้วยการดื่มสุราเพียงอย่างเดียวเท่านั้น และเมื่อได้ดื่มแล้วก็จะทำให้อาการเหล่านั้นหายไป จากข้อความข้างต้นจึงทำให้ผู้อ่านสามารถทราบรายละเอียดได้เป็นอย่างดีว่าอาการของคนที่ขาดสุรานี้เป็นอย่างไร และความสุขจากการดื่มสุราในทัศนะของผู้เขียนนั้นเป็นเช่นไร แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้เป็นการนำเสนอแนวคิดในเชิงสนับสนุนให้ผู้อ่านหันมานิยมดื่มสุรา ดังเนื้อหาในเรื่องสั้นที่ผู้เขียนได้สอดแทรกผลเสียของการดื่มสุราไว้อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาท และการสิ้นเปลืองเงินทอง เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนทราบและเข้าใจถึงพิษภัยหรือโทษของการดื่มสุราเป็นอย่างดี แต่ก็ยอมรับพฤติกรรมกรรมการดื่มสุรา ทั้งนี้เนื่องจากมีความเชื่อว่าคนที่ดื่มสุราก็สามารถทำเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ และเป็นคนดีของสังคมได้เช่นกัน

ค่านิยมที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การนิยมยกย่องเงินและความมั่งคั่ง การนิยมยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ และการนิยมดื่มสุราได้แสดงให้เห็นภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี และผู้เขียนก็มักจะสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมดังกล่าวอยู่เสมอว่าค่านิยมที่สามารถสร้างประโยชน์ให้คนส่วนรวมได้นั้นเป็นสิ่งที่ดี นอกจากนี้ยังพบว่าคนในสังคมควรปรับเปลี่ยนความคิดในการเชื่อและปฏิบัติตามค่านิยมบางอย่าง เช่น การยกย่องความร่ำรวยมั่งคั่งมากกว่าความดีงามของคนนั้น หรือการให้ความสำคัญกับใบปริญญาบัตรมากกว่าความรู้ความสามารถ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อที่คนในสังคมจะได้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจและมีความสุขต่อไป

3.7 ด้านบทบาทในสังคม

บทบาท โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.602) บทบาทในสังคมจึงหมายถึงพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามหน้าที่ของบุคคลนั้น ทำให้ทราบว่าบุคคลนั้นควรทำอะไรเมื่ออยู่ในตำแหน่งหรือสถานภาพต่าง ๆ บุคคลหนึ่งอาจมีบทบาทเป็น บิดา บุตร สามี เป็นต้น ซึ่งอาจเปรียบเทียบบทบาทของมนุษย์ในสังคมได้ว่า ถ้าสังคมนี้เปรียบเสมือนโรงละครโรงใหญ่ สมาชิกของสังคมหรือมนุษย์แต่ละคนในสังคมนั้นก็เปรียบเสมือนตัวละครซึ่งแสดงบทบาทต่าง ๆ กัน หรืออาจกล่าวได้ว่า บทบาทก็คือ สิทธิ หน้าที่ ในการกระทำของมนุษย์คนหนึ่งที่มีต่อคนอื่น ๆ ในสังคมตามสถานภาพของตัวเองนั่นเอง นอกจากนี้สุพิศวง ธรรมพันทา (2540, น.66) ยังกล่าวถึงความสำคัญของบทบาทไว้โดยสรุปได้ว่า เมื่อบุคคลปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมแล้ว เมื่อนั้นระบบความสัมพันธ์ต่อกันในสังคมก็จะเป็นแนวทางเดียวกัน สามารถทำให้เกิดความเป็นระเบียบและความสงบภายในสังคมได้

จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่ามีการกล่าวถึงบทบาทต่าง ๆ ในสังคมที่น่าสนใจ ได้แก่ บทบาทของพ่อแม่ สามีภรรยา มิตร และบทบาทของสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

3.7.1 บทบาทของพ่อแม่

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด และเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราจะต้องเผชิญแต่แรกเกิดและเจริญเติบโต ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ สกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกในครอบครัวมีต่อกันและต่อสังคม ซึ่งบทบาทที่ถือว่ามีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและความก้าวหน้าของสมาชิกในครอบครัวนั้นคือบทบาทของพ่อแม่

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ไว้หลายประการ โดยเฉพาะบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง พ่อ ที่กล่าวว่า

พ่อมักจะสอนไม่ให้เป็นส่วนเกินของสังคม และมีงานการทำเลี้ยงตัวเองได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนและเป็นภาระของผู้อื่น... วันนี้สิ่งที่พ่อลงทุนกำลังออกดอกออกผลถึงมันไม่ได้ทำให้พ่อมีเงินในธนาคารเพิ่มมากขึ้น แต่มันก็อาจทำให้พ่อมีเรื่องคุยได้

อยู่บ้าง สิ่งที่พอภูมิใจได้ก็คือ ถึงลูกของพ่อทุกคนไม่ร่ำรวยแต่ก็พอจะเรียกได้ว่าเป็นคนดีมีประโยชน์ ไม่มีใครเป็นขยะและภาระของสังคม
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.20-21)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงบทบาทของพ่อในการอบรมสั่งสอนลูก ซึ่งเป็นการสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตัวในสังคม กล่าวคือการจะอยู่ในสังคมได้นั้นจะต้องพึ่งพาตนเองให้ได้และจะต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่นั้นมีความสำคัญต่อความคิดของลูกในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการสั่งสอนในวัยเด็กจะเป็นรากฐานความคิดที่สำคัญซึ่งสามารถส่งผลต่อความคิดอื่น ๆ เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ได้ นอกจากการอบรมเลี้ยงดูลูกโดยการให้คำสั่งสอนแล้ว ยังมีวิธีการเลี้ยงดูลูกโดยการลงโทษเมื่อลูกกระทำความผิดอีกด้วย ดังเช่นข้อความดังต่อไปนี้

กับแม่ ผมเป็นเด็กเถียงคำไม่ตกปาก แต่กับพ่อน้อยครั้งที่จะกล้าขึ้นเสียง ผมเคยโดนแม่ตีนับครั้งไม่ถ้วน ทั้งไม้เรียว ไม้ขัดหม้อ ไม้คาน ทั้งมือ ขาดก็แต่เท้า หรือจะเคยโดนบ้างแต่จำไม่ได้ก็ไม่รู้... ทุกครั้งที่โดนตี ไม่เคยทำให้ผมรู้สึกไม่ดีกับพ่อและแม่ อาจจะไม่ลงเียงซักครั้งวันก่อนวัน แล้วก็ทำเป็นแสร้ง ๆ เลียบ ๆ เคียง ๆ เข้าไปทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้พูดดีด้วย อาจเป็นเพราะว่ามันคือวิถีที่เคยชิน ไม่ใช่เรื่องใหญ่เรื่องโต และแต่ละครั้งที่โดนก็เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงทั้งนั้น
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.21-22)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูลูก โดยการทำโทษด้วยวิธีการตีด้วยมือรวมทั้งตีด้วยสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้สำนึกในความผิด จากข้อความกล่าวว่าการทำโทษด้วยวิธีนี้ไม่ได้ทำให้ลูกรู้สึกไม่ดีกับพ่อแม่ เพราะลูกเข้าใจดีว่าการตีนั้นเป็นการลงโทษที่มีความเหมาะสมต่อพฤติกรรมที่ไม่ดีของลูก การทำโทษโดยการตีนั้นในปัจจุบันมีบางองค์กรบางสถาบันไม่ยอมรับ เนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องของความรุนแรงที่ไม่ควรให้เกิดขึ้นในครอบครัว ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าการทำโทษลูกด้วยการตี น่าจะได้พิจารณาจากเจตนาของผู้ที่เป็นพ่อแม่ว่ามีเหตุผลในการตีหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุผลเพื่อให้ลูกรู้สึกสำนึกและตระหนักในความผิดที่กระทำ การตีก็อาจเป็นวิธีหนึ่งที่น่ามาใช้ได้ แต่ถ้าเป็นการลงโทษด้วยการตีเพื่อระบายอารมณ์ใส่ลูก หรือเพราะพ่อแม่ขาดสติยังคิดก็นับได้ว่าเป็นวิธีที่ไม่ควรใช้และอาจถือได้ว่าเป็นความผิดทางกฎหมาย

แม้บทบาทจะหมายถึงพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำตามสถานภาพของบุคคลนั้นก็ตาม แต่สำหรับบทบาทของพ่อแม่นั้นอาจมีความหมายลึกซึ้งมากกว่า

การทำตามหน้าที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะการปฏิบัติตนของพ่อแม่ที่มีต่อลูกนั้นมักจะมีความรักเป็นส่วนสำคัญเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ อาจเรียกได้ว่าเป็นสัญชาตญาณของความเป็นพ่อหรือแม่ที่มีความรักความผูกพันกับลูกของตนเป็นอย่างยิ่ง ดังคำกล่าวของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิที่กล่าวถึงความรู้สึกของตนที่มีต่อลูกสาวสองคนว่า “...นอกจากนี้ ผมยังพบว่าต่อให้ผมรักเด็กอย่างไร ผมก็ไม่สามารถรักเด็กอื่นใดได้เท่ากับเขาสองคน มันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองโดยสัญชาตญาณ...” (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่ 1), 2547, น.48) การเลี้ยงดูลูกด้วยความรักที่ยิ่งใหญ่ โดยไม่ต้องการสิ่งตอบแทนใด ๆ และเป็นความเสียสละอันใหญ่หลวงของพ่อแม่ที่ปรากฏให้เห็นในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิหลายเรื่อง ดังเช่น เรื่อง อย่าทิ้งฉันไว้กับความเดียวดาย ที่กล่าวถึงความรักที่ยิ่งใหญ่ของแม่ดังนี้

วันนี้เธอเพิ่งได้รู้ว่าลูกผู้หญิงคนหนึ่งถึงหมดราคาสำหรับผู้ชายแล้วแต่ก็ยังมีความสำหรับแม่เสมอ ถึงลูกจะมีชีวิตอยู่อย่างป่วยไข้ พิกุลพิการ ก็ยังดีกว่าตายจากไป แม่พาเธอกลับมาอนนอนอยู่ใต้ชายคามุงแฝก ปีบ นวด ดูแลเธอกระทั่งเธอเดินได้ ป้อนข้าว ป้อนน้ำ เช็ดขี้ เช็ดเยี่ยว ซักเสื้อผ้า หยูกหยายา เสียน้ำตาซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นภาระสำหรับแม่แค่ไหน แม่ล้วนทำได้ เพราะสำหรับแม่นั้น หมายความว่าแม่ยังมีลูกอยู่ แม่อาจเป็นคนสุดท้ายที่เธอคิดถึงยามมีความสุข แต่ก็มักจะเป็นคนแรกที่เธอถามหาเมื่อมีทุกข์ เมื่อลูกไม่สบาย แม่มักจะเป็นคนแรกที่อยู่ข้างกาย และเป็นคนสุดท้ายที่จากไป

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.105)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของหญิงสาวคนหนึ่งที่เป็นโรคเรื้อรัง เธอพิการตาบอดทั้งสองข้าง ในวันที่เธอไม่มีใครเพราะแม้แต่สามีก็ไม่ดูแลนั้น เธอขอให้ผู้เป็นแม่มารับเธอไปอยู่ด้วย แม่ไม่ปฏิเสธและตอบรับเธอด้วยความเต็มใจ แม่ดูแลเธอด้วยความรักความเอาใจใส่อย่างดีที่สุด ทำให้เธอคิดได้ว่าในความเป็นจริงไม่มีใครที่จะรักเธอมากที่สุดเท่าแม่อีกแล้ว แสดงให้เห็นได้ว่าความรักของแม่นั้นเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ ไม่ใช่วาทะของแม่ในการเลี้ยงดูลูกจะมีในขณะที่ลูกยังเป็นเด็กเล็ก ๆ เท่านั้น แต่ความรักของแม่ที่มีต่อลูกจะยังคงอยู่เสมอตลอดไป นอกจากนี้แม่มังมีความเสียสละที่ยิ่งใหญ่เพื่อลูกด้วยเช่นกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แม่ ที่กล่าวว่า

ขณะที่นักโทษอีกคนหนึ่ง เป็นหญิงชราวัย 70 กว่าปี คนแก่ป็นนี้ ไม่น่าจะทำความผิดอะไรได้ นอกจากใช้ปากโกหกด้วยความเป็นแม่ ทำให้หญิงชราคนนี้ออกรับแทนลูก (ชาย) ที่ค้ายาเสพติด... มันก็คือความรักลูก การปกป้องลูก การใช้ชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ามากที่สุดครั้งสุดท้ายในฐานะแม่ หรือจะอะไรก็สุดแท้แต่ ผม

ว่าหลายคนคงคิดเหมือนกับผมคือ แม่หลายคนทำอะไรหลายอย่างได้เพื่อลูก แต่ลูกบางคนไม่เคยทำอะไรสักอย่างเพื่อแม่ นอกจากหาเหมาใส่หัว
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.173-174)

ข้อความข้างต้นกล่าวถึงแม่ที่ออกรับผิดแทนลูกจากคดีค้ายาเสพติดจึงทำให้ต้องติดคุก จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความเสียสละที่ยิ่งใหญ่เพื่อลูกของผู้ที่เป็นแม่ ซึ่งแม้รู้ว่าการเสียสละดังกล่าวจะต้องทำให้ตัวเองต้องลำบากยากเย็น หรือทุกข์ทรมานเพียงใดแต่เพื่อลูกแล้วแม่สามารถทำได้ในทุกอย่าง จากข้อความข้างต้นยังให้ข้อคิดในเรื่องความรักความเสียสละของแม่เปรียบเทียบกับลูกอีกด้วยว่า ในขณะที่แม่หลายคนสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกได้ แต่ลูกบางคนกลับไม่เคยทำอะไรให้แม่ได้เลยมีแต่จะสร้างความเดือดร้อนมาให้ เป็นการแสดงให้เห็นความแตกต่างกันในการปฏิบัติตนของแม่และลูก ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดจิตสำนึกในความรักของแม่ และเกิดการพิจารณาใคร่ครวญการกระทำของตนเองว่าในการปฏิบัติตนต่อแม่ที่ผ่านมานั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด และต่อไปควรจะทำปฏิบัติตนต่อแม่อย่างไร

บทบาทของพ่อแม่ในเรื่องการเลี้ยงดูลูกนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีความจำเป็นและสำคัญต่อลูกเป็นอย่างยิ่ง และในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒินี้ ยังมีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของพ่อและแม่ที่สังคมคาดหวังไว้อย่างน่าสนใจอีกด้วยว่า คนในสังคมโดยส่วนใหญ่มักคาดหวังว่าหน้าที่ในการเลี้ยงดูลูกควรจะเป็นของผู้ที่เป็นแม่ ส่วนผู้ที่เป็นพ่อควรเป็นผู้ที่ออกไปหางานทำนอกบ้าน แต่ในความเป็นจริงแล้วในสังคมปัจจุบันพ่อก็สามารถเลี้ยงดูลูกได้เช่นเดียวกัน ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง วันกลับบ้าน ที่กล่าวว่า

ผมเลี้ยงลูกทั้ง 2 คนด้วยมือของผมเองมาโดยตลอด โดยเฉพาะเจ้าคนเล็กเรียกได้ว่า เลี้ยงมาแต่เกิดก็ว่าได้ หลังจากครบกำหนดลาคลอด 3 เดือนของภรรยา ผมก็รับหน้าที่นี้ตลอดมาเป็นระยะเวลา 2 ปี “ผมอยากออกมาเลี้ยงลูก” ผมบอกกับเพื่อนบ้าน รวมทั้งใคร ๆ เมื่อถูกถาม “ผมอยากเห็นลูกเติบโตแบบที่ผมอยากเห็น” แน่นนอน ทุกคนรู้สึกที่ระคนประหลาดใจ พวกเขามองผมอย่างชื่นชม พวกเขาอาจไม่รู้ว่าผมมีผู้คนไม่น้อยที่ทำอย่างผมและทำมาก่อนผม ในความเข้าใจของพวกเขา หน้าที่เลี้ยงดูน่าจะเป็นของคนเป็นแม่ หรือไม่ก็สถานะของผู้ชายก็ควรจะเป็นผู้ล่า ออกไปหางานทำนอกบ้าน
(ถึงเวลาสารภาพ, 2539, น.125)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของชายคนหนึ่งที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ในขณะที่ภรรยาออกไปทำงานนอกบ้าน เขามีความสุขกับการได้เลี้ยงดูลูกด้วยตัวของเขาเอง แต่ในขณะเดียวกันก็มีความทุกข์กับการต้องพบกับคำถามของคนในสังคมอยู่เสมอถึงเรื่องบทบาทที่เขาทำแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม แสดงให้เห็นว่าการมีบทบาทในสังคมนั้น บางครั้งก็เป็นเรื่องที่คนในสังคมคาดหวังให้บุคคลแต่ละคนเป็น ซึ่งบางครั้งบทบาทดังกล่าวก็อาจจะขัดกับความรู้สึกหรือขัดกับความต้องการของแต่ละบุคคลก็เป็นได้

บทบาทของพ่อแม่เป็นบทบาทที่สำคัญต่อสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก การกระทำตามบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่อย่างเหมาะสมรวมถึงการให้ความรักความเอาใจใส่เป็นอย่างดีจะสามารถทำให้สมาชิกในครอบครัวเติบโตขึ้นเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไปได้

3.7.2 บทบาทของสามีภรรยา

บทบาทของสามีภรรยาเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นเมื่อคนสองคนตั้งใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เมื่อแต่งงานกันแล้ว ภรรยาและสามีอาจแยกไปอยู่ต่างหากจากบิดามารดาเป็นการสร้างครอบครัวใหม่ หรืออาจจะอยู่ร่วมกับบิดามารดาต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกัน บางครั้งอาจมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน หรืออาจทำอะไรให้เป็นที่ไม่พอใจของกันและกันได้ ฉะนั้นภรรยาและสามีจึงควรปฏิบัติตนต่อกันด้วยความเคารพ มีมารยาทที่ดีต่อกันเพื่อให้เกิดความสงบสุขและเป็นแบบอย่างที่ดีของบุตรธิดา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสามีและภรรยาได้อย่างเหมาะสม จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธีพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่ามีการกล่าวถึงบทบาทของสามีภรรยาเกี่ยวกับความคิดและพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกัน ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แก้ว ที่กล่าวว่า

ในความรู้สึกของผม แก้วกับผมไม่ได้เป็นคู่รักและไม่ได้เป็นแค่สามีภรรยา ถ้าจะพูดให้ถูกต้อง ต้องพูดว่าเราเป็น “หุ้นส่วน” และ “เพื่อนร่วมชีวิตกันอย่างแท้จริง”... แล้วนับตั้งแต่วันนั้นมา ผมก็ไม่เคยประพฤติปฏิบัติหรือมีอารมณ์แบบคู่รักหรือคนรักกับผู้หญิงคนไหนในโลกนี้
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.72-73)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความรู้สึกของสามีที่มีต่อภรรยาว่า การเป็นสามีภรรยากันนั้นหมายถึงการเป็นหุ้นส่วนและเป็นเพื่อนร่วมชีวิต ซึ่งเมื่อได้ใช้ชีวิตร่วมกันแล้วผู้เป็นสามีก็ไม่เคยคิด

นอกใจภรรยาเลยนับเป็นการแสดงความซื่อสัตย์ที่มีต่อกันเป็นอย่างดี นอกจากความซื่อสัตย์ที่มีต่อกันแล้วการเป็นสามีภรรยากันยังต้องมีความเห็นอกเห็นใจกันอีกด้วย แม้บางครั้งอาจเกิดการทะเลาะวิวาทก็ควรจะให้ภัยซึ่งกันและกัน ดังที่ปรากฏข้อความในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่กล่าวว่า

ถึงเธอจะโหดร้ายกับผม ถึงผมจะโหดร้ายกับเธอสักเพียงใด ในยามที่สติสัมปชัญญะถูกบดบังด้วยโมหจริต แต่หลังจากนั้นเราจะแอบสงสาร เห็นใจซึ่งกันและกันเสมอ บ่อยไปที่เราแย่งกันเป็นฝ่ายผิด จนแทบจะทะเลาะกันอีกครั้ง ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้เราเพิ่งจะแตกตื่นซึ่งกันและกัน ในความรู้สึกถึงหญิงสาวผู้ทิ้งไว้แต่กลิ่นของความขุ่นเคืองยามนี้นั้น มีทั้งรักทั้งชัง ทั้งอบอุ่น ทั้งปวดร้าว ทั้งอยากหยามให้เจ็บช้ำ และทั้งสงสาร ทั้งเข้าใจ เห็นใจ คละเคล้ากันไป

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.115-116)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวของสามีและภรรยาคนหนึ่งทะเลาะวิวาทกันด้วยความโกรธจึงทำให้คนทั้งคู่ขาดสติสัมปชัญญะ มีการใช้วาจาหยาบคายและการใช้กำลังทำร้ายร่างกายกัน แต่หลังจากที่ทั้งคู่ทะเลาะวิวาทกันแล้ว ก็มักจะเกิดความสงสารและเห็นอกเห็นใจกันเสมอ นอกจากนี้ตัวละครยังกล่าวว่าการใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรณานั้นทำให้เกิดถึงความรู้สึกที่หลากหลาย เช่นที่ข้อความที่กล่าวไว้ว่า “มีทั้งรัก ทั้งชัง ทั้งอบอุ่น ทั้งปวดร้าว ทั้งอยากหยามให้เจ็บช้ำ และทั้งสงสาร ทั้งเข้าใจ เห็นใจ คละเคล้ากันไป” ทำให้เข้าใจได้ว่าการที่คนสองคนจะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นอาจทำให้เกิดความรู้สึกที่หลากหลาย มีทั้งความรู้สึกที่ดีและไม่ดีคละเคล้ากันไป ดังนั้นความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และการมีสติจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการใช้ชีวิตคู่เป็นอย่างยิ่ง เพราะอาจช่วยบรรเทาความรุนแรงอันเกิดจากการทะเลาะเบาะแว้งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความไม่สงบสุขภายในครอบครัวได้

จากแนวคิดในเรื่องการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างสามีภรรยาข้างต้น มีความสอดคล้องกับข้อความที่กล่าวถึงคำแนะนำของเพื่อนคนหนึ่งของตัวละครที่กล่าวถึงเรื่องการทะเลาะกับภรรยาว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แก้ว ที่กล่าวว่า

“ในชีวิต... บุคคลที่เราไม่ควรทะเลาะด้วยอย่างยิ่งคือเมีย” ป้าเวียงวางมาดแสดงธรรมให้สหายรุ่นน้องคนหนึ่งในพวกเราฟัง...

“ยอมเมียไม่เสียศักดิ์ศรี สงบปากสงบคำกับเมียไม่เสียเหลี่ยม” ป้าผู้ผ่านประสบการณ์ตรงเรื่อง เมีย ๆ มาโชกโชกพอดำทับแบบ ‘มีภูมิ’

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.70)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการทะเลาะเบาะแว้งกับภรรยาว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำรวมถึงการยอมภรยานั้นเป็นเรื่องที่ไม่ได้เสียศักดิ์ศรีแต่อย่างใด นอกจากนี้เมื่อมีเรื่องที่ไม่เข้าใจระหว่างกันทั้งสามีและภรรยาจึงควรพูดจาปรับความเข้าใจกันด้วยเหตุผล ยอมรับฟังในเหตุผลของแต่ละฝ่าย และที่สำคัญต้องให้อภัยและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเพื่อหลีกเลี่ยงการทะเลาะเบาะแว้งที่จะตามมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง เงินสี่หมื่น ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผู้เป็นสามีออกคำสั่งให้ภรรยาหยิบของให้ เพื่อเป็นการแสดงออกถึงอำนาจของตนที่มีเหนือกว่าภรรยาให้เพื่อน ๆ ทราบ แต่เมื่อภรรยาไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่ง สามีก็ไม่ได้ต่อว่าหรือแสดงความรุนแรงแต่อย่างใดออกไป เพียงแต่ลุกขึ้นไปหยิบเองเท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

“กว้าง...” เขาตะโกนสั่งเมีย

“เบียร์ขวดซิ” ถ้าคุณได้ยินน้ำเสียง คุณจะรู้ว่ามันเจียบขาดขนาดไหน

“ไม่กว้าง...” เสียงแว้ดนั้น เมียเขาเพลอ ไม่เชื่อคอยดูสิ

“...ค่ะ” น่าน... เห็นมัย มีหางเสียง เมียของเขาต้องพูดไพเราะกับเขาเสมอเมื่อนึกได้

“ไม่กว้างเธอ...” เขาชักสีหน้า... มองหน้าเพื่อนร่วมวงด้วยสายตาดำหนึเมีย

“...กว่าจะเลิกกับแม่หลายทีแล้ว เพราะเรื่องไม่กว้างนี่แหละ” เขาเคยบอกผม ซึ่งผมแนะนำให้เขาหาเมียน้อยซึ่งว่างมาแทน... แต่ไม่เห็นว่าเขาจะปฏิบัติตามแต่อย่างใด “ไม่กว้างเธอ...” เขาคำราม “...หยิบเองก็ได้วะ” แล้วเขาก็ลุกขึ้นไปอย่างผู้บรรลุนิติภาวะทางอารมณ์...

(ตามหาข้าพเจ้า, 2539, น.97)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการประนีประนอมโดยการยอมอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นการหลีกเลี่ยงความรุนแรงที่อาจจะเกิดจากขึ้นจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสามีภรรยาได้

จากการพิจารณาเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่ามีการกล่าวถึงบทบาทของสามีภรรยาที่สะท้อนให้เห็นลักษณะการใช้ชีวิตคู่ในสังคมปัจจุบัน การดำรงชีวิตคู่เพื่อให้มีความสุขได้นั้นสามารถทำได้หลายลักษณะ เช่น การมีความซื่อสัตย์ต่อกัน การหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เป็นต้น จากแนวคิดดังกล่าวพบว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกับหลักมารยาทของภรรยาและสามีที่พึงปฏิบัติต่อกันเพื่อให้เกิดความสงบสุข ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดไว้ส่วนหนึ่ง กล่าวคือสามีภรรยาควรจะประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทั้งในด้านการครองคู่และทรัพย์สิน มีความอดทน อดกลั้น รู้จักอภัยและให้อภัยในสิ่งที่ผิดพลาดเล็กน้อย หากมีเรื่องผิดใจกันควรลดทิวามานะลงบ้าง แสดงน้ำใจไมตรีและความเอื้ออาทรต่อกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน เป็นต้น (สำนักงาน

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, น.13-14) จากหลักในการประพฤติปฏิบัติตนตามบทบาทของสามีภรรยาต่างกล่าวผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจึงควรปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งทั้งสองฝ่ายอาจต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการปรับตัวบ้าง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ชีวิตคู่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรธิดาต่อไป

3.7.3 บทบาทของมิตร

มิตร หมายถึง เพื่อนรักใคร่คุ้นเคยกัน มิตรมีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคน เพราะคนเราไม่อาจดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพังได้ จำเป็นต้องติดต่อกับผู้อื่นนอกจากบุคคลภายในครอบครัวบ้าง ทั้งนี้เพื่อการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมิตรมีความสำคัญเช่นนี้การปฏิบัติตนต่อมิตรจึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงและควรเรียนรู้เพื่อที่จะได้ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิพบว่ามีการกล่าวถึงความสำคัญของการมีมิตรสหายหรือเพื่อน ซึ่งแสดงให้เห็นแนวคิด ที่มีตรึงปฏิบัติต่อกัน ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แดง ที่กล่าวว่า

วันหนึ่งที่ผ่านมาไม่นานนัก มิโศรศัพท์เข้ามาที่เครื่องของผม หน้าจอปรากฏชื่อ DANG ผมรับสาย เป็นแดงจริง ๆ น้ำเสียงของแดงสดใสขึ้น แต่การจะพูดประโยคหรือแม้แต่คำ ๆ หนึ่งให้จับความได้นั้น ยังยากเย็นเหมือนเดิม... ผมคุยกับแดงอยู่นานมากโดยพยายามฟังมากกว่าพูด ซึ่งสุดท้ายแล้วจับใจความอะไรแทบไม่ได้ ผมคิดว่าแดงคงต้องการใครซักคนที่จะฟังในสิ่งที่เธออยากพูด และเธอเลือกผม ถึงผมจะไม่รู้ว่าเพื่อนพูดอะไร แต่อย่างน้อยผมก็ทำให้เพื่อนได้พูดกับคนที่เธออยากพูด (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.80-81)

จากข้อความข้างต้นเป็นเรื่องราวของ “แดง” เพื่อนคนหนึ่งของตัวละครที่ป่วยหนักด้วยโรคหัวใจ จากการผ่าตัดลิ้นหัวใจได้ส่งผลกระทบต่อการพูดและการทำงานของสมองของเธอ ทำให้เธอพูดจาได้ยากลำบากจนไม่สามารถจับใจความสำคัญในเรื่องที่เธอพูดได้ จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ตัวละครได้รับสายโทรศัพท์จากแดง และในการคุยโทรศัพท์ครั้งนั้นถึงแม้ว่าตัวละครจะไม่เข้าใจเรื่องราวที่แดงพูด เพราะจับใจความเรื่องที่เธอพูดไม่ได้ก็ตาม แต่เขาก็ยังพยายามฟังและตั้งใจฟังแดงพูดอยู่เป็นเวลานานมากเพราะรับรู้ได้ว่าแดงต้องการพูดกับเพื่อนสักคนหนึ่งนั่นก็คือตัวเขา การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เป็นมิตรหรือเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันนั้น

ควรแสดงน้ำใจไมตรีต่อกัน โดยเฉพาะในเวลาที่เป็นเพื่อนเกิดความทุกข์ ถึงแม้เราจะไม่สามารถให้การช่วยเหลือทางกายอันได้แก่ทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ ได้ แต่เราก็คงจะให้การช่วยเหลือทางจิตใจได้ ดังเช่นการรับฟังเพื่อนเพื่อทำให้เพื่อนรู้สึกสบายใจขึ้น เป็นต้น

นอกจากแดงจะได้รับน้ำใจไมตรีจากเพื่อนแล้ว แแดงเองที่แม่กำลังป่วยหนักก็ได้แสดงน้ำใจให้แก่ผู้เป็นเพื่อนด้วยเช่นกัน โดยการแสดงความยินดีต่อเพื่อนเมื่อเพื่อนประสบความสำเร็จดังข้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

วันที่ผมขึ้นไปรับรางวัลโทรทัศน์ทองคำ ขณะเดินทางกลับ หน้าจอโทรศัพท์ส่งสัญญาณว่ามีคนส่ง message เข้ามา เป็นแดงที่ส่งข้อความเข้ามาแสดงความยินดีเป็นคนแรก วูบหนึ่ง ผมรู้สึกเศร้าอย่างประหลาดลึก ขณะที่ผมเดินทางกลับจากความสำเร็จ ไปสู่งานเฉลิมฉลอง แแดงกำลังอยู่ที่ไหน กับใคร และเป็นอย่างไร ขณะที่อวยพร อวยชัย ให้เพื่อน ผมไม่ได้โทรศัพท์กลับไปขอบคุณ แต่ได้ยินเสียงน้ำตาหยดหนึ่งหล่นกระทบพื้นผิวหัวใจ และเสียงนั้นดังแว่วอยู่ในชีวิต ทุกวัน (ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.81)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากที่ตัวละครได้รับรางวัลจากการประกวดรายการโทรทัศน์ดีเด่นรายการหนึ่ง แแดงเป็นเพื่อนคนแรกที่ได้ส่งข้อความมาทางโทรศัพท์เพื่อแสดงความยินดีกับการได้รับรางวัลของเขาในครั้งนี้ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ตัวละครเกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจในการกระทำของเพื่อนที่มีให้กัน พร้อมกันนั้นก็รู้สึกโศกเศร้ากับชะตากรรมของแดงที่ต้องประสบกับโรคร้ายเป็นอย่างยิ่ง

ความเป็นมิตรหรือเป็นเพื่อนกันนั้นสามารถแสดงออกได้ด้วยการแสดงน้ำใจไมตรี หรือให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อเพื่อนเกิดความเดือดร้อน รวมถึงการแสดงความห่วงใยเมื่อเพื่อนประสบกับความยากลำบากหรือได้รับความทุกข์ในชีวิต ข้อความที่ปรากฏในเรื่อง 'ดอน' เวียง แสดงให้เห็นแนวคิดในเรื่องการแสดงความห่วงใยเพื่อนจากการที่เห็นเพื่อนล้มป่วย โดยการพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อรักษาเพื่อนให้หายจากอาการป่วยหรือเพื่อให้เพื่อนมีอาการที่ดีขึ้น ดังข้อความที่กล่าวว่า

เวียงเป็นจิ๊กโก๋ผู้ไม่เคยนอนเบ๊บ เจอเข้าแบบนั้นสีหน้าฉายแววหวั่นวิตก มันไม่รู้หรือว่าผมวิตกกกว่า เพราะผมเข้าใจว่ามันคงจะเป็นมะเร็งอย่างแน่แท้ เพราะช่วงนั้นผมอ่านหนังสือชีวจิตมากไป เทียบดื่มน้ำอาร์ซี หุงหาสารพัดข้าว คะยั้นคะยอให้มันกินอยู่หลายวัน บางทีก็คั้นน้ำผักให้กินบ้าง จนเมี่ยมมันชักจะค้อน ๆ

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.147)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “เวียง” เพื่อนสนิทคนหนึ่งของตัวละครที่มีอาการป่วยรุนแรงขึ้นมา จากเดิมที่เป็นคนมีร่างกายแข็งแรงและไม่เคยเจ็บไข้ได้ป่วยมาก่อน การป่วยครั้งนี้ทำให้ตัวละครเกิดความกังวลใจเป็นอย่างยิ่งและคิดว่าเพื่อนคงจะเป็นโรคร้ายแรงอย่างไร้ที่ติเป็นแน่ ดังนั้นจึงพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเสริมการรักษาอาการป่วยนอกเหนือจากการรักษาในโรงพยาบาล โดยหวังเพื่อให้เพื่อนมีอาการที่ดีขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการแสดงความห่วงใยซึ่งแสดงให้เห็นความรักความปรารถนาดีที่เพื่อนมีให้กันด้วยความจริงใจ

นอกจากนี้การพิจารณาความเป็นมิตรแท้หรือเพื่อนที่ดีนั้น ส่วนหนึ่งสามารถพิจารณาการปฏิบัติตนของเพื่อนทั้งกาย วาจา และจิตใจ ได้ในยามที่เราเกิดความเจ็บป่วยหรือมีทุกข์ มิตรเทียมมักจะอยู่กับเราเฉพาะในยามที่เรามีสุข ต่างจากมิตรแท้ที่มักจะอยู่กับเราเสมอทั้งยามสุขและยามทุกข์ เช่นเดียวกับข้อความที่กล่าวถึงการใช้ชีวิตร่วมกันกับเพื่อนจนสามารถพูดจาล้อเล่นกันได้โดยไม่โกรธเคือง เพราะได้ผ่านการร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาอย่างมากมายแล้ว ดังข้อความที่กล่าวว่า

ใช้ว่าอยู่ดี ๆ ชีวิตก็จะกลายมาเป็นเรื่องสามารถมา “อำเล่น” กันได้โดยที่ไม่ได้ “ใช้ชีวิต” ร่วมกัน บนถนนสายที่ชื่อมิตรภาพ... ผมกับเวียงเดินทางร่วมกันไม่น้อยบ่อยครั้งไม่ได้เป็นการเดินทางเพื่อและเพียงลำพัง แต่เป็นการอาบอบลือน้ำมิตรอันระอุกรุณเพื่อผู้อื่น และไม่ว่าอย่างไร เราไม่เคยปล่อยให้คนเป็นเพื่อนถูกทิ้งขว้างอย่างเด็ดขาด มันไม่ใช่เรื่องของคนมีเงิน มีแรง แต่เป็นเรื่องของคนมีใจ
(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.148)

ข้อความข้างต้นกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนที่เกิดจากการใช้ชีวิตร่วมกัน โดยเฉพาะในเรื่องการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และการไม่ทอดทิ้งเพื่อนให้โดดเดี่ยวเดียวดาย จนทำให้เกิดมิตรภาพระหว่างเพื่อนที่มีต่อกันอย่างเหนียวแน่นในเวลาต่อมา

ถึงแม้ว่าความเป็นมิตรแท้หรือเพื่อนที่ดีนั้นควรจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่เพื่อนมีความทุกข์ก็ตาม แต่ในบางสถานการณ์ก็ไม่อาจให้ความช่วยเหลือได้เสมอไป ทั้งนี้เพราะอาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้ต้องคำนึงถึงและพิจารณาควบคู่กันไปด้วยว่าการให้ความช่วยเหลือในครั้งนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด เช่น เป็นการให้ความช่วยเหลือในขอบเขตที่เราจะทำได้ หรือเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ไม่ทำให้มิตรคนอื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น หากพิจารณาแล้วว่าการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวได้ส่งผลเสียกับปัจจัยอื่น ๆ เราก็อาจปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือในครั้งนั้นไป และอาจให้ความช่วยเหลือในด้านอื่นหรือโอกาสอื่นที่เหมาะสมต่อไปแทน ดังเช่นเหตุการณ์เกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือในเรื่องงาน ซึ่งผู้เป็นเจ้าของสถานที่ทำงานได้ตอบ

ปฏิเสธเพื่อนไปเพราะพิจารณาแล้วเห็นว่ามียุติภัยหลายอย่างที่ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเพื่อนในครั้งนั้นได้ ดังที่ปรากฏข้อความในเรื่อง ๑ ที่กล่าวว่า

ผมไม่คุยเรื่องนี้กับคนเมา มากกว่านั้นถึงผมจะมีสิทธิ์และอำนาจมากพอที่จะรับหรือไม่รับใครมาทำงานด้วย... แต่ผมก็มีอะไรให้ต้องนึกถึงอยู่ไม่น้อยในการจะใช้สิทธิ์นั้น ที่ทำงานของผม ไม่ใช่ที่ทำงานของผมหากแต่เป็นของทุกคนที่ร่วมสร้างกันขึ้นมา ผมต้องรับผิดชอบหุ้นส่วนผม ผมต้องถามคำถามทุกคำถามกับทุกคนได้ เรื่องของเขากับผมไม่ควรไปก้าวก่ายเรื่องส่วนรวมและไกลเกินกว่าขอบเขตของเรื่องส่วนตัว

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.156)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเพื่อนคนหนึ่งของตัวละครที่เข้ามาของงานทำในบริษัท เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการเงิน ขณะที่เพื่อนคนนั้นกำลังขอให้เขารับเข้าทำงาน ได้พบว่ามีอาการเมามาย ไรสติ อันเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่เหมาะสมกับการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นอย่างยิ่ง ตัวละครจึงได้ตัดสินใจปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือเพื่อนคนนั้นไป โดยให้เงินจำนวนหนึ่งไปแทน เพราะคิดว่าในเรื่องของการทำงานนั้นตนจะต้องคำนึงถึงเพื่อนร่วมงานคนอื่น ๆ ด้วยว่าจะรู้สึกอย่างไร จะทำให้งานประสบความสำเร็จได้หรือไม่ จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดที่ว่าในเรื่องของการให้ความช่วยเหลือมิตรสหายว่าเป็นเรื่องที่ควรไตร่ตรองให้รอบคอบและการช่วยเหลือนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม

นอกจากนี้ในกรณีที่มีมิตรหรือเพื่อนของเราเกิดความขัดแย้งกัน ผู้ที่เป็นมิตรที่ดีควรวางตัวเป็นกลางและพยายามทำให้เพื่อนฝ่ายต่าง ๆ เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันให้ได้ ไม่ควรใช้ความรุนแรงในการยุติปัญหา หรือใช้วิธีเลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพราะการกระทำดังกล่าวไม่อาจแก้ปัญหาหรือทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ลายเส้น ที่กล่าวถึงเหตุการณ์การตัดสินใจที่ผิดพลาดในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างเพื่อนสองฝ่าย ดังนี้

เสียคงเป็นมิตรกับผมต่อไปตามประสา และไม่มีวันโคจรมาปะทะและขับเคี่ยวกัน ถ้าหากไม่บังเอิญว่าเด็กกรุงเทพฯ บางคนที่ยกวันนี้ไม่หอมหน้า ดันเป็นเพื่อนพ้องน้องพี่ของผม ผมสนิทกับเด็กกรุงเทพฯ มากเท่าไร ดูเหมือนว่าช่องว่างระหว่างผมกับเพื่อนที่เป็นเด็กได้หลายคนก็ยิ่งถ่างห่างออกให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น กับเสียก็เช่นกัน ถ้าย้อนเวลาไปได้ ผมคิดว่าผมจะทำให้พวกเขาไม่ชอบชู้หน้ากันน้อยลง แต่ในวันนั้น นอกจากผมจะไม่ได้พยายามทำให้เพื่อนรักและเข้าใจกัน

แล้ว ในบางครั้งผมยังกระโจนเข้าไปอยู่กลางความขัดแย้ง แน่นนอน... แบบเลือกข้าง

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.109)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างเพื่อนสองฝ่ายของตัวละคร คือ ฝ่ายของ “เสือ” ซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อนที่มีภูมิฐานะอยู่ในภาคใต้ และฝ่ายของเพื่อนที่เป็น “เด็กกรุงเทพฯ” ความขัดแย้งในครั้งนั้น ตัวละครเลือกที่จะเข้าข้าง “เด็กกรุงเทพฯ” จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันมากยิ่งขึ้นจนไม่สามารถยุติปัญหาได้ การกระทำโดยเลือกข้างดังกล่าวทำให้เขาคิดได้ในภายหลังว่า ถ้าย้อนเวลากลับไปได้เขาจะไม่เลือกเข้าข้างเพื่อนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และจะพยายามทำให้เพื่อนทั้งสองฝ่ายเข้าใจกัน

บทบาทของมิตรที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ แสดงให้เห็นการปฏิบัติตนที่มิตรควรปฏิบัติต่อกัน ซึ่งผู้ที่เป็นมิตรที่ดีนั้นควรให้ความช่วยเหลือ มีน้ำใจไมตรี และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันในยามที่มิตรได้รับความทุกข์ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือนั้นอาจทำได้หลายทาง ทั้งด้านวัตถุสิ่งของ และด้านจิตใจ แต่ทั้งนี้การช่วยเหลือนั้นไม่ควรต้องไม่ทำให้มิตรคนอื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อน หรือทำให้งานโดยรวมเกิดปัญหา

3.7.4 บทบาทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวสาร สาร และเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น.1200) ส่วนการสื่อสารมวลชนนั้น หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างเดียวกันจากองค์กรหรือสถาบัน สื่อสารมวลชนไปยังคนจำนวนมากที่อยู่ในสถานที่ต่างกัน ซึ่งมีคุณลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ อันได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกัน การสื่อสารกับคนจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันในเวลาอันรวดเร็วเช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัย “สื่อมวลชน” ซึ่งมีประสิทธิภาพในการเข้าถึงคนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วได้ (กิตติมา สุรสนธิ, 2541, น.26) จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้สื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของบุคคลอย่างมากโดยเฉพาะในสังคมที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้การขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างมีคุณค่าและมีโทษด้วย สื่อมวลชนจึงเป็นบทบาทหนึ่งทางสังคมของมนุษย์ที่มีความสำคัญ เพราะการสื่อสารในระบบสื่อสารมวลชนจะก่อให้เกิด

ผลกระทบทั้งด้านที่ดีและไม่ดีต่อสังคมอย่างมาก ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชนจึงควรตระหนักและให้ความสำคัญกับบทบาทของตนเองเป็นพิเศษ

ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบและผลกระทบอันเกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อสื่อมวลชนต่อสาธารณชน ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง แฟน ที่กล่าวว่า

ความหมายของการมีคนอย่างละเอียด แท้จริงแล้วมิใช่การมีกองเชียร์แบบไม่ลืมหูลืมตาตามที่เขวกันคนหนึ่งเท่านั้น แต่ยามเป็นนักเขียน นั่นคือคนอ่านของผม ยามทำรายการโทรทัศน์ นั่นคือผู้ชมของเรา เป็นผู้ที่ทำให้ผู้ผลิตอย่างผมตระหนักถึงความมีอยู่จริง ณ ปลายทางของ ‘สาร’ ทั้งมวลที่สื่อออกไป ซึ่งเราต้องรับผิดชอบต่อ... แคร่ และคิดถึง เมื่อจะส่งอะไรไปจากต้นทาง

(ผู้อยู่ในใจเสมอ (ห้องที่1), 2549, น.122-123)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึง “ละเอียด” ผู้ที่เรียกได้ว่าเป็น “แฟน” หรือผู้ที่คอยติดตามและให้ความสนใจในผลงานของตัวละครซึ่งเป็นสื่อมวลชนด้านโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์คนหนึ่งอยู่เสมอ การมีแฟนติดตามผลงานในลักษณะนี้ทำให้ตัวละครเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าควรจะได้ใส่ใจและมีความรับผิดชอบต่อสารหรือข้อมูลของตนก่อนที่จะส่งไปยังจุดหมายปลายทาง เพราะรับรู้ได้ว่าข้อมูลหรือสารที่ส่งออกไปนั้นได้ไปถึงมือผู้รับสารซึ่งหมายถึงผู้อ่านหรือผู้ชมของเขาจริง จากเนื้อหาดังกล่าวทำให้เห็นแนวคิดว่าบทบาทหน้าที่สำคัญที่สื่อมวลชนพึงตระหนักนั้นก็คือความรับผิดชอบต่อสารที่จะส่งไปยังผู้รับสารนั่นเอง

หากผู้ที่เป็นสื่อมวลชนไม่มีความรับผิดชอบต่อหรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับสารของตนที่ส่งออกไปยังผู้รับสารแล้ว ก็อาจจะทำให้เกิดผลเสียต่อผู้รับสารในลักษณะต่าง ๆ ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ผู้เจ็บป่วย ที่กล่าวถึงผลเสียของการรับข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีประโยชน์ หรือไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา ดังต่อไปนี้

มันเริ่มมีอาการมาตั้งแต่เมื่อไหร่ผมไม่ได้สังเกต รู้แต่ว่ามันจะกำเริบทุกครั้งที่ผมดูทีวี ยิ่งผมดูทีวีมากเท่าไร อาการมันจะหนักมากขึ้นด้วยเท่านั้น... ดวงตาและสายตาของผมปกติทุกอย่าง แต่อาการหนักยิ่งยังเกาะติดอยู่ในหัวผมไม่ยอมปล่อยมาระยะหลัง ๆ ไม่ว่าผมเปิดวิทยุฟังเพลง หรืออ่านหนังสือนิตยสารต่าง ๆ มันก็ถือวิสาสะกำเริบ... ผมรู้สึกว่โรคนี้ทำให้สมองผมเสื่อมลงทุกวัน เหมือนในกะโหลกถูกเขื่อนมันสมองบางส่วนออกไป แล้วยัดสิ่งอื่นเข้ามาไว้แทน

(รากเหง้า, 2535, น.74-75)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงความเจ็บป่วยของตัวละครตัวหนึ่ง ที่มีอาการเกิดขึ้นทุกครั้ง เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อประเภท โทรทัศน์ และวิทยุ ซึ่งสาเหตุของอาการป่วยที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับสื่อนั้นก็เนื่องมาจากการที่สื่อมวลชนต่าง ๆ มักนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไร้สาระประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความรู้ความคิดและสติปัญญา แต่มักจะนำเสนอข้อมูลข่าวสารในด้านการบันเทิงอยู่เสมอ เมื่อตัวละครในเรื่องได้รับข้อมูลในลักษณะนี้อยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่องจึงทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นมาโดยมีอาการเหมือนโดนเขย่าเนื้อสมองออกไปจากศีรษะ และโดนยัดสิ่งอื่นที่ไร้ประโยชน์เข้ามาแทนที่ จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์และวิทยุว่าได้มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในด้านบันเทิงมากเกินไป จนทำให้คนในสังคมไร้ความรู้ความคิดไร้สติปัญญาซึ่งสามารถเปรียบได้กับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับสมองของคนในสังคม

การแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนนั้น นอกจากจะแก้ไขปัญหาก็ผู้ส่งสารอย่างสื่อมวลชนเองแล้ว ผู้ที่เป็นสาธารณชนหรือผู้รับสารเอง ก็ควรใช้วิจารณญาณในการรับสื่ออย่างรอบคอบและไตร่ตรองด้วยความมีเหตุผลด้วยเช่นกัน ไม่ใช่ว่าสื่อมวลชนนำเสนอข่าวสารใดก็เชื่อไปเสียทั้งหมดเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องซึ่งในความเป็นจริงแล้วอาจไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้ การเชื่อข้อมูลข่าวสารที่รับมาจากสื่อมวลชนโดยไม่ได้อะไรไตร่ตรองด้วยหลักเหตุผลนั้นอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง ผู้ถูกลงทัณฑ์ ที่กล่าวว่า

ผมไม่ใช่สาวกผู้ภักดีของอาจารย์กู๋ ไม่เคยรู้จักอาจารย์กู๋มาก่อน... ทั้งผมไม่ใช่ทนายความ และสิ่งที่กำลังเขียนอยู่นี้ก็ไม่ใช่การแก้ต่าง เพียงแต่ผมรู้สึกที่เราได้รู้จักบางด้านที่เลวของเขาจากสื่อแล้วเราก็ตี และพิพากษาเขาขณะที่เขาไม่มีโอกาส หรือไม่มีใครเปิดโอกาสให้เราได้รู้จักด้านที่ (อาจจะ) ดีของเขาจากที่ใดเลย ซึ่งผมไม่คิดว่า การรับรู้และเรียนรู้เช่นนี้เป็นการเรียนรู้ที่ควรจะเป็นและยิ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและการเติบโตทางปัญญา

(โลกหมุนไปวันวัน, 2547, น.45)

ข้อความข้างต้นกล่าวถึงการนำเสนอข่าวสารของสื่อประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับ “อาจารย์กู๋” ผู้ที่สร้างสถานการณ์ให้คนทั่วไปเข้าใจว่าเปรมติ์จีจริง และได้ถูกตรวจสอบในภายหลังว่าเป็นการสร้างเรื่องเท็จ จากการนำเสนอข้อมูลของสื่อในเรื่องดังกล่าวทำให้คนในสังคมพากันประณามการกระทำของอาจารย์กู๋ว่าเป็นการกระทำของคนโกหกหลวงโลก และต่างพากันตัดสินอาจารย์กู๋ให้เป็นคนเลวและเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจของสังคม จากเหตุการณ์ดังกล่าวสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิได้นำเสนอแนวคิดให้เห็นว่าในการประเมินหรือตัดสินคุณค่าของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยไม่เปิดโอกาสให้คนที่ถูก

ประนามได้มีโอกาสชี้แจงหรือแสดงคุณค่าของตนให้ผู้อื่นเห็นบ้างนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และการเชื่อข้อมูลข่าวสารจากการนำเสนอของสื่อเพียงด้านเดียวนั้นไม่ได้เป็นการพัฒนาทางสติปัญญาของผู้รับสารแต่อย่างใด

จากการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ แสดงให้เห็นว่าบทบาทของสื่อมวลชนนั้นเป็นบทบาทหนึ่งทางสังคมที่มีความสำคัญ ผู้ที่เป็นสื่อมวลชนควรตระหนักถึงความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและมีสาระประโยชน์ ขณะเดียวกันผู้ที่เป็นสาธารณชนก็ควรรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ ใช้ความคิดพิจารณาถึงเหตุผลอย่างรอบคอบก่อนที่จะเชื่อถือ

จากการนำเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ แสดงให้เห็นว่าการที่มนุษย์จะใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างสงบสุข ในสภาวะต่าง ๆ มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจ ทั้งในเรื่องของตนเอง ครอบครัว เพื่อนฝูง และคนอื่น ๆ ที่ไม่รู้จักกัน การสร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นในสังคม ก็เพื่อให้บังคับไม่ให้เกิดการแก่งแย่ง เหาวัดเอาเปรียบ หรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แต่กฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นมาจะไม่สามารถทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ หากมนุษย์ไม่รู้จักตัวเอง ไม่พยายามศึกษา และทำความเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนไม่รู้จักการให้และการเสียสละเพื่อผู้อื่น และสังคมส่วนรวมควบคู่กันไปด้วย

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมภูมินั้น ได้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์กับตนเอง ซึ่งเป็นการพิจารณามนุษย์โดยเน้นถึงความสำคัญของประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคล และมักเป็นความคิดที่แสวงหาการตระหนักรู้จากภายในตัวตนของมนุษย์เอง และนอกจากนี้ยังมีส่วนที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่งพิจารณาจากการที่มนุษย์มีการติดต่อสัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกันอันเนื่องมาจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตหลากหลายลักษณะ ซึ่งการที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้น อาจเรียกได้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ซึ่งหมายความว่ามนุษย์จะมีชีวิตอยู่ได้ในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น มนุษย์ไม่สามารถที่อยู่เพียงลำพังได้ แต่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุพิศวง ธรรมพันธ (2540, น.28) ที่กล่าวไว้ว่า “การศึกษามนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องเป็นการศึกษาที่ไม่เป็นอิสระจากการศึกษาสังคมควบคู่กันไป เพราะโดยสภาวะธรรมชาติและข้อเท็จจริง ชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตทางสังคม มนุษย์กับสังคมจึงเป็นสิ่งที่เกือบจะเป็นสิ่งเดียวกันและมีความสัมพันธ์ตรงต่อกัน”